

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SAVUNMA
MEKANİZMALARI İLE DUYGUSAL ŞEMALARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayfer DAĞCE HAFIZOĞLU

İstanbul
Şubat, 2019

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SAVUNMA
MEKANİZMALARI İLE DUYGUSAL ŞEMALARI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayfer DAĞCE HAFIZOĞLU

Tez Danışmanı
Dr. Öğretim Üyesi Taner ARTAN

İstanbul
Şubat, 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğretim Üyesi Taner ARTAN

Üye Dr. Öğretim Üyesi Emel YEŞİLKAYALI

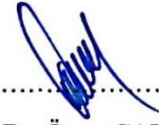

Üye Dr. Öğretim Üyesi Mehmet BİRİNCİ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ömer ÇAHA

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BEYAN SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Üniversite Öğrencilerinin Savunma Mekanizmaları ile Duygusal Şemalar arasındaki İlişki” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Ayfer DAĞCE HAFIZOĞLU

ÖZET

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SAVUNMA
MEKANİZMALARI İLE DUYGUSAL ŞEMALARI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Ayfer DAĞCE HAFIZOĞLU

Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Hizmet

Danışman: Dr. Taner ARTAN

Şubat- 2019, 130 Sayfa

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin savunma mekanizmaları ile duygusal şemaları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, durum saptama araştırmalarının ötesine giderek, durumu saptatılan tüm olgular arası ilişkileri de ortaya çıkaran araştırma modelidir. Araştırmanın örneklemini İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde ve Marmara Üniversitesi'nde öğrenimlerine devam eden 515 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin elde edilmesi amacıyla üç bölümden oluşan Veri Toplama Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin birinci bölümünü araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Sosyo-Demografik Bilgi Formu oluşturmuştur. İkinci bölümünde Leahy Duygusal Şema Ölçeği, üçüncü bölümünde ise Savunma Mekanizmaları Ölçeği kullanılmıştır.

İstatistik analizler IBM SPSS versiyon 21.0 (IBM Corp. Released 2012. Armonk, NY, USA) paket programı ile yapılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler ortalama, standart sapma, ortanca, en küçük, en büyük, frekans, yüzde olarak verilmiştir. Sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov Smirnov testi ile değerlendirilmiştir. Sürekli değişkenlere ait gruplar arası karşılaştırmalar bağımsız gruplarda t testi ve tek yönlü varyans analizi ile yapılmıştır. Sürekli değişkenler arasındaki doğrusal ilişki Pearson korelasyon testi ile değerlendirilmiştir. İstatistiksel önemlilik için $p < 0,05$ değeri kabul edilmiştir. Duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları arasındaki ilişki korelasyon analizi ile hesaplanmıştır.

Cinsiyetler arasında, annenin ve babanın öğrenim durumuna, ailenin kaçınıcı çocuğu olma durumuna, 0-6 yaş arası bakımını kimin verdiği göre, öğrencinin eğitim

gördüğü bölümün puan türüne göre, devam ettiği üniversiteye göre, okuduğu bölümü isteyerek seçme durumuna göre kendinin ve ailesinin sosyal destek alma durumuna göre Leahy Duygusal Şema alt ölçek puanlarına bakıldığında bazı duygusal alt ölçek puanlarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Anne ve babanın ilişki durumuna göre ve çekirdek ailede kayıp durumuna göre duygusal şemalar alt ölçek puanlarında ise gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Savunma mekanizmaları alt ölçeğinde “immatür savunmalar” alt ölçek puanı; cinsiyete göre erkek öğrencilerin, eğitim gördüğü puan türüne göre özel yetenek puan türündeki öğrencilerin puan ortalamaları diğer gruplara göre istatistiksel olarak anlamlı yüksek bulunmuştur.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre üniversite öğrencilerinin duygusal şemalarıyla savunma mekanizmaları arasında zayıf, istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Duygu, şema, duygusal şemalar, savunma mekanizmaları, sosyal hizmet

ABSTRACT

EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE DEFENSE MECHANISMS AND EMOTIONAL SCHEMAS OF UNIVERSITY STUDENTS

Ayfer DAĞCE HAFIZOĞLU

Master's Thesis, Social Service

Supervisor: Dr. Taner ARTAN

February- 2019, 130 Pages

The aim of this study was to investigate the relationship between the defense mechanisms and emotional schemas of university students.

In this case, relational scanning model was used from quantitative research methods. The relational scanning model, is a research model which reveals the relationships between, all scanned phenomena, going beyond scanning research. The sample of the study consists of 515 students receiving education in Istanbul Sabahattin Zaim University and Marmara University. A three-part Data Collection Scale was used in obtaining the research data. The Socio-Demographic Information Form prepared by the researcher formed the first part of the scale. Leahy Emotional Schema Scale was used in the second part and the Defense Mechanisms Scale in the third part.

Statistical analyzes were performed with the IBM SPSS version 21.0 (IBM Corp. Released 2012. Armonk, NY, USA) package program. Descriptive statistics were given as mean, standard deviation, median, minimum, maximum, frequency, percentage. The conformity of continuous variables to normal distribution was evaluated with the Kolmogorov Smirnov test. The intergroup comparisons of continuous variables were made with the independent T-test and the one-way analysis of variance. The linear relationship between continuous variables was evaluated with the Pearson correlation test. $p < 0.05$ was accepted for statistical significance. The relationship between emotional schemas and defense mechanisms was calculated with correlation analysis.

Observing the Leahy Emotional Schema subscale scores, statistically significant differences were found in some subscale scores between the genders in terms of the education levels of their parents, which number of child they were of their parents, who provided their care between the ages 0-6, the score types of the departments the students were studying in, the university they were studying in, whether they chose their departments willingly and the social support status of their families. There was no statistically significant difference in the emotional schemas subscale scores between the groups in terms of the relationship status of their parents and the state of losses in the elementary family.

According to the score type of male students in terms of gender in the "immature defenses" subscale score of the defense mechanisms subscale, the score averages of the students in the special talent score type were found to be statistically higher than the other groups.

According to the findings obtained in the study, weak but statistically significant correlations were determined between the emotional schemas and defense mechanisms of university students.

Keywords: Emotion, schema, emotional schemas, defense mechanisms, social work

ÖNSÖZ

Bu araştırmada duygusal şemalarla savunma mekanizmaları arasındaki ilişki üniversite öğrencileri örnekleminde incelenerek bilimsel yöntemlere paralel olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Berber çalışma fırsatı elde ettiğim için mutlu olduğum, araştırmanın her aşamasında bana yol gösteren, sosyal hizmet lisans eğitiminden itibaren değerli bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Taner ARTAN'a;

Tezimin konusunun belirlenmesinden son aşamasına kadar bana yardımcı olan Doç. Dr. Reyhan SAYDAM'a;

Önerileriyle tezime katkı sağlayan juri üyelerim Dr. Öğretim Üyesi Emel YEŞİLKAYALI ve Dr. Öğretim Üyesi Mehmet BİRİNCİ'ye;

Verilerin uygulanmasında emeği geçen İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi'nin öğretim üyeleri ve öğrencilerine;

Verilerin toplanmasında ve uygulanmasında bana yardımcı olan oğlum Bilal İMREN ve kızım Aynur HAFIZOĞLU'na;

Verilerin sisteme girilmesinde yardımcı olan kızlarım Alanur HAFIZOĞLU ve Bilgenur HAFIZOĞLU'na;

Benim her zaman yanımda olan, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, varlığıyla bana güç veren eşim Nurmhammet HAFIZOĞLU'na teşekkür ediyorum.

Ayrıca doğumumdan itibaren ölümlerine kadar gelişimimin her döneminde yanımda bulunan, her türlü desteğini benden esirgemeyen ablam Aynur DAĞCE'ye, babam Muhammed Emin DAĞCE'ye ve annem Nahide DAĞCE'ye teşekkür ediyorum ve rahmetle anıyorum.

Tezimi anneme ve tüm annelere ithaf ediyorum.

İSTANBUL, 2019

Ayfer DAĞCE HAFIZOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO VE ŞEKİLLER	x
KISALTMALAR	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Varsayımlar	4
1.5. Araştırmanın Hipotezleri.....	4
1.6. Sınırlılıklar	4
İKİNCİ BÖLÜM	
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Duygu.....	5
2.2. Şema.....	7
2.3. Duygusal Şemalar	8
2.4. Duygusal Şemaların Gelişimine Etki Eden Faktörler	9
2.4.1. Temel İhtiyaçların Duygusal Şema Oluşumuna Etkisi	9
2.4.2. Kişilik ve Duygusal Şema Gelişimi	13
2.4.3. Anne Baba Tutumlarının Duygusal Şema Gelişimi Üzerine Etkisi.....	15
2.4.4. Bağlanmanın Duygusal Şema Gelişimi Üzerine Etkisi	18
2.4.5. Duygusal Şema Gelişiminde Çevrenin Etkisi	20

2.5. Uyumsuz Duygusal Şemaların Sınıflandırılması	23
2.5.1. Kopukluk ve Reddedilme.....	24
2.5.2. Başarısızlık ve Özerkliğin Zarar Görmesi.....	25
2.5.3. Zedelenmiş Sınırlar	26
2.5.4. Diğerlerine Yönelik Olma.....	27
2.5.5. Aşırı Uyarılma ve Baskılama	28
2.6. Freud’cu Kişilik Yaklaşımı	30
2.6.1. Savunma Mekanizmaları.....	32
2.6.2. Freud’un Psikoseksüel Gelişim Dönemleri.....	37
2.7. Duygusal Şemalar, Gelişim Dönemleri ve Savunma Mekanizmaları ile Sosyal Hizmet Arasındaki İlişki	40
2.8. Duygusal ve Davranışsal Bozuklukların Önlenmesinde Sosyal Hizmet Çalışmaları	43
2.9. Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları ile İlgili Yapılan Diğer Araştırmalar.....	48
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
GEREÇ VE YÖNTEM	52
3.1. Evren ve Örneklem	52
3.2. Veri Toplama Araçları	53
3.2.1. Sosyodemografik Bilgi Formu	53
3.2.2. Leahly Duygusal Şema Ölçeği (LDŞÖ).....	53
3.2.3. Savunma Mekanizmaları Ölçeği	55
3.3. Verilerin Toplanması	56
3.4. Verilerin Analizi.....	57
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
BULGULAR.....	58
4.1. Betimleyici Bulgular	58

4.2. Hipotezlerin Sınanması	65
BEŞİNCİ BÖLÜM	
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	90
5.1. Cinsiyet Değişkeni ile Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	90
5.2. Annenin ve Babanın Öğrenim Durumu ile Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.....	92
5.3. Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olma Durumu ile Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.....	93
5.4. Öğrencilerin 0-6 Yaş Arasında Bakımının Kimin Yaptığı ile Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	94
5.5. Öğrencilerin Eğitim Gördüğü Puan Türü ile Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.....	95
5.6. Öğrencilerin Okuduğu Bölümü İsteyerek Seçme Durumu ile Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	97
5.7. Öğrencilerinin veya Ailelerinin Sosyal Destek Alma Durumu ile Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.....	98
5.8. Duygusal Şemalar ile Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.....	99
5.9. Sonuç.....	100
5.10. Öneriler	104
KAYNAKÇA.....	106
EKLER.....	112
EK-1 Bilgilendirilmiş Onam Formu	112
EK-2 Sosyo-Demografik Bilgi Formu	113
EK-3 Leahy Duygusal Şema Ölçeği	115
EK-4 Leahy Duygusal Şema Ölçeği Alt Ölçek Puanları	118
EK-5 Savunma Mekanizmaları Ölçeği	119

EK-6 Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanları	123
EK-7 İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurul Kararı	124
EK-8 İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Araştırma Etik Kurul Onay Formu	125
EK-9 İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Anket Uygulama İzni	127
EK-10 Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yönetim Kurulu Kararı	128
EK-11 Marmara Üniversitesi Teknoloji Fakültesi Yönetim Kurulu Kararı	129
ÖZGEÇMİŞ	130

TABLO VE ŞEKİLLER

Şekil 2.1 Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi.....	10
Tablo 4.1. Katılımcıların Bazı Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı	58
Tablo 4.2. Katılımcıların Bazı Aile Özelliklere Göre Dağılımı.....	59
Tablo 4.3. Katılımcıların Kardeş ve Aile Gelir Bilgileri	60
Tablo 4.4. Katılımcıların Öğrenim ile İlgili Bazı Bilgileri	61
Tablo 4.5. Katılımcıların Okudukları Bölümü İsteyerek Seçme ve Memnuniyet Durumu	62
Tablo 4.6. Katılımcıların Sosyal Destek Alma Durumuna Ait Bilgileri.....	62
Tablo 4.7. Öğrencilerin Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	63
Tablo 4.8. Öğrencilerin Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler	64
Tablo 4.9. Öğrencilerin Savunma Mekanizmaları Alt Başlık Puanlarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler	64
Tablo 4.10. Cinsiyete Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	65
Tablo 4.11. Anne Öğrenim Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması.....	66
Tablo 4.12. Baba Öğrenim Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması.....	67
Tablo 4.13. Anne Baba İlişki Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması.....	68
Tablo 4.14. Çekirdek Ailede Kayıp Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması.....	69
Tablo 4.15. Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olma Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	70

Tablo 4.16. 0-6 Yaş Bakımının Kimin Tarafından Yapıldığına Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	71
Tablo 4.17. Eğitim Gördüğü Bölümün Puan Türüne Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	72
Tablo 4.18. Öğrencilerin Devam Ettiği Üniversiteye Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	73
Tablo 4.19. Okuduğu Bölümü İsteyerek Seçme Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	74
Tablo 4.20. Öğrencilerin Sosyal Destek Alma Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	75
Tablo 4.21. Öğrencilerin Ailesinin Sosyal Destek Alma Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	76
Tablo 4.22. Cinsiyete Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	77
Tablo 4.23. Anne Öğrenim Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	77
Tablo 4.24. Baba Öğrenim Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	78
Tablo 4.25. Anne Baba İlişki Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	79
Tablo 4.26. Çekirdek Ailede Kayıp Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	79
Tablo 4.27. Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olma Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	80
Tablo 4.28. 0-6 Yaş Bakımının Kimin Tarafından Yapıldığına Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	80
Tablo 4.29. Eğitim Gördüğü Bölümün Puan Türüne Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	81

Tablo 4.30. Öğrencilerin Devam Ettiği Üniversiteye Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	82
Tablo 4.31. Okuduğu Bölümü İsteyerek Seçme Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	82
Tablo 4.32. Öğrencilerin Sosyal Destek Alma Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	83
Tablo 4.33. Öğrencilerin Ailesinin Sosyal Destek Alma Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	83
Tablo 4.34. Katılımcıların Leahy Duygusal Şema Alt Ölçekleri ve Olgun Savunmalar Puanlarına Ait Korelasyon Sonuçları.....	84
Tablo 4.35. Katılımcıların Leahy Duygusal Şema Alt Ölçekleri ve Nevrotik Savunmalar Puanlarına Ait Korelasyon Sonuçları.....	85
Tablo 4.36. Katılımcıların Leahy Duygusal Şema Alt Ölçekleri ve İmmatür Savunmalar Puanlarına Ait Korelasyon Sonuçları.....	86
Tablo 5.1. Sosyo-Demografik Özelliklerle Duygusal Şemalar Arasındaki İlişkinin Test Edilmesi	101
Tablo 5.2. Sosyo-Demografik Özelliklerle Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Test Edilmesi	102
Tablo 5.3. Duygusal Şemalarla Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Test Edilmesi	103

KISALTMALAR

LDŞÖ	: Leahy Duygusal Şema Ölçeği
SMÖ	: Savunma Mekanizmaları Ölçeği
IFSW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
Ort	: Ortalama
SS	: Standart sapma
T	: Student t değeri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi

Uyumsuz gelişen duygusal şemalar bireylerin davranış örüntülerini olumsuz yönde etkilemektedir. Tüm gelişim dönemlerinde duyguların, şu anda veya geleceğe dair en önemli kararlara hükmedici rol oynadığı gözlemlenmektedir (Greenberg, 2017: 07). Genç yetişkinlik döneminde bulunan üniversite öğrencilerinin genellikle farkında olmadığı bir duyguya takılı kalması ve bu duygunun altında ezilmesi aile yaşamı, ikili ilişkileri, iş yaşamı gibi formel ve enformel ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca sağlıklı olmayan savunma mekanizmalarını geliştirmelerine neden olabilmektedir. Örneğin; ikili ilişkilerinde sorun yaşayan gencin üniversiteyi bırakmaya kadar sonuçlanan yanlış kararlar alabilmesi sağlıklı gelişen savunma mekanizmalarının sonucunda gerçekleşebilmektedir. Herhangi bir duygunun, birçok değişkene bağlı olarak, telafisi mümkün olmayan problemler yaratması ihtimal dahilindedir.

Bireyler, olumsuz yaşam deneyimleri veya travmalar karşısında bazı duyguların hissedilmemesi gerektiğini öğrenebilirler. Bu duyguları zamanla unutabilirler. Duygu eksikliği ise bireylerin zekalarının bir kısmını çalabilir. Oysa duygular, bir olay karşısında önemli olanı su yüzüne çıkarabilir ve problem karşısında yapılması gerekenlere yol gösterebilir (Greenberg, 2017: 10). Sosyal hizmet uzmanının bireyin ne hissettiğinin farkında olması, o bireyin problem çözme becerisini geliştirebilmesinin ilk adımıdır. Bireylerin içsel yaşantılarının anlaşılması, yaşam deneyimlerinde farklı duygulara karşı verdiği tepkinin bilinmesi, farklı problemler karşısında kullandığı savunma mekanizmalarının anlaşılması, kanıta dayalı sosyal hizmet çalışmaları için önem arz etmektedir. Sosyal hizmet uzmanının, bir öfke karşısında gizlenmiş bir utancın farkına varması, öfkenin utançtan korunmak için oluşturulmuş bir savunma mekanizması olduğunu anlamasına yardımcı olacaktır. İstenmeyen duygunun farklı bir duyguyla bastırılmaya çalışılması çözüm odaklı bir yaklaşım değildir. Sosyal hizmet uzmanının istenmeyen esas duyguya karşı farkındalık oluşturması problem çözümüne katkı sağlayabilir. Ayrıca bireyle, gruplarla veya toplumla çalışılırken duygusal şema alanlarının ve herhangi bir

durumda kullanılan savunma mekanizmalarının bilinmemesi sosyal hizmet çalışmalarını olumsuz yönde etkileyebilir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Duygusal şemaların sağlıklı gelişmesi çocuğun duygusal ihtiyaçlarının doyurulmasına bağlıdır. Güvenlik, istikrar, bakım, başkaları tarafından kabul edilme duygusu, özerklik, duygu ve düşüncelerini ifade etme yeteneği, öz kontrol, kimlik bilinci duygusal ihtiyaçların en önemlilerindendir. Örneğin; insanın varoluşundan bugüne kadar yaşamın ilk çocukluk döneminde gerçekleşmesi gereken güvenli bağlanma duygusu, yaşamın ilerleyen dönemlerinde uyumlu süreçlerin yaşanmasına hizmet edebilmektedir (Rafaeli ve diğerleri, 2016: 13-15).

Duygusal şemaların oluşumunda anne baba tutumlarının etkisi olduğu gibi kardeş ilişkilerinin de olumlu ve olumsuz etkileri olabilmektedir. Bireyler, kardeşlerinden dayanışma ve paylaşma duygularını öğrenmelerinin yanı sıra kıskançlık, olumsuz rekabet gibi duyguları öğrenebilmektedir. Bu duyguların olumsuz duygusal şemaları beraberinde getirip getirmeyeceği anne baba veya bakım veren diğer kişilerin tutumlarına bağlı olabilmektedir (Aydın, 2015: 188-189). Bireyin kıskançlık, nefret, saldırganlık gibi istemeden oluşturduğu ve su yüzüne çıkarmak istemediği duygusal şemalarıyla başa çıkmak için kullandığı kendini korumaya yönelik yöntemleri vardır. Freud bu yöntemleri “savunma mekanizmaları” olarak adlandırır. Savunma mekanizmalarının sağlıklı gelişmesi, bireyin kendi ruh sağlığını korumasına hizmet edebilmesinin yanı sıra sağlıklı gelişen savunma mekanizmaları, bireyin kendine veya çevresine zarar vermesine neden olabilmektedir (Burger, 2016: 82). Çocukların sağlıklı duygusal şema geliştirebilmeleri için aile ve çevre ilişkilerinin de sağlıklı olması gereklidir. Bireyler, biyolojik olarak getirdiği duygularla aynı zamanda toplumsal bağlamda doğuştan getirdikleri duyguları yaşam deneyimleriyle harmanlayarak farklı duygusal şemalar geliştirirler. Bu çalışmanın yapılmasıyla duygusal şemalar, savunma mekanizmaları ve arasındaki ilişkinin sosyal hizmet uzmanlarına kanıta dayalı uygulama olanağı vereceği düşünülmüştür. Farklı değişkenlerin duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları üzerine etkisinin bilinmesi, sosyal hizmet uzmanlarının eğitici rolüyle bireylerle, ailelerle, gruplarla veya toplumla olan çalışmalarda sağlıklı gelişen duygusal şemalar veya savunma mekanizmalarının neden olabileceği problemler oluşmadan önlenbilmesine yardımcı olabilir. Duygusal şemalar ve savunma mekanizmalarının çoğunlukla ilk çocukluk ve

ergenlik döneminde oluşturulması nedeniyle okul döneminde küçük çocuklar ve ergenlerle duygu odaklı yaklaşımla çalışılması, duygusal yönden sağlıklı bireylerin yetişmesine hizmet edebilir ve okul sosyal hizmeti çalışmalarının etkililiğini artırabilir. Ayrıca duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları arasındaki ilişkinin bilinmesi ve sağlıklı gelişen duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları altında yatan sebebin irdelenmesi; bireylerin, ailelerin, grupların ve toplumun sağlığının korunmasına fayda sağlayabilir. Bu nedenle çoğunluğu çocuklukta ve ergenlik döneminde oluşturulan duygusal şemalarla savunma mekanizmaları arasındaki ilişkinin irdelenmesi gerektiği amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Üniversite öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerinin, kendisinin veya ailesinin sosyal destek alma durumunun, savunma mekanizmaları ile duygusal şemaları üzerine etkisinin ve savunma mekanizmaları ile duygusal şemalar arasındaki ilişkinin bilimsel açıdan önemli olduğu toplumsal ve kuramsal gelişime fayda sağlayacağı düşünülmüştür.

Sağlıksız gelişen savunma mekanizmaları, bireyin kendisine ve çevresine zarar vermesine neden olabilmektedir. Çoğunlukla genç yetişkinlik döneminde bulunan üniversite öğrencilerinin kendi savunma mekanizmaları ve savunma mekanizmalarını etkileyen duygusal şemalarını formel ve enformel yaşantılarına taşıması kaçınılmaz görülmektedir. Bu nedenle çoğunlukla ilk çocuklukta ve ergenlik döneminde geliştirilen duygusal şemaların sağlıklı gelişmesi savunma mekanizmalarının da sağlıklı gelişmesinde önemli rol oynayabilmektedir. Çocukların sağlıklı duygusal şemalar geliştirebilmeleri için ebeveynlerin ve ilgili kurumların bilinç ve farkındalık düzeylerinin artırılması oldukça önemlidir. Ebeveynlerin çocuklara yönelik davranış ve tutumlarıyla ilgili koruyucu ve önleyici hizmetlerin geliştirilmesi sosyal hizmet mesleğiyle doğrudan ilişkilidir.

Bireylerin sağlıksız gelişen duygusal şemalarının ve savunma mekanizmalarının sosyo-demografik özelliklerine göre belirlenmesi “çevresi içinde birey” olarak bireylerin kendi farkındalığını oluşturulması ve problem çözme yetilerinin geliştirilmesi sosyal hizmet bilimi açısından önemlidir.

1.4. Varsayımlar

Veri toplama sürecinde katılımcıların samimiyetle her bir soruya kendilerine en uygun cevabı verdiği varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Hipotezleri

- 1) Cinsiyet değişkeni ile duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları arasında ilişki vardır.
- 2) Annenin ve babanın öğrenim durumu ile duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları arasında ilişki vardır.
- 3) Ailenin kaçınıcı çocuğu olma durumu ile duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları arasında ilişki vardır.
- 4) Öğrencilerin 0-6 yaş arasında bakımının kimin yaptığı ile duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları arasında ilişki vardır.
- 5) Öğrencilerin eğitim gördüğü bölümün puan türü ile duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları arasında ilişki vardır.
- 6) Öğrencilerin okuduğu bölümü isteyerek seçme durumu ile duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları arasında ilişki vardır.
- 7) Öğrencilerin veya ailelerinin sosyal destek alma durumu ile duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları arasında ilişki vardır.
- 8) Duygusal şemalar ile savunma mekanizmaları arasında ilişki vardır.

1.6. Sınırlılıklar

Araştırmanın olanakları sınırlı olduğundan, araştırmanın evrenini İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi ve Marmara Üniversitelerde okumakta olan öğrenciler oluşturmuştur. Örneklemin, bu üniversitelerden rasgele seçilen sayısal, sözel, eşit ağırlık puan türüne göre ve özel yetenek sınavıyla yerleşmiş öğrenciler olması amaçlanmıştır.

Öğrencilerin duygusal şemaları ve savunma mekanizmalarının ölçeklerle değerlendirilecek olması.

Öğrencilerin farklı bölgelerden gelmiş olması.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Duygu

Fizyolojik tepkileri ve türe özgün davranış kalıplarını içinde barındıran duygu; genellikle belirli bir olay ya da durum sonucunda oluşan olumlu, olumsuz hislere dayalı davranışlardır. Duyguların; davranışsal, otonom ve hormonal bileşenleri vardır. Davranışsal bileşen: İçinde bulunulan olay ya da duruma paralel ortaya çıkabilen kas hareketleridir. Otonom ve hormonal bileşenler davranışsal bileşenleri destekler niteliktedir. Örneğin; heyecan duygusuyla oluşan davranışa paralel olarak kalp atış hızının artması, kan dolaşımının sindirim organlarından kaslara doğru ilerlemesi, otonom sinir sisteminin hareketlerinin sonucudur. Salgılanan hormonların kan akışını arttırması ve kaslarda birikmiş olan besinleri glikoza dönüştürmesi de otonom bileşenleri desteklemektedir (Carlson, 2016: 276-277). Ayrıca duygunun temel işleme sistemlerini harekete geçirme özelliği; bir üzüntü karşısında bir kayıp yaşandığının, öfke karşısında haksızlığa uğrandığının, ihtiyaçların karşılanıp karşılanmadığının, iyinin, kötünün bilgisini verebilmektedir (Greenberg, 2012: 03).

Duygular; bireylerin yüz ifadelerinin görünmesiyle, ses tonların farklılığıyla veya seçtikleri kelimelerin anlamlarına bakılarak tanımlanabilir. Duygulara ilişkin yüz ifadeleri ve ses tonları genellikle istemsiz olarak gerçekleşmektedir. Yapılan araştırmalar, farklı toplumlarda yaşayan bireylerin birbirine benzeyen duygusal durumlara aynı duygusal tepkiyi verdiğini ortaya koymuştur. Darwin, dünyanın herhangi bir yerinde yaşayan bireylerin farklı zamanlarda farklı kelimeler geliştirdikleri halde belirli bir duygusal duruma aynı yüz ifadesini kullanmasını duyguların kalımsal özelliğiyle açıklamıştır. Ekman ve Friesen ise farklı kültürden gelen ve birbirini tanımayan bireylerin aynı duygusal tavırları sergilemelerini öğrenilmemiş davranış örüntülerine bağlamıştır (Carlson, 2016: 288-289).

Fizyolojik çalışmalar, bireylerin duygu durumlarını fizyolojik belirtilenlerle ve içsel süreçlerle açıklasa da duyguların ve duygusal davranışların belirlenmesinde yetersiz kalabilmektedir. Duygunun ve duygusal davranışın şiddeti, bireyin bilişsel yapısına ve içinde bulunduğu çevreye göre değişkenlik gösterebilir. Schacter' e göre de duygusal bir duruma anlam yükleyen bilişsel bir yapı vardır. Duygusal uyarılmanın fizyolojik olarak oluşması, nasıl bir duygusal yaşanmışlığın gerçekleşeceğini

açıklamada yetersiz kalabilmektedir. Öğrenmenin, hangi uyarana karşı duygusal tepki verileceği üzerine belirleyici özelliği olabilmektedir. Bebeğin yılandan korkmadığı halde ilerleyen yıllarda yılan korkusu edinmesi, sosyal öğrenmenin bilişsel yapıya etkisi sonucunda gerçekleşebilmektedir. Donald Hebb' e göre de duygusal gelişim nörolojik olgunlaşma ve öğrenmenin ortak sonucudur (Aydın, 2015: 105-107).

Duygu ve düşünce karşılıklı etkileşim içindedir. Bu nedenle duygusal değişimler kalıcı bilişsel ve davranışsal değişimleri beraberinde getirebilmektedir. Doğuştan gelen duyguların farkına varılması, anlaşılması, kabul edilmesi ve sağlıklı bir şekilde yaşanması bireyin gelişiminde önem arz etmektedir. Bireyin duygularını esnek bir biçimde yönetebilmesi, anlamlandırabilmesi, gerektiğinde dönüştürebilmesi, tanımlayabilmesi, kabullenebilmesi, kendini eleştirebilmesi, sağlıklı duygusal gelişimin sonucunda gerçekleşebilmektedir (Greenberg, 2012: 03-08).

Duyguları yansıtmanın en iyi yolu beden dili ve sözsüz iletişimdir. Yüzün buruşturulması, göz kaslarının kısılması, çenede oluşan bazı hareketler duygu durumuyla ilgili bilgi veren sözsüz iletişimin bazılarıdır. Jest ve mimikler; bilinçli, bilinçsiz veya kısmen bilinçli olarak duyguyu iletilebilmektedir. Yüzün kızarması, gözbebeklerinin büyümesi, nabız atışlarının yükselmesi gibi işlevler istem dışı oluşurken; gülümseme gibi duygu ifadeleri bilinçli bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Beden dili ve sözsüz iletişim, sözlü iletişimle karşılıklı olarak birbirini desteklemektedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2015: 68).

Olumlu ve onaylayıcı duygular, korku ve kaygıyı ifade eden duygular, saldırgan ve savunucu duygular, tinsel ve varoluşsal duygular sözlü olarak ifade edilebilen duygulardandır. Sözcüklerin bazı duyguların iletilmesinde yetersiz kalabildiğinin bilinmesi gerekmektedir. Bireylerin duygu durumlarının anlaşılmasında beden dilinin, sözlü ve sözsüz ipuçlarının bütüncül olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Her duygunun bireyin yaşamında ayrı bir işlevi vardır. Çocuğun veya ergenin sağlıklı duygusal gelişimi, olumsuz duyguların yok edilmesiyle sağlanmaya bilmektedir. Bireyin kendini savunması için gerekli olan saldırgan veya savunucu tepkilerin yok edilmesi, çaresizlik ve yetersizlik gibi daha savunmasız duyguları beraberinde getirmesi muhtemeldir. Bu nedenle çocuk gelişiminde sağlıklı duygusal gelişimin sağlanması önem arz etmektedir (Hackney ve Cormier, 2008: 142-152).

2.2. Şema

“Şema kimi kavram ya da uyarılara ilişkin organize edilmiş, biçimlendirilmiş biliş setleridir” (Ünlü, 2011: 39). Genellikle ilk çocukluk döneminde ve ergenlik döneminde oluşturulan şemalar, geçmiş yaşantılara bağlı ve kendini sürekli tekrar eden kalıplardır (Young ve Klosko, 2017: 22). Şemalar, kendini tekrar ederek koruduklarından, genç yetişkinlik ve ileri yetişkinlik dönemlerinde de etkisini sürdürebilmektedir (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2012: 25). Şemaların bilgileri sadeleştirerek gruplara ayırması, karmaşık bilgilerin işlenmesini ve yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca şemaların ayrıntıları anımsamada yardımcı olması, bilgiyi işleme hızını arttırması, bilgilerimizdeki boşlukları doldurması, yeni bilgilerin edinimine destek olması şemaların en önemli işlevlerindedir (Ünlü, 2011: 26).

Şemaların otomatik işleme süreci vardır. Şemalara dayanarak verilen kararlar herhangi bir çaba gerektirmeyebilir. Bireyin yeni tanıştığı bir kişiyi dost olarak görmesi “dost insan” şemasını harekete geçirebilir. Hemşirelerin yardımsever, yöneticilerin kibirli olduğunun düşünülmesi otomatik olarak işleyen şemaların sonucunda istemsiz olarak gerçekleşebilmektedir. Sahip olunan şemalarda bulunmayan bilgiler; mevcut şemaya çakışmayan bilgilerin eklenmesiyle tamamlanabilmektedir (Ünlü, 2011: 40).

Çevresi içinde birey; bir olay, durum, herhangi bir grup veya kişi hakkında olumlu veya olumsuz bir şemaya veya birden çok şemanın toplamına sahip olabilmektedir (Ünlü, 2011: 26,27). Clark ve Clark’ın bir araştırmasında küçük yaştaki siyahi çocuklar; siyah renkli oyuncak bebeklere pis, kötü gibi şemalar yükleyerek istememişler beyaz renkli oyuncak bebekleri almayı tercih etmişlerdir. Bu araştırma, bireylerin davranışlarının sosyal normlar ve kültürel değerler çerçevesinde oluşturulan şemalara dayandığını gösterebilir niteliktedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2016: 143). Karmaşık sayılabilecek uyarın ve yaşantıların içinde bir çerçeve oluşturmaya çalışan şemaların sağlıklı gelişimi önem arz etmektedir. Birey, verilerin yorumlanmasında, çeşitli problemlerin yorumlanarak çözülmesinde sahip olduğu şemaları kullanmaktadır. Çözüme ulaşmada en kısa yol olarak kabul edilen şemalar, sağlıklı bir şekilde oluşturulamamışsa, bireyin kendisi veya çevresi için yıkıcı sonuçları beraberinde getirebilmektedir (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2012: 17,18).

2.3. Duygusal Şemalar

Şemaların kapsamına ilişkin sahip olunan duygular, şemaların duygusal yönüne vurgu yapar. Edinilen bilgilerin var olan şemalara uyumlu olması duygusal şemaları pekiştirebilmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda ilk izlenimlerin sonradan eklenecek şemalara duygusal etkisinin olabileceğini göstermiştir. Sevilen bir bireyin yaptığı hatanın görmezden gelinmesi, sevilmeyen bir bireyin yaptığı hatanın ise büyütülmesi oluşturulan duygusal şemaların sonucunda gerçekleşebilmektedir. Duygusal şemaların bazı durumlarda olumlu etkilerine karşı olumsuz etkileri de vardır. Bireyi yanlış düşünceye sevk edebilmesi, olumsuz duygulara maruz bırakabilmesi, sert tepkiler oluşturabilmesi, yanlış yoruma götürebilmesi, duygusal şemaların olumsuz sonuçlarından bazılarıdır (Ünlü, 2011: 41,42).

Uyumsuz duygusal şemalar genellikle yaşamın ilk yıllarında oluşturulan, çocukluk çağı boyunca geliştiği varsayılan; duyguları, bilişleri, geçmiş yaşantıları, sosyal algıları, davranış kalıplarını etkileyen; yaşamın ilerleyen yıllarını da etkisi altına alan yaşam örüntüleridir (Arntz ve Jacob, 2016: 07). Olumsuz duygusal şemaların; terk edilme, aşırı eleştirilme, istismar edilme, yoksun bırakılma, yok sayılma, başkaları tarafından zarar görme sonucunda oluşabilmesi muhtemeldir. Fakat tüm şemalar büyük bir travmaya ya da maruz kalınan kötü davranışlara dayanmayabilir. Buna rağmen olumsuz duygusal şemalar, ilk çocukluk yıllarından itibaren, tekrarlanan zarar verici deneyimlerin sonucu gerçekleşebilmektedir. Olumsuz tüm yaşanmışlıkların birikmesi, istenmeyen bir duygusal şemanın oluşmasına neden olabilmektedir (Young, Klosko ve Weishaar, 2013: 24-28).

İstenmeyen yaşantıların tekrarlanması, tepki veren nöronların şiddetli bir şekilde uyarılmasına ve böylece de birbirleri ile daha sıkı bir bağ kurup özgül bir hareket geliştirmelerine neden olabilirler. Tepki vermeye hazır oluş durumu duygusal şemaları oluşturmaktadır. Duygusal şemalar görülmeyen yaralar olarak da tanımlanabilmektedir. Bilinç dışında oluşan duygusal şemaların su yüzüne çıkması, bireyin tüm fonksiyonlarının tepki göstermesine neden olabilir. Örneğin; panik atak bireyin bilincinde olmadığı duyguların dışa vurumu şeklinde oluşabilmektedir. Başlangıçta pasif durumda olan şemalar yaşamın ilerleyen yıllarında aktif duruma geçebilmektedir. Duygusal şemaların bilincinde olunması, bireyin kendi şemalarını tetikleyen olaylara yaklaşmasına neden olabilmektedir (Roediger, 2015: 11-12).

Öncelikle duygu, düşünce, formel ve enformel çevreyle ilişki biçimlerini, davranış örüntülerini etkileyen şemalar; öfke, saldırganlık, üzüntü, kaygı, kendini düşük görme gibi güçlü duyguları yüzüstüne çıkarabilmektedir. Olumsuz gelişen duygusal şemalar, olumlu yaşantıların da üzerine gölge oluşturarak yaşam doyumunu azaltabilmektedir. Bireyin sahip olduğu duygusal şemalardan vaz geçmesi, kim olduğundan veya inançlarından vazgeçmesi duygusunu oluşturabilmektedir. Olumsuz şemaların olumlu şemalarla yer değiştirmesi zorlu bir süreci de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle çocuğun doğumundan itibaren sağlıklı şema gelişiminin sağlanması önem arz etmektedir (Young ve Klosko, 2017: 22-26).

2.4. Duygusal Şemaların Gelişimine Etki Eden Faktörler

2.4.1. Temel İhtiyaçların Duygusal Şema Oluşumuna Etkisi

“İhtiyaç tatmin edildiğinde haz ve doyum, tatmin edilmediği zaman ise acı ve üzüntü veren bir duygudur” (Özer, 2009: 13). Bireylerin su, hava, beslenme, barınma gibi hayati önem taşıyan zorunlu ihtiyaçlarının yanında; hayati olmayan ancak karşılandıkça haz veren tiyatroya gitme, müzik dinleme, eğitim alma, gezme, bir gruba dahil olma gibi sosyal ihtiyaçları vardır. Sonsuz olan ihtiyaçların bazıları periyodiktir. İhtiyaçlar zaman kavramına bağlı olarak da değişkenlik gösterebilir. Geçmişte zorunlu olmayan bir ihtiyaç bugün zorunlu ihtiyaçlar kategorisine girebilir. (Özer, 2009: 13-14). İhtiyaçlar şiddeti bakımından farklılık gösterebileceği gibi karşılandıkça da şiddeti azalabilir. Aşırı susayan bireyin su içmeye şiddetli şekilde ihtiyaç duyması, suyu içtikten sonra su içme ihtiyacının şiddetini kaybetmesi, bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Karşılanan ihtiyaçlar yerini farklı ihtiyaçlara bırakabilmektedir (Akyıldız, Hatırlı ve Altuntepe, 2012: 02-04). Temel ihtiyaçların yanında; bireyin sevmek, sevilmek, güzel görünmek, beğenilmek, sayılmak, daha cesur olmak, kendini gerçekleştirmek gibi duygusal ihtiyaçları da vardır. Duygusal ihtiyaçların karşılanması öncelikle temel ihtiyaçların karşılanabilmesine bağlı olabilmektedir (Dinler, 2012: 09).

Maslow’a göre bireyin yeteneklerini ortaya çıkarma, kendini gerçekleştirme arzusu vardır. Kendini gerçekleştirme yaşam boyu örüntü şeklinde devam etmesi beklenen bir süreçtir (Türküm, 2011: 106). Ancak bireyin kendini gerçekleştirebilmesi ve devam ettirebilmesi için öncelikle temel ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir (Gökçe, 2011: 329). Maslow, insan kişiliğini anlamaya çalışan diğer yaklaşımlardan

farklı olarak “yetersizlik güdüsünün” önceliğine dikkat çekmiştir. Hissedilen ihtiyaç karşılanırsa “yetersizlik güdüsü” doyuma ulaşabilir (Maslow, 2018: 27). Ayrıca Maslow, sevmek ve sevilmek, kendini gerçekleştirmek gibi ihtiyaçları da “büyüme gereksinimleri” olarak açıklamıştır. “Büyüme gereksinimleri” ile “yetersizlik güdüsü” arasında farklılıklar vardır. “Büyüme gereksinimlerinde” ihtiyaç duyulan duruma ulaşıldığı zaman doyum gerçekleşmez. Doyumun yaşanması, güdünün dışa aktarılmasına bağlıdır. Bu nedenle “yetersizlik gereksinimleri” ve “büyüme gereksinimlerini” beş temel gruba ayırmıştır. Bazı gereksinimlerin diğer gereksinimlerden daha önce doyurulması gerektiğini savunmuştur. Abraham H. Maslow, 1954’te yaptığı klinik çalışmalara insan ihtiyaçlarının piramit şeklinde hiyerarşik bir sıraya tabi olduklarını ifade etmiştir (Burger, 2016: 428-431).

Şekil 2.1 Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Kaynak: Kula ve Çakar, 2015: 194

Fizyolojik İhtiyaçlar: Yüksek gereksinimlere doğru ilerlemek; açlık, susuzluk, neslin devamını sağlayan cinsellik, barınma, uyku, solunum gibi fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasına bağlıdır. Yaşamak için gerekli olan ihtiyaçları karşılayamayan bireyin sanatla uğraşması mümkün değildir (Arık, 1996: 52-53). İlk çocukluk döneminde fizyolojik ihtiyaçları karşılanması, güven duygusunun gelişmesi için önem arz etmektedir. Temel ihtiyaçların karşılanmaması durumunda bireyler, güvensizlik şemasını gelecek yaşantılarına taşıyabilmektedir (Aydın, 2015: 10).

Emniyet ve güvenlik ihtiyacı: Güvenlik ihtiyacı fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasının ardından gelmektedir. Birey bu aşamada kendisini fiziksel, duygusal, sosyal ve siyasal olarak güvenli olarak görme ihtiyacı hissedebilmektedir (Güran Yiğitbaşı, 2018: 283). Emniyet ihtiyacının gereğinden fazla hissedilmesi, korku duygusunu geliştirerek, bireyin kendine veya çevresine zarar vermesine neden olabilmektedir. Çocuklarının önünde eşinden şiddet gören kadının evliliğine devam etmesi, memnun olmayan bireyin çalıştığı işten ayrılmaması, sağlıksız gelişen güvenlik korkusu şemasından kaynaklanabilmektedir (Arık, 1996: 53-55). Güvenlik duygusu gelişim ile ilişkilidir. Güvenlik duygusunun gelişimi ufak adımlar şeklinde gerçekleşebilmektedir. Örneğin; önce yaşadığı odayı tanımaya çalışan bebek annesinin verdiği güvenin tam olduğuna inandığında bilmediği dünyayı tanıyabilecektir. Güven duygusu hissetmeyen bebeğin dünyaya karşı ilgisiz olması, kaygılanmaya başlaması hatta yeteneklerini yitirebilmesi muhtemeldir (Maslow, 2018: 58).

Ait Olma ve Sevgi İhtiyacı: Maslow'a göre ait olma ve sevgi ihtiyacı açlık, susuzluk gibi bir yetersizlik üzerine kurulmuş olan ihtiyaçlardan farklıdır. Yetersizlik ihtiyaçlarını vermekten çok almaya odaklanmış bencil bir ihtiyaç olarak tanımlanmasına rağmen bir başka varlığa karşı hissedilen varlık sevgisinin zamanla büyüyen bencil olmayan özelliğine vurgu yapmıştır. Fizyolojik ve güvenlik ihtiyacının karşılanması, bireyin sağlıklı bir şekilde mutluluk duygusu geliştirebilmesi için yeterli değildir (Arık, 1996: 57). Bireyin kendini mutlu hissetmesi, ait olma ve sevgi ihtiyacını karşılamasına, sosyal ilişkilerine bağlıdır. Birey varoluşundan itibaren farklı çevrelerle ilişki içinde yaşamını sürdürür. Aile, okul çevresi, arkadaş çevresi, iş çevresi gibi farklı sosyal sistemlerin üyesi olur (Ceylan, 2016: 141-143). Bazı zorlukları olsa bile arkadaş edinmek, bir gruba üye olmak her yaştaki birey için önemlidir (Güran Yiğitbaşı, 2018: 283). Baumeister ve Leary (1995), bireylerin aidiyet ihtiyacını, yalnız kaldıklarında hissettikleri savunmasızlık duygusu ve yaşamlarına devam edebilmek için diğer bireylere karşı hissedilen ihtiyaçla ilişkilendirmiştir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2016: 267). Ait olma ve sevgi ihtiyacını karşılayamayan çocuğun, ergenlik döneminde bir akran grubuna girebilmek için madde veya alkol kullanabilmesi muhtemeldir. Madde kullanımı, erken cinsel tecrübe, hırsızlık, haneye tecavüz, suç gruplarına katılma gibi çok yüksek risk taşıyan davranışlar; ait olma ve sevgi ihtiyacının karşılanamamış olmasıyla ve olumsuz gelişen sevgi şemasıyla ilişkilidir (Sadock ve Sadock, 2009: 171-173).

Takdir ve Saygı İhtiyacı: Taktir ihtiyacını, kendini yeterli ve başarılı algılama ihtiyacı ve beğenilme ve saygı duyulma ihtiyacı olarak iki ayrı gruba ayıran Maslow, saygı görmenin hak edilmiş bir saygı olması gerektiğini vurgulamıştır. Saygı ve taktir görme gereksinimleri için yalana başvurarak eş, arkadaş, para edinmeye çalışan bireylerin aşağılık duygusuna kapılması ve cesaret şemalarının zarar görmesi muhtemeldir (Güran Yiğitbaşı, 2018: 283). Bireyin hizmet gibi farklı nedenlerle çevresinden saygı görmesi ve kendini taktir etmesi güven şemasını geliştirir. Bireyin kendine saygı duyması mükemmelliğe doğru geçiş yapma arzusuyla ilişiktir. Birey, çevresi tarafından taktir ve beğeni kazandığı zaman toplum içinde statü sahibi olur ve kendine olan güveni artar. Bireyin benlik saygısının gelişmesi saygı ihtiyacının tatmin edilmesiyle mümkündür (Ergin ve Köseoğlu, 2017: 196).

Kendini gerçekleştirme ihtiyacı: Maslow'a göre tüm ihtiyaçlarını karşılayan birey, kendini gerçekleştirmek için özel bir çabaya girer. Müzisyenin müzik yapması, ressamın resim yapması, şairin şiir yazması bireylerin kendiyile barışık yaşamasıyla sonuçlanacaktır. Diğer gereksinimleri karşılanan bireyin; hayattan beklentileri, nereye doğru gitmek istedikleri, neyi başarmak istedikleri bireyden bireye farklılık göstermektedir. Maslow, çok az sayıda insanın kapasitelerini tam olarak kullanarak kendilerini geliştirebildiklerini ve kendini gerçekleştirmenin zirvesine ulaşabildiğini belirtmiştir (Arık, 1996: 59-63). Bireyin kendini gerçekleştirdiği nokta; "en mutlu ve heyecan verici yer olmakla kalmaz, aynı zamanda en üst düzeyde olgunluğa eriştiği, bireyselleştiği, bütünlendiği, uzun sözün kıyası, en sağlıklı anlarıdır" (Maslow, 2018: 104).

Bireyler, diğer ihtiyaçlarını karşılamış oldukları halde yaşantılarında bir eksiklik olduğunu hissederek kaygı duyabilirler. Birey; açlık, susuzluk, güvenlik, sevgi ve saygı gibi ihtiyaçlarının farkındayken, kendini gerçekleştirme ihtiyacını nasıl karşılayacağını farkında olmayabilir. Bireyin farkında olmadığı hedeflerini su yüzüne çıkarması, kendi yeteneklerine ve potansiyeline önem vermesi, kendini gerçekleştirebilmesi açısından önemlidir. Ancak bu şekilde sebebini bilemedikleri kaygı şemasından uzaklaşabilirler (Ergin ve Köseoğlu, 2017: 196).

İhtiyaçlar sıralamasına göre bir üst ihtiyaca geçebilmek için bir alt düzeyde olan ihtiyacın tamamen karşılanması gerekli olmayabilir. Bireyler alt düzeydeki ihtiyacını belirli bir oranda karşıladıktan sonra da bir üst düzeydeki ihtiyaca geçebilirler. Abraham H. Maslow beş aşamalı ihtiyaçlar hiyerarşisinde ihtiyaçlar ve davranışlar

arasındaki ilişkiyi, genel anlamda ifade ettiğini, belirtmiştir (Uçkun ve diğerleri, 2011: 26-27). İhtiyaçların önem sırasında bireyden bireye, toplumdan topluma farklılıklar olabilmektedir. Bazı sanatçılar yaratıcılıklarını dışa vurma ihtiyacı için bazı temel ihtiyaçlarından feragat edebilmektedir. Birey için resim yapmak veya bir şarkı bestelemek güvenli bir iş yaşamından daha önemli olabilmektedir. Şehit olan bireylerin vatan sevgisini en temel ihtiyaçlarının önünde tuttıkları da aşıkardır (Burger, 2016: 436).

2.4.2. Kişilik ve Duygusal Şema Gelişimi

Bireysel farklılıklar ve bireysel özgünlük alanlarına odaklanan kişilik; bireyi diğer bireylerden ayırt eden, sürekli ve tutarlı bir biçimde devam eden, kendine özgü özellikleri olan, düşünme ve davranış kalıplarını şekillendiren, psikolojik özellikler olarak tanımlanabilir (Cervone ve Pervin, 2016: 07). Kişilik kavramı, psikoloji biliminde geniş kapsamı olan kavramlarından biridir. Bu nedenle kişilik kavramının birçok tanımı vardır. Güncel sözlüğe göre kişilik:

“Bireyin, toplumsal çevresi içinde karşılaştığı ve edindiği izlenimlerle oluşturduğu davranış özelliği.”

“Bireyin ruhsal ve toplumsal tepkilerinin tümüne verilen ad.”

“Bir kimsenin kendine göre belirgin bir özelliğinin olması durumu.” şeklinde tanımlanmaktadır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2015: 31).

Bireyin yaşamın farklı yıllarında başlayan, yaşamın ilerleyen yıllarında da sürekliliğini koruyan, duygusal özellikleri vardır. Bir bireyi diğer bireylerden ayıran bu özellikler kişilik özelliklerini oluşturur. Kişilik özellikleri, genellikle bireylerin farklı olaylara veya durumlara karşı tutarlı bir biçimde gösterdikleri duygusal davranışları kapsamaktadır. Bir birey farklı durumlarda ve farklı zamanlarda “sorumlu” olarak davranış sergiliyorsa sorumluluk şemasına sahip birey olarak tanımlanması kişilik özelliklerine örnek olarak gösterilebilir. Özellik kavramı ise “mizaç” kavramı ile ilişiktir. Özellikler bireyin davranışına yönelik duygusal mizacıdır (Cervone ve Pervin, 2016: 10).

“Günlük yaşantı içinde kişiye özgü, oldukça sınırlı, belirli duygusal tepkilerin nitelik ve nicelik bakımından değişmesi” olarak tanımlanan mizaç, kişiliğin soyaçekimle gelmiş olan fizyolojik özelliklerini vurgular. Örneğin; tiroit bezi hormonlarının kana

fazla salınması, bireyin aşırı gergin olmasına, duygusal dengesizliğe az salınması işe tembelliğe, herhangi bir duruma karşı isteksizliğe yol açabilmektedir. Bireyin bir durum karşısında çabuk öfkelenmesi veya sabırlı olması, dışa dönük veya içe dönük olması gibi özellikler bireyin mizaç özellikleriyle ilgilidir. Kişiliğin oluşmasında mizacın yanında çevrenin de etkisi vardır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2015: 40,41). Henüz dünyaya gelmiş olan bebek, kendisi veya çevresi hakkında bir kavrama sahip değildir. Zaman geçtikçe bebek “ben” ve “benden başkası” kavramlarını geliştirebilir (Özgüven, 2014: 36).

“Doğada nedeni olmayan hiçbir sonuç yoktur. İnsanın kişiliğindeki süreçler de kendiliğinden oluşmayıp, değişik nedenler, değişik duygu, tutum ve davranışlar kişilik yapılarına yol açar ve bunun nedeni ise ilk bebeklik, çocukluk, gençlik çağlarına dayanır” ifadelerini kullanan Freud, duygusal gelişimin kişilik oluşumuna etkisini vurgulamıştır. Adler’ e göre de kişilik, yaklaşık olarak yaşamın ilk beş yılında şekillenmekte, yaşamın sonraki yıllarında belirgin bir değişiklik göstermemektedir. Adler’in kişilik hakkındaki görüşleri Freud’un görüşünü destekler niteliktedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2015: 32).

Kişiliğin insanın çevresiyle olan ilişkilerine dayandığını savunan kuramcılardan Jung’a göre “kişilik, birbirleriyle etkileşimde bulunan sistemlerden oluşmaktadır.” E. Fromm ise “İnsanın doğası, tutkuları ve kaygıları kültürel kökenlidir. Birey kısaca insanoğlunun çağlar boyunca bütün çabalarını temsil eden tarihin bir ürünüdür” tanımlamasıyla kişilik gelişimini kültürel etkileşime dayandırmıştır. Camile Wortman “kişilik bireyin doğumundan ölümüne kadar devam eden dinamik bir süreçtir” tanımlamasıyla kişiliğin uzun süre içinde kazanılan ailevi, siyasi, dini, ekonomik gibi alışkanlıkların sonucu oluştuğunu varsaymıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2015: 32,33).

Kişilik özelliklerinin “tutarlı” ve “süreçten” olması, bireyin sahip olduğu duygusal şemaların tanınması ve ölçülmesinde etkili olabilmektedir. Bireyin duygusal şemalarının sağlıklı gelişip gelişmediği kişilik özellikleriyle ilişkilidir. Bireylerin kişilik özellikleri ve duygusal şema gelişimiyle ilgili bilgi sahibi olmak, bireylerin duygusal davranışlarının nedenlerini anlamak ve gelecek davranışlarını tahmin etmek açısından önem arz etmektedir (Özgüven, 2014: 36).

2.4.3. Anne Baba Tutumlarının Duygusal Şema Gelişimi Üzerine Etkisi

Dünyaya gelen çocuk, öncelikle kendini ve çevresini anlamlandırmaya çalışır. Bu anlamlandırma sürecinde ilgiye, sevgiye, güvene, çevresindeki bireyleri tanımaya, onlara inanmaya ihtiyacı vardır. Çocuğun ihtiyaçlarını karşılama düzeyi, çocuğun içinde bulunduğu aile ortamına göre değişkenlik gösterebilmektedir (Durmuş, 2011: 48). Çocuğun duygusal şemalarının ve kişiliğinin gelişimi anne babanın tutumlarına bağlıdır. Çocuklar doğumundan itibaren anne babalarıyla özdeşim kurarlar ve onların davranışlarını taklit ederler (Catic, 2011: 13). Anne baba ile özdeşim kuran çocuklar “doğru-yanlış”, “iyi-kötü” kavramlarını edinebilirler. Kendine acı ve sıkıntı veren her şeyin kötü, haz ve mutluluk veren her şeyin iyi olduğunu düşünen bebek; zaman ilerledikçe kendine mutluluk veren her şeyin iyi olmadığını, anne babalarının bunlardan bazılarını onaylamadıklarını anlar. Zamanla ebeveynlerinin duygu ve düşüncelerini özümseyerek, onların yönlendirmesiyle kişilik gelişimlerine ve duygusal gelişimlerine devam edebilir (Durmuş, 2011: 83).

Çocuk anne ve baba üçgeninde sağlıklı bir iletişim ağı kurulabilirse, taraflar duygu ve düşüncelerini birbirlerine iletebilirler. Duygu ve düşüncelerin paylaşılmadığı aileler; duyguların bastırılması, problemlerin çözülememesi nedeniyle psiko-pedagojik olarak sağlıklı olabilmektedir. Geleneksel ailelerden gelen anne babalar ise kendi ebeveynlerinden edindikleri yanlışları benimseyerek yapılan hataları, gelecek nesillere taşıyabilirler. Bu nedenle güven ve sevgi şemasının geliştiği ailelerden gelen bireyler ileride sevecen ve güven şeması aşıl原因 ebeveynler olabilmektedir (Yavuzer, 2010: 27). Çocuğun sorumluluk şemasına sahip, iş birliğine yakın, öz kontrolü yüksek, olumlu duygular edinmiş bireyler olarak yetişmeleri sağlıklı anne baba ilişkileri sonucunda gerçekleşebilmektedir. Cevabı “bilmiyorum” olsa da anne babaların çocuklarının sorularına yanıt vermesi gereklidir. Çocuğa; suçlayıcı, utandırıcı, yargılayıcı cevaplar verilmesi; çocukta suçluluk duygusunun gelişmesine, kendine adil davranılmadığı yargısına ulaşmasına, sevilmediğini düşünmesine ve benlik saygısını kaybetmesine neden olabilmektedir (Catic, 2011: 14,18).

Adler, çocuğun olumsuz duygusal şemalar geliştirmesine ve yaşamın ilerleyen yıllarında problem yaşamasına neden olabilecek iki tür anne- baba davranışı olduğunu varsaymıştır. Adler’e göre çocuğun tüm isteklerini yerine getiren, aşırı korumacı anne ve babalar çocuğun şımarmasına, özgürlüğünün elinden alınmasına, aşağılık duygusuna kapılmasına ve duygusal bozukluklar yaşamasına neden olabilir. Anne

babaların çocuklarını saldırgan arkadaşlarından koruma, korku filmi izlemesini yasaklama, okul gezilerine gitmelerini engelleme gibi aşırı korumacı davranışları, çocukların sorun çözme becerisinin gelişmesini engelleyebilmektedir. Adler'in problemli olarak belirttiği ikinci anne baba davranışı ise aşırı ihmalkâr anne baba davranışdır. Çocukların ihmal edilerek ihtiyacı olan ilgi ve sevgiyi görememesi soğuk ve şüpheli olmasına neden olabilmektedir. Şüphelilik şeması gelişen bireylerin, çevresindeki bireylerle samimi ilişkiler kurmada zorlanması muhtemeldir (Burger, 2016: 153). Ayrıca suçluluk, saldırganlık, güvensizlik gibi şemalar geliştiren çocukların anne babaların çocuk yetiştirme stilleri incelenmiştir (Aydın, 2015: 118). Baumrind (1968, 1971), yaptığı araştırmalarda anne-baba ve çocuk arasındaki iletişimi incelemiştir; bu incelemenin sonucunda ana babanın çocuk yetiştirmeye karşı tutumlarını üç ana başlıkta toplamıştır. Bunlar:

- “Otoriter anne baba tutumu”
- “Demokratik anne baba tutumu”
- “İzin verici anne baba tutumu” dur (Kaya, 2011: 122-123).

Berzonsky (1981) ise Baumrind'in üç başlık altında topladığı anne baba tutumlarına iki başlık daha ekleyerek beş başlıkta toplamıştır:

- “Otoriter tutum”,
- “İzin verici tutum”
- “Demokratik tutum”
- “İlgisiz tutum”
- “Aşırı korumacı tutum” (Kaya, 2011: 124).

“Otoriter anne baba tutumu”: Otoriter anne babalar; çocuğa baskı ve kontrol uygulayan, katı kurallar belirleyen, sık sık ceza yöntemini uygulayan, açık iletişimden uzak ebeveynlerdir. Otoriter ailede büyüyen çocuk, kendini bir köşeye sıkıştırılmış ve kızgın hissedebilir. Baskı altında kalan çocuk, nazik ve dikkatli görülmesine rağmen aşırı çekingen, özgüveni düşük, aşırı hassas olabilmektedir (Catic, 2011: 33-35). Kişiliği hiçe sayılan çocuğun saldırganlık içeren olumsuz duygusal şemalar geliştirmesi muhtemeldir (Ergin ve Köseoğlu, 2017: 244). Otoriter aile yapısında baskı altına alınmaya çalışılan çocuğun, hangi davranışına nasıl tepki alacağı belirsiz olabilmektedir. Belirsizlik içinde büyüyen çocuğun ise yaşadığı kaygı sonucu aşırı isyankâr ya da aşırı boyun eğici olması muhtemeldir (Yavuzer ,2010: 28-29).

“İzin verici anne baba tutumu”: “Kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında düşük, açık iletişim ve bakım boyutlarında yüksek olan ana-babalar ise izin verici olarak adlandırılmaktadır” (Kaya, 2011: 123). İzin verici annelerin aşırı hoşgörölü ve düşkün olmaları, çocuğun bencillik şemasını geliştirmesine neden olabilmektedir. Devamlı başkalarının kendisine hizmet etmesini bekleyen çocuğun, çevresiyle sağlıklı iletişim kurmada zorlanması muhtemeldir. Oysa anne babanın hoşgörüsünün sağlıklı boyutta olması, çocuğun sağlıklı bir şekilde sosyalleşmesi ve özgüven duygusunun artması açısından önem arz etmektedir (Catic, 2011: 34,35).

“Demokratik anne baba tutumu”: Çocuğun olumlu ve olumsuz tüm yönleri olduğu gibi kabul edilir. Çocuğa yol gösterilebilir fakat alacağı kararlar hakkında özgür bırakılır. Tüm aileyi ilgilendiren durumlarda çocuğun görüşü alınır. Aile içindeki tüm kurallar veya sınırlılıklar beraber belirlenir. Çocuk, aile bireylerinin ortak belirlediği sınırlar çerçevesinde istediği gibi hareket edebilir. Belirlenen yasakların bile mantıklı bir açıklaması mevcuttur. Demokratik ailede yetişen bireylerin saygı, sorumluluk, özgürlük, mutluluk, güven, demokrasi gibi duygusal şemaları sağlıklı olarak gelişebilmektedir (Kaya, 2011: 123).

“İlgisiz Anne Baba Tutumu”: Çocuğuna karşı aşırı duyarsız olan anne ve babalar, sorumsuz ve ilgisiz davranış sergilerler. Anne baba çocuk arasındaki ilişkide kopukluk vardır. Anne ve babalar çocukları yokmuş gibi davranır (Seven, 2011: 101). Yapılan araştırmalara göre anne babanın ilgisiz tutumuyla çocuğun öğretmenlerine, arkadaşlarına veya etrafındaki eşyalara karşı geliştirdiği zararlı suç davranışlarının arasında ilişki bulunmuştur. Bu araştırma ilgisiz anne baba tutumlarının saldırganlık ve suç işleme duygusunu tetiklediğini gösterir niteliktedir (Yavuzer, 2010: 33).

“Aşırı Koruyucu Anne Baba Tutumu”: Çocuğa olması gerekenden fazla ilgi gösteren ve aşırı denetleyen anne babalar, aşırı korumacı anne baba olarak değerlendirilebilir. Aşırı korumacı ailelerde büyüyen çocuklar, anne veya babaya karşı aşırı bağımlı kişilik oluşturabilir. İlerleyen yıllarında da aynı ilgiyi eşinden bekleyen çocuğun bağımlılık duygusu ömür boyu devam edebilmektedir (Ergin ve Köseoğlu, 2017: 242). Genellikle annede gözlemlenen çocuğa karşı aşırı koruyucu tutumuna, kendi duygusal problemleri veya hissettiği yalnızlık duygusu sebep olabilmektedir. Çocuğun kendine güvenen, psiko-sosyal gelişimini tamamlamış, girişimci, özerk bir birey olabilmesi için çocuğun gelişim olgunluğuna göre hareket edilmesi gerekmektedir. Örneğin; iki yaşına gelen çocuğa kendi kendine yemesine, tuvaletini

tek başına yapmasına, giyinip soyunmasına, zamanı geldiğinde arkadaş ilişkilerini yürütebilmesine fırsat vermek, çocuğun sağlıklı duygusal şemalar geliştirmesi açısından önem arz etmektedir (Yavuzer, 2010: 31,32).

2.4.4. Bağlanmanın Duygusal Şema Gelişimi Üzerine Etkisi

Bağlanma,” bir çocuğun belli kişilerin yakınlığını arama eğiliminde olmasını ve o kişilerin varlığında kendisini daha güvende hissetmesini” tanımlayan bir kavramdır (Smith ve diğerleri,2015: 98). Bağlanma, Bowlby tarafından “belirli bir figüre karşı özellikle stresli durumlarda yakınlık arama ve sürdürme eğilimi tarafından oluşturulmuş sürekli duygusal bağ” şeklinde nitelendirilmiştir. Ainsworth ve arkadaşları ise bağlanmayı “çocuk ve annesi arasında sürekli bir bağ”, davranış olarak bağlanmayı “sonraki ilişki yaşantılarına arabuluculuk edecek biçimlenmiş bir bağ” olarak belirtmiştir (Seven,2011: 56). Yaşamın ilk yıllarında anneye karşı oluşturulan bağlanmanın, beslenme ihtiyacının karşılanması nedeniyle oluşturulduğunu düşünen bilim insanlarının görüşü yapılan araştırmalar sonucunda değişmiştir. Bebek civcivlerin dünyaya gelir gelmez kendi başına beslendikleri halde annelerini takip ettikleri gözlemlenmiştir (Smith ve diğerleri, 2015: 98). Harlow (1960); deneyinde maymunları doğduktan hemen sonra annelerinden ayırmış, daha sonra tahta ve tel kullanarak iki yapay anne oluşturmuştur. Yapay annelere yavruların beslenmesini sağlamak amacıyla biberon bağlanmıştır. Tahta ve telden oluşturulmuş yapay annelerin biri, yumuşak bir havlu ile sarılmıştır. Her iki yapay anne de yavruların beslenme ihtiyacını karşıladığı halde yavrular, korku ve kaygı verici uyaran karşısında bez kaplı anneye sarılarak, kendilerini güvende hissedebilmişler fakat diğer yavrular korku ve kaygı verici uyaran karşısında tel anneye doğru koşular da sarılamamışlardır (Özgüven, 2014: 36-37).

Yavru maymunlar, kaygı verici uyaran karşısında bezle sarılmış yapay anneye sarılma davranışında bulunmuş olsalar da sağlıklı duygusal şema gelişimi için yeterli olamamıştır. Diğer maymunlardan ayrılarak yapay maymunla yetişen maymunların güvenli bağlanma gerçekleştirememesi, ilerleyen yıllarda normal olmayan davranışlar göstermelerine neden olmuştur. Maymunlar üzerine yapılan bu araştırma, anne çocuk arasında gerçekleşen bağlanmanın beslenme ihtiyacının ötesinde; sevgi, güven, toplumsallaşma gibi farklı ihtiyaçları da karşılanması sonucunda oluşturulabileceğini göstermiştir. Maymun yavrularıyla yapılan araştırmalar, insan yavrularıyla yapılan araştırmalarla benzer niteliktedir. John Bowlby; kreşlerde, hastane kovuşlarında, farklı

kurumlarda annelerinden ayrı yaşayan bebekleri, anneleriyle beraber yaşayan bebeklerle karşılaştırmıştır. Çalışmalarının sonucunda Bowlby; ilk çocukluk döneminde bir ya da birden fazla kişiye güvenli bağlanma gerçekleştiremeyen çocukların ilerleyen yaşamın da olumlu duygular geliştiremediğini, bireyler arası ilişkilerde problem yaşadığını göstermiştir (Smith ve diğerleri, 2015: 89-90).

Çocuklar özel birine bağlanmayı ve bağlandığı kişiye güvenmeyi isterler. Bu kişi anne, baba, büyük ebeveynler, kan bağı olan ya da olmayan herhangi bir bakıcı olabilir. Çocuğun kendini güvende hissedebilmesi için kendine sevgi gösteren, fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılayan, tutarlılık gösteren bireylere gereksinimi vardır. Çocuk, öncelikle anne ve babasına karşı güvenli bağlanmayı gerçekleştirmek ister. Anne babanın çocuğa yeterli ilgiyi gösteremediği durumlarda çocuk, bakımını veren bireye bağlanma gerçekleştirebilir (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2015: 167).

Sürekli bakım veren bireyin değişmesi, çocuğun güven duygusunu zedeleyebilir. Çocuğun bakım veren bireyden ayrılması kaçınılmazsa, ona ayrıldığı bireyin yerine koyabileceği bireyle bağlılık kurabilmesine olanak verilmelidir (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2015: 168). Çocuk, doğumundan itibaren yabancı bireylere karşı “yadırgama” gibi korku tepkileri vermelerine rağmen kendi bakımını üstlenen kişinin yanında kendini güvende hissedebilir (Aydın, 2015: 124). Şekillendirmeyi bakıcılar ile çocuk arasındaki ilişki diğer bireylerin davranış örüntülerini tanımayı ve kendi davranışlarını ona göre şekillendirmeyi öğretir. Bireylerin kalıtsal yapılarında da diğer bireylerin davranışlarını çözümlene yeteneği vardır. Bu yetenek bireylerin bağlanma stillerinin gelişimine, yakın ve uzak çevre içinde kendini koruyabilmesine yardımcı olabilmektedir. Güvenli bağlanmanın oluşturulabilmesi, çocuğun bütünsel gelişimi açısından hayati önem taşımaktadır. Kendini güvende hisseden çocuğun kendine güveni artabilir, benlik saygısı gelişebilir. Çocuk, güvenli bir şekilde bağlandığı kişileri özümseyebilir, onları taklit ederek duygusal ve davranışsal öğrenmeleri gerçekleştirebilir (Seven, 2011: 60). Çocuklar aynı zamanda birçok bireye bağlanabilirler. Çalışan annenin çocuklarının, annesinin yanında bakım veren bakıcı veya kreş çalışanına bağlanabilmesi, bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Özellikle geniş aile yapısında büyüyen çocuklar anne ve babanın yanında büyükanne, büyükbaba, dayı gibi diğer aile bireyelerine de bağlanabilmektedir. Ayrıca çocuğun bakımını birden fazla kişinin üstlenmesi muhtemeldir. Fakat çocuğun diğer aile

bireylerine olumlu bir şekilde bağlanması, çocuğa karşı tüm aile bireylerinin tutarlı davranış sergilemelerine bağlıdır (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2015: 168).

Ainsworth (1979), bağlanma ilişkisini genel olarak güvenli ve güvensiz bağlanma olarak iki ayrı kategoriye ayırmıştır. Çocuğun anne baba veya bakıcısıyla oluşturduğu bağlanma yaşantılarının, sonraki yaşamının temelini oluşturduğu varsayılmaktadır. Çocuğun erken dönem bağlanma yaşantılarıyla ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Örneğin; güvenli bağlanan 12 aylık bebeklerin güvensiz bağlanan diğer bebeklere göre daha sevecen ve sosyal davranış gösterdikleri anlaşılmıştır. Güvenli bağlanan 18-24 ay arasındaki bebekler ise yaşitlarıyla olumlu etkileşimde bulunabilmişler, ikinci ve üçüncü yılında ise daha az kızgınlık tepkisi vermişlerdir. Yaklaşık 3-5 yaş arasındaki güvenli bağlanan çocuklar ise daha yüksek liderlik duygusuna sahip, sosyal yetenekleri daha gelişmiş oldukları, özgüvenlerinin yüksek olduğu görülmüştür (Seven, 2011: 64-65). Bilinmezliğin yaşandığı ortamlarda yapılan araştırmalara göre de ihmal edilmiş çocukların, anne baba veya bakıcılarına karşı güvensiz (kaygılı) bağlanma geliştirdiğini anlaşılmıştır. İhmale uğrayan çocuklar, pasif davranış sergilemişler; herhangi bir şikâyette bulunmamışlar. Annelerine veya bakıcılarına en çok ihtiyacı olduğunda bile ilgisizlik karşısında sessizliklerini korumuşlar ve çaresizlik duygusuyla bir odanın içinde dolaşmışlar. Bu çocuklar annelerinin veya bakıcıların ne olursa olsun kendilerine cevap vermeyeceğini zamanla öğrenmişler (Polat, 2015: 216). Boylamsal olarak yapılan araştırmalar da kaygılı bağlanma davranışı gösteren çocukların, ilerleyen yıllarda güvenli bağlanma gerçekleştiren çocuklara göre daha duyarsız olduklarını, sosyal ilişkilerinde daha yetersiz olduklarını göstermiştir (Seven, 2011: 66). Ayrıca güvensiz bağlanan erkek çocuklarının saldırgan davranışlar sergilediği, kız çocuklarının ise fazla bağımlılık davranışı sergilediği görülmüştür (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2015: 168).

2.4.5. Duygusal Şema Gelişiminde Çevrenin Etkisi

Bireyin yaşamını sürdürebilmesinin temelinde, sosyal ilişkiler ve çevresiyle gerçekleştirdiği iletişim vardır. Çocuk, doğumundan itibaren farklı çevrelerde bulunarak, farklı iletişim ağları kurarak yaşamına devam edebilir. Çevrenin birey üzerindeki etkisi, bireyin başta kişilik özellikleri olmak üzere tüm duygusal şemaların oluşum sürecini tesir altına alabilir. Özellikle çocukluk döneminde olumsuz yaşantıların geçirilmesinde bazı çevre koşulları bireyin duygu durumunu

etkileyebilmektedir. Bronfenbrenner (1994), çevrenin bireyin gelişiminde önemli rol oynadığını savunmuştur (Ceylan, 2016: 140-141).

Çevrenin bireyin duygusal gelişimi üzerine etkisi üzerine Spitz (1953) tarafından çocuk bakımevlerinde önemli bir araştırma yapılmıştır. Kuruma bırakılan çocuklar iki gruba ayrılmış. Anne veya babaları tarafından terkedilmiş çocuklardan oluşan grubun tüm fiziksel ihtiyaçları bakıcı ve hemşireler tarafından karşılanmıştır. Diğer grup ise anne sevgisi ve bakımına sahip olan çocuklardan oluşturulmuştur. Kuruma bırakılan çocukların zekâ düzeyinde, kurumda kalma süresine paralel bir şekilde gerileme gözlemlenmiştir. Annesi tarafından sevgi ve bakım gören çocukların zekâ düzeyinde ise herhangi bir gerileme yaşanmamıştır. Ayrıca ilerleyen yıllarda yapılan araştırmalar; ilk çocukluk döneminde kuruma bırakılan bireylerin, sosyal iletişim becerilerinin zayıf olduğunu, zihinsel gerilik olduğunu, duygusal ve davranışsal bozukluk yaşadığını göstermiştir. Ayrıca kurumda yetişen çocukların sevgi şemasının sağlıklı oluşmaması, aşırı sevgi ihtiyacı içinde olmalarına neden olmuştur. Sonuç olarak diğer bireylerden devamlı bir şeyler beklemesine rağmen kimseye bir şey vermeyen bir özellik oluşturmuşlardır (Özguven, 2014: 38,39).

Bireylerin büyük bir çoğunluğu, bir aile içinde dünyaya gelmekte ve bakımları da anne ve baba tarafından gerçekleştirilmektedir (Ergin ve Köseoğlu, 2017: 46). Aile; “akraba bağlantılarıyla doğrudan doğruya bağlanan, yetişkin üyelerin çocuklara bakma sorumluluğunu üstlendiği bir insanlar topluluğudur” (Giddens, 2013: 246). Ayrıca aile çocuğun doğumuyla beraber ilişki içine girdiği en temel toplumsal gruptur. Çocuğun toplumsal çevreyle uyum sağlaması, aileden edindiği normlarla ilişkilidir. Ailenin türün devamını sağlama, bireylerin maddi manevi ihtiyaçlarını karşılama, çocukları eğitime işlevinin yanında duygusal sağlığı koruma ve geliştirme görevi de vardır (Kaya, 2011: 107). Aile, üyesi olduğu tüm bireyleri etkileyen aynı zamanda da çevresi tarafından etkilenen bir sistemdir. Bir aile; anne baba sistemi, anne baba ve çocuk sistemi, kardeşlerin oluşturduğu alt sistemler gibi birçok sistemi içinde barındırır. Aile sisteminde üyelerin olumsuz iletişim yaşantıları, yıkıcı bir döngü oluşmasına neden olabilmektedir. Ayrıca anne babanın çocuk ile sağlıklı gelişen ilişkisi, çocuğun bilişsel ve ruhsal sağlığını etkileyebilmektedir (Ergin ve Köseoğlu, 2017: 46). Ailenin; çocuğun dünyaya, sosyal yaşama, bireyler arası ilişkilere karşı oluşturulan tüm duygu durumlarında etkisi vardır. Çocuğun ailesiyle oluşturduğu yaşam deneyimleri, toplumsallaşma sürecinin temelini atar. Aile bireyleri arasında

içten, samimi duygular olmalıdır. Sağlıklı bir aile içinde gelişen çocuk; insan sevgisi, milli duygular, fedakârlık, güven, dostluk, yardımlaşma gibi olumlu duygusal şemalar oluşturabilir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2015: 21).

Ailenin sahip olduğu yapı da çocuğun duygusal gelişimini etkileyebilir. Parçalanmış aile, tek ebeveynli aile, geniş aile, modern aile gibi farklı yapılanmalar üzerine yürütülen araştırmalar ile aile yapılarının çocuk gelişimindeki etkileri incelenmiştir. Çocuğu ekonomik güç olarak gören geleneksel ailelerde büyüyen çocuğun duygusal şemalarıyla modern ailede büyüyen çocuğun duygusal şemaları farklılık gösterebilir (Kaya, 2011: 108). Bencillik, düşmanlık, şiddet, öfke, kıskançlık, saldırganlık gibi sağlıksız gelişen şemalar da ilk olarak aile içinde gerçekleşebilmektedir. Sonuç olarak bireyin ilk çocukluk döneminden itibaren duygusal şemalarının sağlıklı gelişimi; toplum içinde kendini güvende hissetmesi, mutlu, huzurlu, kaygıdan uzak, gelecek endişesi hissetmeden yaşamına devam edebilmesi; toplumun en önemli kurumlarından olan aileyle doğrudan ilişkilidir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2015: 21,23).

Çocuk büyüdükçe aile dışına çıkarak farklı çevrelerle ilişki kurar. Çocuk aile dışında akranlarıyla zaman geçirir. Akranların farklı ortamlarda oluşturduğu formel olmayan gruplar; bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını şekillendirmede rol oynar (Giddens, 2013: 207). Bu nedenle akran grubu, çocukluk yıllarında çocuğun bilişsel ve duygusal gelişimini etkileyebilir. Ergenlik döneminde akran grubunun etkisi çoğalır. Çocuğun ait olma duygusunun gelişiminde ve kimlik bilincinin kazanımında akran grupları etkilidir. Akranların ortak problemleri paylaşabilmeleri ergenlik bunalımında olan gencin duygusal gelişimini destekleyebilir (Aydın, 2015: 146). Thorne akran gruplarının birbiriyle etkileşimlerini incelemiştir. Ergen çocukların hızla büyüyen bedenlerindeki değişimi birbirleriyle paylaşmalarının, kendi bedenlilerindeki değişimi utançla mı yoksa gurur duyarak mı karşılayacaklarını belirlediğini tespit etmiştir. Thorne'nin araştırması, akran gruplarının kendi sosyal dünyalarını oluşturduklarını ayrıca kendi sosyalleşmelerini etkileyen aktörler olduklarını hatırlatmıştır (Giddens, 2013: 206-207). Akran grubuyla sağlıklı iletişim kuramayan ergende, sosyalleşme sürecinin sekteye uğramasına bağlı olarak, duygusal şema gelişiminin olumsuz etkilenmesi muhtemeldir (Aydın, 2015: 146).

Aile genel olarak statik bir yapıda algılansa da dinamik bir yapısı vardır. Sanayi devriminin yaşanmasına paralel olarak aile yaşamının yapısında büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Ailenin üretkenlik işlevini yitirmesi, çocukların ekonomik birer

yük olarak algılanmasına neden olmuştur. Çocukların kurumsal eğitim görmesi de sanayi devriminin ihtiyaçlarıyla ilişkilidir (Zastrow, 2015: 256). Aile yapısındaki bu değişim, teknolojik ilerlemeler, nüfus artışına paralel olarak bireyler arası ilişkilerin artması, bilginin çeşitlenmesi, kalifiye eleman ihtiyacının artması sonucunda oluşan eğitim kurumları, bireylerin tutum ve davranışlarının şekillenmesinde etkili olabilmektedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2015: 23). Gelişim psikologları, okulun çocukların sosyal becerileri ve toplumun kurallarıyla ilgili duygularını olumlu veya olumsuz etkileyebileceğini belirtmişlerdir. Okul; çocuğa başarı duygusunu tatma, bir görevi tamamlamanın doyumunu sağlama, grup arkadaşlığı kurma gibi fırsatlar verebilir. Okul yaşantıları bireylerin yeterlilik şemalarının gelişimi ve kendini başkalarına kabul ettirme biçimlerini etkileyebilir. Sonuç olarak çocuklar; benlik bilincine sahip, bireyler arası iletişimde başarılı, grup kurallarına uyum sağlayabilen bireyler olabilecekleri gibi; pasif, boyun eğici, bağımlı duygu ve davranışlar geliştiren bireyler haline de dönüşebilirler (Ergin ve Köseoğlu, 2017: 47).

Çocuklar okullarda birçok sorunla karşı karşıya gelmektedir. Bu sorunlar çocuğun ilişki içinde bulunduğu tüm sistemleri etkileyebilmektedir. Siber şiddet, cinsiyet zorbalığı gibi davranışlar tüm sosyo-ekonomik gruplarda, çocukların duygusal şema gelişimini olumsuz etkileyen durumlardandır. Okul şiddeti ve yoksulluğun da giderek büyüyen bir sorun olması, bireylerin duygusal ve davranışsal gelişimini olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir. Kayıp, göç, evsizlik gibi durumlar, bireyin duygusal şema gelişimini olumsuz etkileyen çevre faktörlerinden bazılarıdır (Jarolmen , 2014: 167). Ayrıca kitle iletişim araçları duygusal şemaların gelişimini etkileyebilmektedir. Gerbner ve arkadaşları, 1967'den itibaren ABD televizyonlarının farklı programlarını çözümleyerek şiddet eylemlerinin ve olaylarının sıklığını ölçmüşlerdir. Bu çalışma; televizyonda yayınlanan ölüm ve şiddet sahnelerinin şiddet olaylarını arttırdığını, bazı çizgi filmlerin de çocukların duygusal gelişimini olumsuz etkilediğini göstermiştir (Giddens, 2013: 208).

2.5. Uyumsuz Duygusal Şemaların Sınıflandırılması

Young, uyumsuz duygusal şema gelişimini çocukluk çağı ihtiyaçlarıyla ilişkilendirmiştir:

- “Yakınlık ve kabul”
- “Özerklik ve yeterlilik”

- “Gerçek sınırlar”
- “İç güdümlülük ve kendini ifade etme”
- “Kendiliğenlik ve oyun”.

Çocukluk çağı ihtiyaçlarının yanında aile içi çatışmalar, reddedilme, anne, baba, öğretmenler ya da akranlar tarafından gelen saldırganlık gibi olumsuz yaşantılar, uyumsuz duygusal şemaların temelini oluşturabilir. Young; uyumsuz duygusal şemaların bireyin farkında olmadığı halde gelecek yaşantılarında hatalı, işlevsiz ve kısıtlayıcı rol oynadığını belirtmiş ve uyumsuz duygusal şemaları beş alana ayırmıştır. Bu şema alanları; kopukluk ve reddedilme, başarısızlık ve özerkliğin zarar görmesi, zedelenmiş sınırlar, diğerlerine yönelik olma, aşırı uyarılma ve baskılama şeklinde sıralanabilir (DiFrancisco, Roediger ve Stevens, 2017: 04).

2.5.1. Kopukluk ve Reddedilme

Bireyin herhangi bir bireye veya gruba güvenli bağlanma oluşturamaması, kopukluk ve reddedilme şema alanına sahip bireylerin en bilinen özelliğidir. Çocukluk çağında güvenlik, bakım, istikrar, sevgi, ait olma gibi ihtiyaçları karşılanmamış bireyler; gelecek yaşamlarında bu ihtiyaçlarını hiçbir zaman karşılayamayacağını düşünebilirler. Terk edilme ve değişkenlik, güvensizlik ve kötüye kullanma, duygusal yoksunluk, kusursuzluk-utanç şemaları kopukluk ve reddedilme alanının en zarar verici şemalarındandır (Arntz ve Jacob, 2016: 10).

“Terk edilme ve değişkenlik”: Küçük yaşta anne baba kaybı veya anne ve babanın boşanması sonucu çocuğun anne babanın birinden veya her ikisinden de ayrılmak zorunda kalması, bu şemanın oluşmasına neden olabilmektedir. Çocuğun bakımını üstlenen bakıcıların veya kreş çalışanlarının sürekli değişmesi de çocukta terkedilme duygusunu tetikleyebilmektedir. Gelecek yaşamlarında tutarlı bir duygusal ilişki kuramayan bireyler, genellikle terk edilme şemasına sahip olabilmektedir (Young ve Klosko, 2017: 91-98).

“Güvensizlik ve kötüye kullanma”: Özellikle ilk çocukluk döneminde başkaları tarafından kötüye kullanılma, ihmal veya istismara uğrama, küçük düşürülme, aldatılma gibi olumsuz yaşam deneyimleri güvensizlik ve kötüye kullanma şemalarının oluşumuna neden olabilmektedir. (Roediger, 2015: 33). Güvensizlik şemasına sahip bireyler, diğer bireylerin kendilerine olumsuz davranışlar

sergileyeceklerini düşünürler. Kendileriyle olumlu ilişki kurmaya çalışan bireylerin, kötü düşünceleri olduğunu varsayarak şüphelenebilirler (Arntz ve Jacob, 2016: 11).

“Duygusal yoksunluk”: Bu şemaya sahip olan bireyler; diğer bireylerin kendilerini önemsemediklerini, şefkat göstermediklerini, sıkıntılarını anlamak istemediklerini, kendilerine bir yol haritası çizmediklerini düşünürler. Ayrıca duygusal bağlanma arzusunu gerçekleştiremeyecekleri endişesi taşıyabilirler (Young, Klosko, ve Weishaar, 2013: 34). İlk çocukluk yaşantılarında sevgi ihtiyacından mahrum bırakılan çocuklar, gelecek yaşantılarında duygusal yoksunluk yaşarlar. Düzenli bir aile hayatı kursalar da eşinin, çocuklarının veya yakınındaki diğer bireylerin kendini sevmediklerini düşünebilirler (Arntz ve Jacob, 2016: 11-12).

“Kusursuzluk ve utanç”: Kendilerini değersiz, istenmeyen, bir kişi olarak gören kusursuzluk ve utanç şemasına sahip bu bireyler; aynı zamanda sevgi, saygı, gibi olumlu duygulara layık olmadıklarını düşünebilirler. Utanç duygusunu çok yoğun bir şekilde yaşarlar. İlk çocukluk veya ergenlik dönemlerinde bakım veren bireyler ve eğiticiler tarafından küçük düşürücü muameleye maruz bırakılmak, kusursuzluk ve utanç şemasının oluşmasına neden olabilmektedir (Arntz ve Jacob, 2016: 13).

2.5.2. Başarısızlık ve Özerkliğin Zarar Görmesi

Bireyin gelişim dönemlerine paralel aileden ayrılarak bağımsız yaşantılar geçirebilmesi, kendileriyle ilgili yaşam beklentilerinin bulunması, özerklikle ilişkilidir. Bireylerin ilk çocukluk dönemlerinde bakım veren ebeveynlerin veya diğer bakıcıların aşırı koruyucu veya aşırı ihmalkâr tutumları, özerklik alanının zarar görmesine neden olabilmektedir. Başarısızlık ve zarar görmüş özerklik şema alanına sahip olan bireylerin, yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan beceriye sahip olamamaları muhtemeldir. Bağımlılık ve yetersizlik, hastalıklar ve bir hastalık karşısında dayanıksız olma, gelişmemiş benlik, başarısızlık şemaları bu alanın alt şemalarındandır (Young, Klosko ve Weishaar, 2013: 39).

“Bağımlılık ve yetersizlik”: Bu şemaya sahip olan bireyler, kendilerini diğer bireyler olmazsa hayatlarını idame ettiremeyecekmiş gibi düşünebilirler. Özellikle gelişim dönemlerinden ergenlik döneminde çocuğa yeterli sorumluluğun verilmemesi, yanlış ebeveyn ve öğretmen tutumları bağımsızlık ve yetersizlik şemasının oluşumuna neden olabilmektedir (Arntz ve Jacob, 2016: 15). Uç noktaya gelmiş bireyler; panik atak, aşırı kaygı, agorafobi gibi bağımlılığı farklı biçimde ortaya çıkarabilirler. Özerkliğin

gelişmemiş olması, yaşamın içinde bağımsız bir şekilde işlevsel olmayı sağlayacak gerekli kaynaklara sahip olabilmeyi engelleyebilmektedir. Ayrıca bağımlılık duygusu depresyonla ilişiktir (Young, Klosko ve Weishaar, 2013: 220).

“Hastalıklar ve bir hastalık karşısında dayanıksız olma”: Bireyin herhangi bir zamanda oluşabilecek bir hastalık, doğal afet, ölüm gibi durumlarda gereğinden çok fazla tepki vermesi ve aynı zamanda kendi başa çıkma kapasitesini aşağılamasıdır. Dayanıksızlık şeması kaygıyla ilişiktir. Panik atak bozukluğu olan bireylerde hastalıklar karşısında dayanıksız olma şeması olabilmektedir. Bir hastalık karşısında aşırı önlem alma, hasta olmadığı halde sık aralıklarla doktora gitme gibi davranışlar dayanıksızlık şemasının sonucunda gerçekleşebilmektedir. Bu şemaya sahip bireyler felakete karşı korku içindedir. Travma yaşayan herhangi biriyle özdeşim kurarak, kendilerinin de aynı felaketi yaşayabileceklerini, kötü bir olayla karşılaşabileceklerini düşünürler (Young ve Klosko, 2017: 250-253).

“Gelişmemiş benlik”: Benlik saygısı bireyin kendi yeteneklerine, değerlerine, kimlik bilincine karşı olumlu yargısıdır. Güvenli bağlanmayla oluşmaya başlayan benlik, olumlu okul yaşantılarıyla gelişmeye devam eder. Önemli olan gelişim sonucunda bireyin kendi benliğinin farkında olmasıdır. Bireyin birçok beceri ve yetenek gibi önemli özelliklere sahip olması fakat bu önemli özelliklerinin farkında olmaması gelişmemiş benliğin sonucu gerçekleşebilmektedir. Gelişmemiş benlik şeması farkındalık duygusuyla ilişiktir. Ayrıca bu şema boşuna gayret gösterme, gelecek beklentisini kaybetme, sürekli kendini sorgulama şeklinde bireyin yaşamına yansiyabilir (Duclos, 2010: 22,25).

“Başarısızlık”: Bu şemaya sahip olan bireyler, yaşamlarının her alanında kendilerinin başarısız olduklarını düşünebilirler. Sürekli başarısız olacaklarını düşünen bireyler, gerçekte başarılı olabilecekleri alanlardan kendilerini geri çekme eğilimindedirler. Bu nedenle başarısızlık korkusunun kaçınma duygusunu tetiklemesi “kendini gerçekleştiren kehanet işlevi” görebilir. Aile ve okul yaşantılarında çocuğun kişiliğini zedeleyici geribildirimler alma veya çocuğa başarılı olma fırsatının verilmemesi başarısızlık duygusunu tetikleyebilmektedir (Arntz ve Jacob, 2016: 18).

2.5.3. Zedelenmiş Sınırlar

Çocukluk yıllarında aşırı korumacı ailelerde şımartılarak veya aşırı kontrollü ailelerde büyüyen bireylerde, toplumsal normların dışına çıkma davranışı gözlemlenebilir. Bir

grubun normlarına uyma, iş birliği yapma, verdiği söze sadık olma, diğerlerinin haklarına saygı gösterme, zedelenmiş sınırlar dahilindeki şemalara sahip olan bireylerin uygulamada zorlandığı durumlardandır. Bu şema alanına sahip olan bireylerin, aile veya iş yaşamındaki ilişkilerinin öz disiplinden uzak olması ihtimal dahilindedir. Ayrıca bu bireyler sürekli kendilerini haklı ve büyük görme eğiliminde olabilmektedirler (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2012: 29).

“Haklılık ve büyükenmecilik”: Narstik kişilik özelliğiyle ilişkili olan haklılık şemasına sahip olan bireyler, çevresiyle rekabet içeren bir iletişim kurarlar. Sürekli kendilerini haklı görme, diğer insanları küçümseme davranışında bulunabilirler. Empati duyguları gelişmemiştir. Her istediklerine suçluluk duymadan sahip olabileceklerine inanabilirler. Genellikle denetleyici ve başkalarını yönetme eğiliminde olan otoriter ailelerde büyüyen çocuklarda, narstik kişilik özellikleri görülebilmektedir. Ayrıca bu şemaya ait bireyler kendilerinin ayrıcalıklı olduğunu düşünebilirler (Arntz ve Jacob, 2016: 19-20).

“Yetersiz öz kontrol ve denetim”: Öz kontrolü yetersiz olan bireyler, kendi hedefleri doğrultusunda ilerlerken veya bir görevi yerine getirirken öz denetim sağlamada zorluk yaşayabilmektedir. Ayrıca yaptıkları çalışmadan çabuk vazgeçebilir ve yeteri kadar sebat gösteremeyebilirler. Bu şema genellikle çocukluk yıllarında ihmal ve istismara uğramış bireylerde görülebilmektedir. Çocuklar ihmal sonucunda öz kontrol ve denetimi öğrenecek eğitimden uzak kalabilmektedir (Arntz ve Jacob, 2016: 20,21).

2.5.4. Diğerlerine Yönelik Olma

Bireyin en temel ihtiyaçlarından biri olan kendine yönelimlilik ihtiyacının yerine getirilmesindeki eksiklikler, diğerine yönelimlilik şema alanıyla ilişkilidir. Koşullu saygı veya koşullu kabul şartlarının hâkim olduğu ailelerde büyüyen çocukların, sevgi ve onay alma ihtiyacını karşılayabilmek adına benliğinden ödün vermek mecburiyetinde bırakılması; ebeveynlerin bencil tutumları sürekli kendinden ödün veren bireylerin yetişmesine neden olabilmektedir. Bu bireylerin boyun eğici, fedakâr, onaylanma arayışı içinde olma özelliklerini taşımaları muhtemeldir (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2012: 40-41).

“Kendini feda”: Kendini feda şeması acıma, bencillik, suçluluk duygusuyla ilişkilidir. Bireyin; kendinin bencil olduğunu düşünmesiyle hissettiği suçluluk duygusu, başkalarını sıkıntıdan kurtarma ve öz saygı kazanma arzusu, diğer bireylere

odaklanmasına neden olabilir. Başkalarının ihtiyaçları için kendi ihtiyaçlarından vazgeçebilir. Fakat kendini feda eden birey, ihtiyaçlarının eksikliklerini fark ettiğinde diğerlerine sitemkâr tavır alabilmektedir (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2012: 42).

“Boyun eğicilik”: Bu şema bireyin kendi duygu ve düşüncelerinin diğerleri için önemsiz ve geçersiz olduğu inanışına dayanır. Birey, kendini başkalarının kontrol etmesine müsemma gösterir. Kendi ihtiyaçlarını ve duygularını bastırabilir. Boyun eğicilik şeması ilerleyen dönemlerde kontrolsüz öfke patlamalarına, agresif davranışlara neden olabilmektedir. İlk çocukluk döneminden itibaren çocuk ve ergenlerin, duygu ve düşüncelerinin önemsizmemesi ve baskıcı ana baba ve öğretmen tutumları özerkliği zedeleyerek, boyun eğicilik şemasının oluşmasına neden olabilmektedir (Arntz ve Jacob, 2016: 21).

“Onay arayıcılık”: Sosyal statülerine birincil öncelik veren onay arayıcılık şemasına sahip olan bireyler, başkaları üzerinde olumlu izlenim bırakmaya aşırı önem verebilirler. Onay arayıcılık şeması genellikle bireyin kendi yaşamına zarar veren yanlış kararlar almasına neden olabilmektedir. Bu şemanın oluşması sağlıklı gelişen güven ve benlik şemasıyla ilişkilidir (Arntz ve Jacob, 2016: 23). Benlik saygıları diğerlerinin davranışlarına bağlıdır. Sosyal statü, onaylanma, tanınma, maddi ve manevi çıkarlar onay arayıcılık şemasını taşıyan bireyler için önemlidir. Çocukluk döneminde anne baba ve öğretmenlerin aşırı şekilde toplum tarafından istenik davranışlarda bulunmalarını istemeleri, çocuğun yaşamı boyunca başkaları tarafından takdir aramasına neden olabilmektedir (Roediger, 2015: 34).

2.5.5. Aşırı Uyarılma ve Baskılama

Aşırı baskı uygulayan, katı kuralların ve denetimin çok yüksek olduğu otoriter yapıda büyüyen çocuklarda, aşırı uyarılma ve baskılama şema alanı görülebilir. Ayrıca bu çocuklar gelecek yaşamlarında kurallara sıkı sıkıya bağlanarak duygu ve dürtülerini baskı altına alabilirler. Bireyin sürekli tetikte ve baskı altında yaşamına devam etmesi korku, endişe, karamsarlık gibi duyguları beraberinde getirebilmektedir. Olumsuz ve karamsar olma, duyguları bastırma, yüksek standartlar beklentisi, kendini cezalandırma şemaları; aşırı uyarılma ve baskılama şema alanıyla ilişkilidir (Young, Klosko ve Weishaar, 2013: 42).

“Olumsuzluk ve karamsarlık”: Bu şemaya sahip olan bireyler; herhangi bir travma, çatışma, küskünlük, yapılmış hatalar, aldatılma, küskünlük gibi yaşamın olumsuz

taraflarına odaklanarak yaşamın olumlu ve iyi taraflarının görmezden gelebilirler. Karamsarlık duygusu, bireylerin yaşantılarının olumlu giden taraflarının da bir gün olumsuz yaşantılara evirileceğini düşünmelerine neden olabilir. Bu nedenle devam eden endişe, sürekli tetikte olma, kararsızlık gibi duygular olumsuzluk ve karamsarlık şemasıyla ilişiktir (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2012: 32.33).

“Duyguları bastırma”: Kendilerini realist göstermeye çalışan bireyler, duyguları belli etmenin saçma veya gereksiz olduğunu düşünebilirler. Diğer bireyler tarafından alay edilebilecekleri düşüncesi, duygularını göstermekten utanmalarına neden olabilir. Bu nedenle bireyler, öfke gibi olumsuz duygularının yanında sevinç gibi olumlu duygularını bastırabilirler. Çocukluk yıllarında duygularıyla alay edilmiş, ailesi tarafından yakınılmış veya ihmale uğramış çocukların, gelecek yaşantılarında duygularını bastırması muhtemeldir (Arntz ve Jacob, 2016: 25).

“Yüksek standartlar beklentisi”: Mükemmeliyetçilik duygusuna dayanan yüksek standartlar beklentisi şemasına sahip olan bireyler,” kendilerine gerçekçi olmayan yüksek standartları atfederler. Yüksek standartları elde edebilmek için yoğun çaba harcanması gerektiğine inanabilirler. Bireyin; kapasitesinin üzerinde kendini zorlaması, zevk alma, benlik saygısı, başarı gibi duygularına zarar verebilir. Bu şemaya sahip bireylerin; haz alma, benlik saygısı, rahatlama, sağlık, başarı duygusu veya olumlu ilişkilerinde bozulmalar yaşaması ihtimal dahilindedir (Young, Klosko ve Weishaar, 2013: 37). İlk çocukluk yıllarında anne babaların veya öğretmenlerin çocuktan aşırı başarı beklentisi, çocukların gelecek yaşantılarında kendilerinden acımasız taleplerde bulunmalarına, aşırı katı kuralları benimsemelerine neden olabilmektedir (Roediger, 2015: 35).

“Cezalandırıcılık”: Cezalandırıcılık şemasını taşıyan bireyler, bir hata yaptıklarında cezalandırılmayı hak ettiklerini düşünebilirler. Genellikle kendilerine ve çevresindeki diğer bireylere karşı acımasız ve hoşgörüsüz davranışlarda bulunabilirler. Ayrıca kendinin ve diğer bireylerin hatalarının olabileceğini kabullenmek istemeyebilirler. Bu nedenle kendini ve çevresindeki bireyleri küçük bir hata sonucunda bile cezalandırma eğilimine girebilirler. Çocukluk yıllarında bakımını üstlenen anne baba, büyük ebeveynler, öğretmen, bakıcı veya kurum çalışanlarının cezayı bir eğitim modeli olarak kullanmaları, bireylerde cezalandırıcılık şemasının oluşmasına neden olabilmektedir (Arntz ve Jacob, 2016: 27).

2.6. Freud'cu Kişilik Yaklaşımı

Freud'un kişilik yaklaşımının temel hipotezi, "davranış bilinçdışı süreçler, yani kişinin farkında olmadığı ancak yine de davranışını etkileyen inançları, davranışları ve tutkuları tarafından etkilendiğidir" (Smith, ve diğerleri, 2015: 12). Freud'a göre özellikle yaşamın ilk altı yılında geçirilen önemli psiko-seksüel dönemlerdeki mantık dışı kuvvetler, bilinç dışı motivasyonlar, biyolojik ve içgüdüsel dürtüler kişiliğin oluşumuyla ilişiktir (Corey, 2008: 68).

İnsan davranışlarının, dürtüler veya içgüdüler olarak açıklanan kuvvetli iç güçler tarafından güdülendiğini ifade eden Freud, iki temel iç güdümüz olduğunu söylemiştir: Bu iç güdülerin biri 'Libido' olarak adlandırdığı "yaşam" veya "cinsellik" içgüdü, diğeri ise "Thanatos" olarak adlandırılan "ölüm" veya "saldırganlık" içgüdüdür (Burger, 2016: 80). "Yaşam" içgüdü sadece "cinsellik" güdüsünü değil, insanın yaşamında zevk aldığı tüm güdülerini kapsar. "Yaşam" güdüsünün karşıtı olan "ölüm" içgüdü de genellikle başkalarına zarar verme, saldırma şeklinde davranışa yansiyabilir. Bu saldırgan dürtüleri kontrol altında tutmak bireylerin uğraş verdiği bir durumdur (Cervone ve Pervin, 2016: 91). Freud'un diğer varsayımlarından biri de "enerjinin korunması" ilkesidir. Ayrıca Freud, tüm insanların duygusal davranışlarına az veya çok güç veren "psişik" bir "enerjinin" varlığından bahsetmiştir. Herhangi bir duygusal davranışa harcanan enerjinin, diğer davranışlar için kullanılması muhtemel değildir. Freud'un en önemli amacı, bireylerin sürekli kontrol altında tuttukları "bilinç altında" bulunan dürtülerinin serbest bırakılmasına destek vermek ve yaşamına sağlıklı bir şekilde devam edebilmeleri için gerekli plan enerjiye sahip olmalarını sağlamaktır (Burger, 2016: 80-81).

Freud (1963); davranışın ve kişilik sorunlarının anlaşılmasında "bilinç", "bilinç öncesi" ve "bilinçdışı" kavramlarını açıklamıştır. "Topografik yaklaşım" olarak adlandırılan bu yaklaşıma göre psikolojik düzensizlikler; bastırılmış, ket vurulmuş bilinçdışı süreçlerden kaynaklanmaktadır (Topses ve Serin, 2012: 23). Bilinçdışı; bilincin dışında kalan tüm zihinsel süreçleri, dürtü ve güdülerini, tüm bilinç altını içerir. Ayrıca bilinçdışı; bireyin hatırlamak istemediği, hatırladığında kaygı duygusu yaratabilecek, bastırdığı, gerçeklik düzeyine ulaştırmak istemediği tüm yaşantılarının kaynağını oluşturmaktadır. Ancak Freud, bilinçdışının sadece dolaylı olarak kanıtlanabileceğini ifade etmiştir. Örneğin; rüyalar, dil sürçmeleri bazı unutkanlıkların temelinde yatan bilinçdışıdır (İnanç ve Yerlikaya, 2008: 19). Biraz düşünüldüğünde

hatırlanabilen bilince yakın olan bilgiler, düşünceler, anılar bilinçaltını oluşturmaktadır. Bilinçaltı, bilinç dışı ve bilinç arasında köprü niteliğindedir (Corey, 2008: 70). Bilinç düzeyine bir takım terapötik tekniklerle çıkarılabilen bilinçdışıdaki malzeme, öncelikle bilinçaltına getirildikten sonra bilinç düzeyine getirilebilmektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2008: 19). Bilinç ise farkında olunan açık seçik tüm duygu, düşünce, tutum ve davranışları kapsayan bir süreç olma özelliğindedir. Dikkatini derse veren öğrenci ödevinin, ödevini bitiren öğrenci ise uykusu gelmişse uykusunun bilincindedir. Bilinç düzeyindeki düşünceler örüntü şeklinde devam eder. Ancak aynı anda birkaç düşünce veya algı bilinçli olmasına rağmen bilinç altı derin bir depo niteliğindedir (Yanbastı, 1990: 18).

Topografik modelin insanın kişiliğini açıklamada yetersiz kalacağını düşünen Freud, kendi yapısal modelini geliştirmiştir. Bu modele göre insan davranışlarını yöneten üç yapı vardır: “id”, “ego” ve “süper ego”. Freud’a göre” id kişiliğin en ilkel bölümüdür. Ego ve süper ego bu bölümden çıkarak gelişir” (Smith, ve diğerleri, 2015: 460). Haz almayı hedef alan id, gerginliği kaldıramaz ve gerginliği yok etmek için hareket eder. Aynı zamanda biyolojik alt yapıya sahiptir. Libidonal enerjinin temel kaynağını oluşturur. Temel ilkesi “haz” almaktır. Düşüncesiz olması nedeniyle “şımarık çocuk” olarak adlandırılır. İd kişiliğin özgün sistemidir. Yeni doğan bebeğin davranışları idin en belirgin örneğidir. Freud, bebeğin en zor gelişim görevlerinden birinin temel ihtiyaçlarını ertelemeyi öğrenmek olduğunu ifade etmiştir. (İnanç ve Yerlikaya,2008: 21). İd acıdan kaçarak hoşlanıma ulaşmak ister. Enerjisi hiçbir zaman yok olmaz fakat yön değiştirebilir. Genellikle bilinçsiz refleksleri de içinde barındırır (Topses ve Serin, 2012: 24).

Ego gerçeklik prensibine göre çalışır. İlk çocukluk yıllarından itibaren birey, isteklerinin kısa bir sürede karşılanmasının olanaksız olduğunu öğrenir. Örneğin; derste karnı acıkan çocuk, teneffüse kadar açlığına dayanmak zorundadır. Ego, çocuk gerçeklerin gerekliliğini düşünmeyi öğrendikçe gelişmeye devam eder (Smith, ve diğerleri, 2015: 460). Gerçekçi ve akılcı düşünebilen ego ihtiyaçlarını karşılamak üzere planlar yapabilir. Ayrıca iç dürtülerinden kaynaklanan ihtiyaçları ve dış çevrenin beklentileri arasında ara bulucu rol oynar. İd’in sonsuz ihtiyaçlarını denetler ve kontrolünü sağlar. İd, sadece sübjektif gerçekliğin bilincindeyken ego, düşsel durumlar ile çevrenin gerçekleri arasındaki farklılığı ayırt edebilir (Corey, 2008: 69). Ego, kişiliğin “yürütücü yöneticisi” olarak kabul edilmesine rağmen Freud, egonun

“yönetici metaforundan” zayıf olduğunu varsaymıştır. Esas enerjiyi sağlayan id’dir. Ego her ne kadar idi kontrol etmeye çalışsa da sonuç olarak enerjinin sahibi olan id, kendi istediğini yapabilmektedir (Cervone ve Pervin, 2016: 90).

Kişiliğin üçüncü bölümü, “eylemlerin doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu yargılayan süper egodur” (Smith, ve diğerleri, 2015: 460). Yaklaşık çocuk beş yaşına geldiğinde oluşan süper ego, toplumun, özellikle ebeveynlerin norm ve kültürel değerlerini temsil etmektedir. Süper ego, hangi davranışın uygulanması ve hangi davranışın uygulanmaması hususunda sınırlama getirir. Örneğin; arkadaşının masasında para gören çocuğun alt benliği parayı almasını ister ve yakalanmadan parayı alabilmenin yollarını arar. Fakat toplumun ahlaki değerlerine göre hareket eden süper ego, id yakalanmadan parayı almanın yolunu bulsa da izin vermez. Buna rağmen çocuk, parayı alsa bile hırsızlığın toplum tarafından kabul edilemez bir davranış olduğunu düşündükçe rahatsız olacaktır. Bu nedenle süper egonun “vicdan” ile eş anlamlı olduğu düşünülebilir. İlk çocukluk dönemindeki yaşam deneyimleri id, ego ve süper ego dengesinin gelişimini olumlu veya olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bazı bireylerin rahatlıkla hırsızlık yapması, rahatlıkla yalan söyleyebilmesi veya çok ahlaklı hale gelerek kendine zarar verecek şekilde mükemmeliyetçi kişiliğe bürünmesi sağlıklı gelişen id, ego ve süper ego dengesinin sonucudur (Burger, 2016: 79-80). Kişiliğin üç yapısı sık sık birbiriyle çatışma içine girer. Ego idin isteğini erteleyebilir, süper ego ise id ile çatışırken aynı zamanda ego ile de çatışmaya girebilir. Sağlıklı gelişen ego, sert olmasına rağmen esnekleşebilen bir yönetim kurmaya devam eder (Smith ve diğerleri, 2015: 460).

2.6.1. Savunma Mekanizmaları

Ebeveynlere duyulan nefret, karşı cinse duyulan saldırganlık, normal olmayan cinsel düşünceler, ilk çocukluk dönemindeki olumsuz yaşantılar ve benzer hatırlanmak istenmeyen olay veya durumlar bilinç düzeyine getirilemeyecek derecede ürkütücüdür. Benlik, bu tür hatırlamak istemediği olumsuz yaşantıları bilinç dışına iterek, kaygı durumunu hafifletmek için gayret gösterir. Bireylerin çoğu Freud’un “nevrotik kaygı” olarak adlandırdığı, istenmeyen bilinçaltı düşüncelerin bilinç düzeyine ulaşmasıyla rahatsızlık duyar. Fakat benlik, kendine zarar verici bilinçaltı düşüncelerden korunmak için farklı mekanizmalar geliştirebilmektedir. Freud, benliğin geliştirdiği bu mekanizmaları “savunma mekanizmaları” olarak adlandırmıştır (Burger, 2016: 82).

Savunma mekanizmalarının iki şekli vardır: Bunlardan birincisi “psikolojik onarım mekanizmaları” diğeri ise bireyin kendi davranışlarının haklılığını gösterecek mantığa bürüne gibi “ego savunma mekanizmalarıdır.” Bireyler aynı anda birçok savunma mekanizmasını kullanabilme özelliğine sahiptir (Yanbastı, 1990: 29). Ancak bu mekanizmalar sağlıklı gelişmişse duygusal sağlığı koruyabilmesinin yanında, sağlıklı gelişen savunma mekanizmaları, hakikatle olan uyumu engelleyebilirler ve çok sık kullanıldığında patolojik vakaların temelini oluşturabilirler (Topses ve Serin, 2012: 30). Savunma mekanizmalarının kullanımı zamana ve koşullara göre değişkenlik gösterebilir. Birey, bilinçdışında oluşan savunma mekanizmalarını kullandığının farkında değildir (Yanbastı, 1990: 29).

Başlıca savunma mekanizmaları şunlardır:

“Bastırma” (Repression): Savunma mekanizmalarının en önemlisi olarak kabul edilen “bastırma”; benliğin travmatik, tehdit edici, kaygıya neden olacak düşünce ve duyguları bilinç dışında tutma ve bilinç düzeyine ulaşmasına izin vermeme gayretidir (Burger, 2016: 82). Freud terapötik çalışmaları esnasında “bastırma” mekanizmasını keşfetmiştir. Hastalar aylarca süren terapiden sonra geçmiş yaşantılarındaki travmatik olayları hatırlayabilmişlerdir. Travmatik olayları hatırlamadan önceki düşünce, bireyin zihnindedir fakat bilinç düzeyinde değildir. Freud, bireyin travmatik olayları bilinçli bir şekilde yaşadığı, olayların kendisine zarar vermesini önlemek için bastırıldığı düşüncesine varmıştır (Cervone ve Pervin, 2016: 97). Aynı zamanda Freud, bastırmayı “bir olgunun, istek dışında bilinç durumundan atılması” olarak ifade etmiştir (Corey, 2008: 71). Diğeri araştırmacılar da bastırma üzerinde laboratuvar ortamında çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmaların en önemlilerinden biri Rosenzweig (1941) tarafından yapılan çalışmadır: Rosenzweig, çoğu üniversite öğrencisi olan katılımcılardan herhangi bir görevdeki başarı ve başarısızlıklarını hatırlamalarını istemiştir. Katılımcılar başarı ile tamamladıkları görevi başarı ile tamamlayamadıkları göreve göre daha yüksek oranda hatırlama eğilimi göstermişlerdir (Cervone ve Pervin, 2016: 97).

“Yer Değiştirme” (Displacement): İç güdüsel dürtülerin kabul edilebildiği “yer değiştirme” mekanizmasında dürtüler farklı bir nesne veya bireye yönlendirilir. Bu şekilde benlik, kabul edilemeyen duygu ve düşünceleri asıl hedefinden saptırılarak daha az kaygı yaratacağı düşünülen farklı bir hedefe yönlendirilir. Anne, baba veya bakıcı tarafından şiddet gören çocuğun, evde besledikleri hayvana veya oyuncaklarına

şiddet uygulaması “yer değiştirme” savunma mekanizmasına örnek olarak gösterilebilir (İnanç ve Yerlikaya, 2008: 27). İstismara uğrayan çocuk, içinde çok büyük bir öfke biriktirebilir. Çocuğun öfkeyi istismarı uygulayan bireye yöneltmesi tehdit edici bir unsur yaratıyorsa, öfkenin tehdit unsuru yaratmayan cisimlere yönlendirilmesinin sağlanması, çocuğun kabul edilemeyen düşüncelerini bilinç seviyesine çıkarmasını engelleyebilir. Freud, akıl dışı korkularımızın veya fobilerimizin çoğunun, sadece simgesel bir yer değiştirme olduğunu ifade etmiş; bir hastasının da atlara karşı hissettiği korkunun, gerçekte babaya karşı hissedilen korku olduğunu anlamış ve korkuların yer değiştirdiğini belirtmiştir (Burger, 2016: 83,84).

“Akla Uygunlaştırma” (Rationalization): Toplum tarafından kabul edilemeyecek bir davranışta bulunan bireyin, söz konusu davranışı haklı gösterecek sebepler tasarlaması ve mantığa bürüme çabası “akla uygunlaştırma” savunma mekanizmasının sonucu gerçekteşebilir (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2015: 39). Bastırılan içgüdüsel arzuları bilinçdışında sabit tutan kuvvetin incelenmesi sonucu toplumsal normlara uyumsuz bir davranış gösteren birey, bu davranışı haklı çıkarabilecek mantığa yatkın neden sunma eğilimi gösterme ihtiyacı duyabilmektedir. Bireyin gerekçesinin, mantığa uygun olmasına paralel bir şekilde kaygı azaltmaktadır. “Ben geldiğimde yeşil ışık yanıyordu”; “kırmızı ışık tam ben geçerken yandı.” veya “tüm taşıtlar geçiyordu”; “arkamdaki sürücü kornaya bastığı için geçmek mecburiyetinde kaldım” şeklinde kendini savunan sürücü; kırmızı ışıkta geçtiği saptandığı halde kuralları çiğnediğini kabul etmeyerek yaptığı davranışın uygunsuzluğunu mantığa bürümeye çalışmaktadır. (Bakırcıoğlu, 2010: 72).

“Yadsıma” (Denial): Benlik, hoş olmayan gerçeklerle karşılaşmayı istemediği için kendini koruma eğilimindedir. Gerçeği “yadsıma” veya “inkâr etme” savunma mekanizmalarından en temel olanıdır. Bilinç öncesi ve bilinç düzeyinde işlevini sürdüren “yadsıma”, bastırma savunma mekanizmasına benzer nitelik taşır. Birey travmatik bir olay karşısında inkâr veya yadsıma mekanizmasını kullanarak benliğini korumaya çalışır (Corey, 2008: 71). Benlik gerçeklerin sadece haz vermesini istediği için acı veren olay ve kurumlardan kaçınmaktadır. Kaçınmasının mümkün olmadığı zamanlarda ise acı veren uyarıcıyı inkâr etmektedir. Mutlu olduğu zamanların, haz duyacağı gerçekliğin hayalini kurmaktadır. Örneğin; sevgilisinden ayrılan ve “yadsıma” mekanizmasını kullanan birey mutlu anlarının hayalini kurarak gerçek

olmayan bir mutluluk yaşayabilmektedir. Bireyin yaşadığı gerçek dışı mutluluk, zararsız, umut vericidir (Bakırcıoğlu, 2010: 64).

“Yüceltme” (Sublimation): “Yüceltme” savunma mekanizması, “amacı doyum ve haz sağlamak ya da saldırmak olan içgüdülerin engellenerek, bu amaçların yerine, başka bir şeyin amaç edinilmesidir” (Bakırcıoğlu, 2010: 84). “Bastırma” savunma mekanizmasının tersine yüceltme mekanizmasını kullanan birey, daha verimli hale gelebilmektedir. Bu nedenle “yüceltme”, başarılı tek savunma mekanizması olarak görülür. Bu yöntem, bireyin bilinçaltındaki rahatsız edici duygu ve düşüncelerini, toplum tarafından kabul edilebilir davranışlarla yer değiştirmesini sağlayabilir. Saldırganlık dürtüleri kuvvetli olan çocuğun spora veya sanata yönlendirilmesi, “yüceltme” savunma mekanizmasına örnektir (Cervone ve Pervin, 2016: 96). Freud’a göre “saldırgan bir spor dalıyla uğraşmak, bilinçaltımızdaki saldırgan dürtülerin toplumsal olarak kabul edilebilir bir biçimde dışa vurulmasına izin verir. Futbol oyuncularını birbirlerine her çelme attıklarında, aslında bir yüceltme mekanizması kullanırlar” (Burger, 2016: 83).

“Gerileme” (Regression): Bireyler, olumsuz yaşam olaylarına karşı kendini kaygıdan koruyabilmek için kendini güvende hissettiği gelişim dönemine geri dönebilir ve o döneme ait çocuksu davranışları uygulayabilir. “Gerileme” savunma mekanizması, stres durumlarında güvenli ve hoş olan gelişim dönemine çekilmek olarak tanımlanabilir (İnanç ve Yerlikaya, 2008: 28). Yeni bir kardeşi dünyaya gelen beş altı yaşlarındaki çocuğun tekrar altını ıslatması; okuldan korkan çocuğun ağlamak, parmak emmek, öğretmene aşırı bağımlı olmak gibi davranışlar sergilemesi “gerilemeye” örnek olarak gösterilebilir (Corey, 2008: 72-73). Bebeksi konuşma, surat asma, küsme, çocuksu öfke, süratli ve dikkatsiz araç kullanma kaygıdan uzaklaşmak isteyen yetişkin bireyin sık başvurduğu “gerileme” davranışlarından (İnanç ve Yerlikaya, 2008: 28).

“İçe Yansıtma” (Introjection): “İçe yansıtma” savunma mekanizması kendini diğer bireylerin yerine koyma, diğer bireylerin veya grupların sahip olduğu norm ve değerleri olduğu gibi kabullenmek şeklindedir. Toplama kampındaki bazı mahkumların, kaygılarıyla ve ceza evinin olumsuz koşullarıyla, saldırgan bir kişiliğe bürünmesi ayrıca düşman olarak algıladığı bireylerin tüm norm ve değerlerini tartışmaya girmeden kabullenmesi sonucunda başa çıkabildikleri gözlemlenmiştir. İçe yansıtmanın olumlu şekilleri de vardır. Anne ve babalık değerleri, terapistin ve öğretmenlerin sahip olduğu değerler içe yansıtmanın olumlu şekillerindedir. Fakat

içe yansıtma, savunma mekanizmasının olumlu olabilmesi, bireylerin her şeyi olduğu gibi kabul etmeden eleştirel bakabilme becerisine bağlıdır (Corey, 2008: 73).

“Özdeşleşme” (Identification): Çocuk veya ergenin örneğin; erkekse babasını kızsa annesini veya öğretmeni, yakın akraba, büyük ebeveynler gibi çevresindeki bireylerden birini veya birkaçını seçerek bu kişilere benzeme gayreti şeklinde görülen “özdeşleşme”, model alma olarak da adlandırılır. Bireyler sadece çevresindeki bireylerle değil, toplumla bütünleşmiş sanatçılarla veya tarihe geçmiş liderlerle de özdeşim kurabilirler. Ayrıca özdeşim kurduğu birey gibi olmaya çalışabilirler, onun konuşmasını veya giyimini taklit edebilirler (Yanbastı, 1990: 31). Aşağılık duygusuna sahip bazı bireylerin başarılı kişilerle özdeşleşmesi, benliğini yetersizlik duygusundan koruyabilir (Corey, 2008: 73). Özdeşim, bilinçdışı bir olgunlaşma ve savunma mekanizması olarak değerlendirilir (Bakırcıoğlu, 2010: 81). Özdeşleşme savunma mekanizması olmasının yanı sıra çocukların cinsiyet rollerini öğrendiği gelişim sürecinin bir parçası olma özelliğini taşır (Corey, 2008: 73).

“Düşünselleştirme” (Intellectualization): Genellikle eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin kullandığı “düşünselleştirme”, bilinçdışı kullanılan savunma mekanizmalarındandır. Bu bireyler bastırmak istediği dürtülerini, duygu ve düşüncelerini, olumsuz yaşam deneyimlerini bilgileriyle açıklamaya çalışırlar. Gerçek sorunlarıyla ilgisi olmadığı halde toplumsal ve ekonomik sorunlardan, tarihi olaylardan, sanatın geçmiş veya geleceğinden konuşabilirler. Kendi hastalıkları konusunda sanki bir tıp hekimiymişçesine açıklama yapabilirler. Ancak anlattıklarıyla sorunlarının arasındaki bağlantıyı kendisi de kuramaz. Tüm bu çabalar kaygı durumunu çevreye belli etmemek içindir (Bakırcıoğlu, 2010: 75).

“Ödünleme” (Compensation): “Ödünleme”, kısaca bilinen zayıflıkları örtmek, engellerin yerini farklı bir şeyle doldurmaya çalışmak, olumsuz özelliklerin yerini olumlu özelliklerle yer değiştirmek olarak tanımlanabilir. Annesi babası veya öğretmenleri tarafından takdir edilmeyen çocuk; dersin düzenini bozarak, bir şeyleri kırmak, kardeşine veya arkadaşlarına şiddet uygulama gibi olumsuz davranışlarda bulunarak, dikkat çekmeye çalışabilir. Çocuk burada “benim ikinci derecede gösteren yönlerimi değil; beni başarılarımla kabul edin” mesajını verir (Corey, 2008: 73). Ödünleme bazı durumlarda belirli bir amaca yönelme şeklinde de uygulanabilir. İşitme engelli bireyin, bu engelden dolayı olumsuz etkilenmesi kaçınılmazdır. Fakat birey telafisi mümkün olmayan engelinin yerine güçlü olduğu yönlerini geliştirme

yoluna gidebilir. İşitme engelli bireyin iyi bir yazar veya ressam olması, görme engelli bireyin müzisyen olması, ortopedik engelli bireyin yazılım mühendisi olması ödünleme savunma mekanizmasının olumlu örnekleridir (Yanbastı, 1990: 31).

“Saplanma” (Fixation): “Saplanma” savunma mekanizması, bireyin gelişim dönemlerinin bazı özelliklerini benliğinde tutması ve ilerleyen gelişim dönemlerinde bu özellikleri bırakmaması olarak tanımlanır. Bazı çocukların bir gelişim döneminden diğer gelişim dönemine geçerken önceki döneme ait davranışlara saplanması ve sonraki dönemin davranış kalıplarına uygun hale getirememesi saplanmanın sonucudur. Bir gelişim dönemine ait ihtiyaçların yerine getirilememesi veya aşırı doyurulması saplantıya neden olabilir. Örneğin; oral dönemde emme ihtiyacı karşılanmayan bebeğin yetişkinlik döneminde sigara kullanması; çocuğun ihtiyaçlarının aşırı doyurulması veya diğer gelişim dönemine geçmesine izin verilmemesi sonucu bağımlı ve bencil kişilik oluşturması “saplanma” savunma mekanizmasıyla ilişiktir (Bakırcıoğlu, 2010: 78).

2.6.2. Freud’un Psikoseksüel Gelişim Dönemleri

Freud, kişiliğin yaşamın ilk beş veya altı yıldaki deneyimlere dayandığını savunur. Bireylerin, yetişkinlik dönemlerinde farklı birer kişilik haline geldikleri kabul edilse de yetişkin kişiliğin temelinde ilk çocukluk yaşantıları vardır (Burger, 2016: 85). Her evrenin en belirgin özelliği idin zevk alma kriterinin belirli bir bölgede yoğunlaşmasıdır. Ayrıca her evrenin yetişkin kişiliğin oluşmasında bir işlevi vardır. Freud, bu gelişim dönemlerine “Psikoseksüel gelişim evreleri” olarak adlandırmıştır (Smith ve diğerleri, 2015: 463). Gelişim evreleri saplantı kavramıyla ilişkilidir. Kişiliğin “libido” adındaki psişik enerji ile harekete geçtiğini savunan Freud ‘a göre çocukların gelişim evrelerinde birtakım zorlukları aşmaları gerekir. Gelişim evrelerinden birinde olumsuz yaşam deneyimlerine maruz kalan veya gereğinden fazla tatmin yaşayan çocukta, aşırı miktarda libido saptanır. Bu tip durumlarda benliğin yetişkin işlevlerini az bir enerjiyle devam ettirmesi gerekir (Burger, 2016: 85).

Psikoseksüel gelişim libidonun gelişimiyle paraleldir. Freud gelişim evrelerini beş grupta değerlendirmiştir:

“Oral Dönem” (0-18 ay): Oral dönemde “libido” ağız bölgesindedir. Bebekler yemekten ve emmeden haz duyarlar ve eline geçen her şeyi ağızlarına alırlar. Freud oral dönemi iki alt evreye ayırmıştır. Birincisi yaklaşık doğumdan sekizinci döneme

kadar süren temel haz noktasının emme ve yutma olduğu “oral edilgen” evredir. Diğer ise dişlerin çıkmasıyla başlayan haz alma noktasının çiğneme ve ısırma yöneldiği “oral agresif” evredir (İnanç ve Yerlikaya, 2008: 30). Bu şekilde ilk saldırganlık davranışlar başlamış olur. Oral edilgen evrede id ön plandayken oral agresif evrede ego oluşmaya başlar (Yanbastı, 1990: 24). Bebek, annesiyle kurduğu ilişki derecesinde diğer bireylere karşı bağımlılık, bağımsızlık, güven gibi duygusal şemalar oluşturur. Oral edilgen dönemde aşırı haz veya doyum yaşayan bebek; yetişkinlik döneminde bağımlı, edilgen, saf, sürekli onaylanma ihtiyacı hisseden kişilik yapısına sahip olabilir (İnanç ve Yerlikaya, 2008: 31).

“Anal Dönem” (1,5- 3 yaş): “Libido” odağının anüs ve çevresinde olan “anal dönem”, bir buçuk yaşında başlar ve üç yaşlarına kadar devam eder. Freud bu dönemde çocuğun hem dışkıyı tutmaktan hem de dışkılamaktan haz aldığını ifade etmiştir. Hazzın sonucu çocuk, tuvalet eğitimi sırasında anne-babayla çatışır (Smith, ve diğerleri, 2015: 463).

Çocuğa anal bölgeyi temiz tutması gerektiği bu dönemde öğretilir. Çocuğa tuvalet eğitimi veren anne, baba veya bakıcının sevecen ve sabırlı olması önemlidir. Baskıcı ve katı tutum çocuğun dışkısını tutmasına ve inatçı, cimri, yıkıcı şemalara sahip kişilik oluşturmaya; aşırı serbest bırakılan tutum ise çocuğun savruk, dağınık, düzensiz kişilik oluşturmaya sebep olabilir. Bilinçli yapılan tuvalet eğitimi ise, üretkenliğin ve yaratıcılığın temelini oluşturabilir. Aynı zamanda çocuk tuvalet eğitimiyle iyi, kötü, yanlış ayıp gibi kavramları öğrenir. Çocuk bu dönemde saldırganlık dürtülerini engellemeyi öğrenmenin yanı sıra süper ego oluşmaya başlar (Babaroğlu, 2011: 20).

“Fallik Dönem” (3-6 yaş): “Libido” odağının genital bölgeye kaydığı “fallik dönemde” çocukların cinsel organlarıyla ilgilendiği ve cinsel konulara karşı merak duydukları görülmektedir. Freud, “çocukların cinsel ilişkiyi babanın anneye karşı saldırganca bir davranışı” olarak algıladığını söylemiştir (İnanç ve Yerlikaya, 2008: 33). İnsan kişiliğinin fallik dönemde yaşanan Oedipus ve Elektra karmaşasının çözümlenmesi sonucunda şekillendiğini belirtmiştir. Yunan trajedisine göre Oedipus’un bilinmeyen bir nedenle babasını öldürüp annesiyle evlenmesinden sonra Freud, bu durumu “Oedipus Kompleksi” olarak tanıtmıştır. Freud’un ileri sürdüğü yaklaşıma göre bu evreye hadım edilme kaygısı eşlik eder. Çocuk anneye karşı duyduğu ilgiden dolayı babasının penisini keseceğini düşünerek korkar. Bu korku; çocuğun annesine karşı hissettiği cinsellik duygularıyla, babasına duyduğu korku ve düşmanlık duygularını bastırır. Erkek çocuğunun babasıyla özdeşim kurması, cinsellik yerine

annesine karşı sevgi beslemesi Oedipus karmaşasının sonucunda gerçekleşir (Babaroğlu, 2011: 20-21). Freud'a göre "Elektra Kompleksi" kız çocuklarının güç simgesi olarak gördüğü penise sahip olma isteğidir. Kız çocuğunun da ilk sevgi nesnesi annesi olmasına rağmen kendisi ve bir penise sahip olan baba ile arasındaki ayrımı keşfettiğinde annesini suçlar. Annesine düşmanca duygular beslemesine paralel olarak penise sahip olan babaya ilgi artar. Babasının kendisine yitirdiği zannettiği penisi geri vereceğini düşünerek babaya cinsel duygular besler. Ancak babaya sahip olamayacağını fark eden kız çocuğu, bu arzularını bastırarak anneyle özdeşim kurar. Elektra karmaşasının çözülmesiyle kız çocukları cinsiyetlerine uygun bir kimlik kazanır. Kız ve erkek çocuklarının yetişkinlik dönemlerinde karşı cinsle sağlıklı ilişkiler kurabilmesi, fallik dönemde yaşanan karmaşaların sağlıklı çözülmesine bağlıdır. Fallik döneme takılan bireyler, kendini beğenmiş ve cinselliklerini ön planda tutan bireyler olabilmektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2008: 34).

"Latent (Gizil) Dönem" (6- 12): Oedipus ve Elektra karmaşasının çözülmesiyle "fallik dönem" yerini "latent döneme" bırakır. Bu dönemde fallik dönemde yaşananlar tamamen unutulur. Cinsel olarak durgun geçen bu dönemde çocuklar vücutlarına karşı ilgisizdir. Enerjilerini çevreleriyle baş edebilmek için gerekli olan becerilere yönlendirirler (Smith, ve diğerleri, 2015: 463). Latent dönem ilkökul yıllarına rastlar. Çocukların ilgi alanları genişler. Okul, öğretmenler, hobiler, arkadaş gruplarının önemi artar. Libido belirli bir nesneden başarı gibi durumlara kayar. Çocuklar karşı cinsle karşı ilgisizdir. Genellikle kendi cinsindeki çocuklarla arkadaşlık yapmayı tercih ederler. Süperego, daha ileri düzeyde gelişim gösterdiği için toplum kurallarını içselleştirirler. Çocuklar toplum kurallarının karşısında isteklerini kontrol etmesini öğrenirler. Önceki dönemlerin başarısız geçmesi ve saplantı oluşmuş olması çocuğun öğretmenleri ve arkadaşlarıyla uyumunun güçleşmesine neden olur. Çocuğun okul başarısının düşmesi, duygusal şema gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir (İnanç ve Yerlikaya, 2008: 35).

"Genital Dönem" (12-18): Yetişkinlik dönemi boyunca devam eden genital dönemde ilgi karşı cinsten yaşlılara yönelmektedir. Gizil dönemde bastırılan duygular açığa çıkar ve libido karşı cinsten uygun bir sevgi nesnesine kayar. Genital dönemde yaşanan karşı cinsle ilişkiler, bireyin eş seçmesiyle sonuçlanabilir. Sosyal ve cinsel yaşamlarında sorumluluk sahibi, cinsel dürtülerini kontrol edebilen, heteroseksüel ilişkilerle doyum sağlayabilen bireyler genital karakteri oluşturur. Fakat birey gelişim

dönemlerinde travmatik yaşantılar geçirmiş ve önceki gelişim dönemlerinden birine takılmış ise genital karakteri oluşturmak için yeterli enerjiyi bulamayabilir. Freud'a göre bireylerin genital dönemde yaşadığı deneyimler kişiliğin oluşmasında önem arz etmektedir (İnanç, Bilgin, ve Atıcı, 2015: 42). Bu dönem yetişkinlik ile çocukluk arasında yer alan, ilk ergenlik belirtilerinin görülmesinden yirmi yaşına kadar uzanabilen sıkıntılı bir dönemdir. Ergenlerin bedenlerinin hızlı bir şekilde büyümesi, bocalamalarına ve duygusal sağlıklarının bozulmasına neden olabilir. Ergenlerin bedenlerindeki bu değişime adapte olması sağlıklı gelişim dönemleriyle ilgilidir (Babaroğlu, 2011: 22).

2.7. Duygusal Şemalar, Gelişim Dönemleri ve Savunma Mekanizmaları ile Sosyal Hizmet Arasındaki İlişki

Bireyler, dünyaya geldiği andan itibaren birçok duyguya sahiplerdir. Kendini doğru ifade edebilmesi, çevresine ihtiyaçlarını belirtebilmesi, duyguların düzenleyici rolünün sonucunda gerçekleşebilir (Yıldız, 2017: 18). Bebeğin ağlaması bir ihtiyacının olduğunun ya da bir yerinin ağrıdığına bilgisini verebilir. Bireyin gelişim süreci içerisinde kavrama veya biliş yetisinin gelişiminin yanı sıra heyecan, sevgi ve öfkeyi ifade edebilen ve öfke kontrolünü sağlayabilen ayrıca kendi duygusal dünyasıyla çevresi arasında olumlu iletişim kurabilen bir insan olarak yetişmesi toplum tarafından beklenen bir durumdur (Deniz, 2011: 187). Örneğin; saldırganlık duygusu bireyin doğuştan getirdiği doğal bir dürtü olduğu halde bireyler bu dürtüyü kontrol edebilmeyi, problemlere akılcı çözümler getirebilmeyi, toplum tarafından kabul edilebilen etkinliklere yansıtılabilmeyi “öğrenme” yoluyla gerçekleştirebilirler. Saldırganlık, kıskançlık, korku, öfke gibi birçok duyguyu etkin bir şekilde yönetmeyi öğrenemeyen bireylerde; ilk çocukluk döneminden itibaren vurma, eşyalara zarar verme, yalan söyleme, çalma, maddeye yönelme, davranım bozukluğu, konuşma bozuklukları gibi duygusal ve davranışsal bozuklukların oluşabilmesi sağlıklı gelişen duygusal şemaların savunma mekanizmalarına yansımaları sonucunda gerçekleşebilmektedir (Yavuzer, 2000: 218).

Sosyal hizmet uzmanları; bireylerle, ailelerle, gruplarla, toplumla çalışırken destekleyici, savunucu, arabulucu, güçlendirici, koordinatör rollerinin yanında danışman ve eğitici rolünü kullanır. Sosyal hizmet uzmanları; eğitici rolüyle bireylerin geliştirilmesi, özel gereksinimi olan çocukların ailelerine rehberlik ve danışmanlık rolüyle destek verilmesi, destekleyici rolüyle bireylerin ya da grupların kapasitelerinin

geliştirilmesi, bireylerde duygusal şemaların sağlıklı bir biçimde gelişmesinde ve bireylerle toplum arasında duygusal dengenin kurulmasında önem arz etmektedir (Artan ve diğerleri, 2017: 19-20).

Pincus ve Minahan'a göre sosyal hizmet; "İnsanların, yaşam amaçlarını, stres ile baş etmelerini, özlem ve değerlerini gerçekleştirme becerilerini etkileyen insan ve çevresi arasındaki etkileşimle ilgilidir" (Duyan, 2008: 28). Sosyal hizmetin ana teması birey ve toplumdur. Farklı bir ifadeyle sosyal hizmet bireyin ve bireylerin oluşturduğu grupların ve toplumların sorunlarına eğilmiştir (Kongar, 2007: 01). Bireylerin problem çözme düzeylerini geliştirmek, sistemler ile bireyler arasındaki bağlantıyı kurmak, sistemlerin gelişmesini sağlamak, sosyal politikaların oluşturulmasında veya geliştirilmesinde öncü rol oynamak sosyal hizmetin hedeflerinden bazılarıdır (Duyan, 2008: 28). Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları, mesleğin oluşumundan itibaren toplumun en temel sistemi olan aileyle ilgilenmişlerdir. Sosyal hizmetin temel paradigması, kişinin çevresi içinde ele alınmasıdır (Nichols, 2013: 46). Sosyal hizmet uzmanları; bireylerin problem çözme, başa çıkma, gelişim düzeylerini ilerletme bağlamında "çevresi içinde birey" kavramını kullanırlar. Kavramdan da anlaşılacağı üzere sosyal hizmet uygulamasının temelini birey oluşturur. Bireyler varoluşundan itibaren sosyal bir varlıktır. Bir bireyin fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimi diğer bireyler tarafından gerçekleştirilir. Bireyin sağlıklı bir şekilde büyümesi ve sağlıklı duygusal şemalar oluşturabilmeleri, gelişim dönemleriyle ilişiktir (Güdek, 2013: 03). Bu nedenle sosyal hizmet müdahalesinin başarılı olabilmesi, bireylerin yaşamında daha önce ne yaşadığı, hangi dönemlerden geçtiğinin anlaşılması sorunların çözümünde önemli bir role sahiptir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının; değerlendirme, planlama ve bireylerin yaşamına sağlıklı bir biçimde müdahale etmede bireylerin gelişim dönemleri hakkında bilgilere sahip olmaları önem arz etmektedir. Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu'nun (IFSW) geliştirdiği tanım da sosyal hizmet müdahalesinde insan gelişimi ve davranışının önemini destekler niteliktedir. Bu tanıma göre: "Sosyal hizmet mesleği, karmaşık durumları analiz etmek ve bireysel, kurumsal, sosyal ve kültürel değişimleri kolaylaştırmak için insan gelişimi ve davranışı ve sosyal sistem kuramlarından faydalanır" (Adams, Dominelli ve Payye, 2009: 157).

Sosyal hizmet uzmanları; bireylerin, grupların, toplumların gelişim seviyelerine uygun bir biçimde hareket etmeleri gerekliliğine ek olarak bireylerin seviyesinde, eğitim,

kültür, örf ve âdet, çevresel faktörler gibi durumları dikkate almak durumundadır. Bireylerin, grupların ve toplumların gelişimini anlamak fiziki koşullar, çevresel kaynaklar, iletişim gibi öğelerle ilişkilidir. Sosyal hizmet uzmanının uygulayacağı yaklaşım, bireylerin içinde bulunduğu gelişim dönemine uygun olmalıdır (Kongar, 2007: 68). Ayrıca güncel olan kanıta ve bilgilendirilmiş araştırmalara dayanan sosyal hizmet çalışmalarında, bireylerin büyüme ve duygusal gelişim alanına ait tüm bilgiyle alakalı güçlük, sosyal hizmet uzmanlarına konu ile ilgili bilimsel ve kanıta dayanan bilgiler sunmaktadır. Genel olarak gelişim psikolojisi, sosyoloji, antropoloji gibi farklı disiplinlerden alınan bireyin büyüme ve gelişimi, sosyal hizmet uygulamalarının kuramsal çerçevesini şekillendirmektedir. Bireylerin ilk çocukluk dönemindeki olumsuz yaşantılarının, ilerleyen yaşamlarıyla ne kadar ilişkili olduğunu, bireylerin deneyimlediği yaşantılarıyla başa çıkma stratejilerini, normal gelişimlerine devam edip edemedikleri birçok gelişim kuramının yanıt bulmaya çalıştığı tartışma konularıdır. Bu tartışma soruları sosyal hizmetle ilişiktir. Sosyal hizmet uzmanlarının önemli bir hedef kitlesinin de “normal” gelişim düzeyinin dışında kalan, yaşamlarının herhangi bir döneminde olumsuz yaşam deneyimlerine ve elverişsiz çevre koşullarına maruz kalmış, bireylerden oluştuğu aşıkardır (Adams, Dominelli ve Payye: 158).

Sosyal hizmet uzmanlarının, bireylerin gelişim dönemlerine bağlı olarak geliştirdikleri savunma mekanizmalarını ve baş etme becerilerini belirlemeleri verilecek olan tepkiyi ölçmek ve anlamak açısından önem arz etmektedir. Baş etme yöntemleri bireyin kendi sorunlarını çözmede bilinç düzeyinde uyguladığı bir yöntemdir (Sheafor ve Horejsi, 2012: 294). Oysa savunma mekanizmaları bireylerin istenmeyen düşünceler ve arzularla baş etmek için bilinçsiz olarak kullandığı mekanizmalardır. Baş etme mekanizmalarının problemleri çözme ve duygusal rahatsızlığı engelleme gibi işlevleri vardır. Bu işlevler paralel olarak gerçekleşebileceği gibi birey öncelikle problemin çözümü yerine duygularını kontrol etme üzerine odaklanabilmektedir. Bireylerin savunma mekanizmaları birbirinden farklıdır (Burger, 2016: 81-82). Örneğin; bir sorun karşısında bazı bireyler kendilerini durumdan geri çekebilirler, tatile çıkabilirler; bazı bireyler meditasyonu seçebilirler veya el sanatlarıyla uğraşabilirler. Fakat bilinç dışı gerçekleşen bu savunma mekanizmaları her zaman işlevsel olmayabilir. Öğrencilerine kızan öğretmenin hırsını evdeki çocuklarından çıkarması bu duruma örnek gösterilebilir (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2015: 40). Farklı derecelerde de olsa tüm kişiliklerde bulunan ve bireylerin davranışlarını etkileyen savunma mekanizmaları,

saplantı şekline bürünerek bireyin kendine veya çevresine zarar verdiği noktada, duygusal bozukluk belirtisi olarak ele alınabilirler (Seven, 2011: 24). Duygusal bozukluk belirtileri gösteren bireylerle çalışırken sosyal hizmet uzmanının, bireyin görev odaklı yöntemleri içselleştirmesine destek olması gerekir. Bastırılmış duyguların, çevreye veya kendisine zarar vermeden, yapıcı bir şekilde dışa yansıtılması, anlık hazların ertelenmesi, zarar veren ilişkilerden uzak durulması, sorunları çözebilmek için sorunun gelişim döneminin tespit edilmesi, sosyal hizmet uzmanlarının bireylerin baş etme yöntemlerini geliştirmek için kullandığı yöntemlerden bazılarıdır. Ön değerlendirme sırasında bireylerin sağlıklı gelişen savunma mekanizmaları, gerekli baş etme yöntemlerinin eksikliğinden kaynaklanıyorsa sosyal hizmet uzmanı gerekli becerilerin öğrenilmesinde yardımcı olabilir. Örneğin; çatışma halinde olan çiftlerin iletişim becerileri, ebeveynlerin anne baba becerileri, yurttan ayrılan gencin yaşam becerilerini destekleyici çalışmalar yapılabilir (Sheafor, Horejsi, 2012: 295-296).

Sosyal hizmet için savunma mekanizmaları, bireylerin davranışlarını ve içsel savunmalarını tanımlamak için kullandığı önemli bir araç olma niteliğini taşır. Bir müracaatçının sağlıklı gelişen savunma mekanizmalarının altında yatan nedenlere bakılması, onu bu mekanizmayı kullanmaya iten acı veya ihtiyaçların bulunması, sorunun çözümü için önem arz etmektedir. İhtiyaç halinde birey, aynı savunmaları tekrar tekrar kullanma eğilimindedir. Bireyin sağlıklı gelişen savunma mekanizmalarının altında yatan gerekçeyi görerek vazgeçmesi; sosyal hizmet uzmanıyla kurduğu güvenli, empatik ve samimi ilişkiye doğrudan ilişkili olabilir (Sheafor ve Horejsi, 2012: 298).

2.8. Duygusal ve Davranışsal Bozuklukların Önlenmesinde Sosyal Hizmet Çalışmaları

Duygusal ve davranışsal bozukluklar, birçok rahatsızlığı içine alır. Depresyon, kaygı durumu, yabancılaşma, aile içi problemler, saldırganlık, fobiler, istismarda bulunma, saplantılı davranışlar, suç işleme, başkalarına veya kendine şiddet uygulama, kindarlık, cinsel sapkınlık gibi durumlar duygusal ve davranışsal bozuklukların bazılarıdır. Her bireyin yaşamış olduğu duygusal ve davranışsal sorunlar farklı nedenlere dayanabilmektedir (Zastrow, 2015: 203). Bu nedenle kanıta dayalı bir modele ve yapıya ihtiyaç vardır. Bireylerin beyinlerinde neler olduğunu bilebilmek, davranışlarını ve sosyal yardım problemlerini anlayabilmek, hâl ve hareketlerini

anlayabilmek, zorlu bir süreçtir. Bireylerin problemlerinin bu karmaşıklığı, sosyal hizmet uzmanının geneli bir yaklaşımla birçok teoriye dayanmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle birçok teoriyi içinde barındıran sosyal hizmet çalışmaları, üç temel yaklaşıma dayanmaktadır. Sistem teorisi, ekolojik teori, güç ve güçlendirme teorisi adındaki bu yaklaşımlar sosyal hizmeti besleyerek kanıta dayalı uygulama olanağı vermektedir (Güdek, 2013: 15).

Sistem teorisine göre sistem alt sistemlerden oluşur. Ayrıca sistemin kendisi de daha büyük sistemlerin parçasıdır. Tüm sistemler parçalarının toplamından daha fazladır ve sürekli birbirleri arasında etkileşim vardır (Teater, 2014: 25). Sistem yaklaşımının kurucusu olan Bertalanffy (1968:65) e göre sistem, “birbiriyle etkileşim halinde olan bir dizi ögedir”. Bir sistemin yaşamını sürdürebilmesi aldığı enerjiyle bağlantılıdır. “Bütüncüllük”, “ilişki” ve “denge” sistem yaklaşımının temel kavramlarıdır (Duyan, 2008: 59-60). Sistem yaklaşımı, sosyal hizmet uzmanlarının bireyler, gruplar, aileler, topluluklar gibi farklı sistemlerin birbirleriyle olan etkileşimleri üzerine odaklanmalarını sağlar. Duygusal ve davranışsal bozukluğu olan bireylerle çalışırken; davranışsal bozukluğun altında yatan nedenleri bulabilmek, hayat karmaşasını anlayabilmek; içinde bulunduğu aile, okul, toplum gibi sistemlerle olan ilişkisinin değerlendirilmesine bağlı olabilmektedir. Bu nedenle sistem yaklaşımı, sosyal hizmeti güçlendiren bir yaklaşımdır (Güdek, 2013: 19-22). Ekolojik yaklaşım ise genel sistem yaklaşımının bir şeklidir. Bireyler arası ilişkilere ve bireylerin çevresiyle olan ilişkileri üzerine odaklanmaktadır. Bireyle çevre arasında uyum sağlanırsa birey, kendisinin ve çevresinin gelişiminde gerekli olan kaynaklara sahip olduğu algısını geliştirebilir (Zastrow, 2015: 17). Uyumsuz çevre birey ilişkisi ise stres yaşanmasına neden olabilir. Stres yaşantılarının duygusal ve davranışsal bozukluklara temel oluşturması muhtemeldir. Sosyal hizmet uzmanlarının müdahalelerinde, stresi azaltarak, olumlu gelişimi ve değişimi desteklemeleri gerekmektedir (Teater, 2014: 37-40). Sosyal hizmet uzmanlarının dayandığı en önemli yaklaşımlardan olan güçlendirme teorisi de bireylerin, ailelerin, örgütlerin ve toplumların kendi yaşantıları üzerinde kontrol becerisine sahip olabilmeleri şeklinde açıklanabilir. Sosyal hizmete göre her bireyin, aile ve toplumun, kendine ait güçleri vardır (Zastrow, 2015: 21). Travma, hastalık gibi olumsuz yaşantılar duygusal ve davranışsal bozukluklara neden olabilir. Fakat bunlar birer meydan okuma veya fırsat kaynağı da olabilir. Sosyal hizmet uzmanlarının çevredeki tüm kaynakları harekete geçirerek müracaatçılarla iş birliği içinde

bireylerin, ailelerin veya toplumların büyüme ve değişme kabiliyetlerini artırmaları önem arz etmektedir (Güdek, 2013: 28-29). Bireylerin çoğu bir aile içinde dünyaya gelmektedir. Doğuştan getirdiği duyguların gelişimi, farklı duygusal şemaların oluşumu aile içinde gerçekleşmektedir. Duygusal ve davranışsal bozuklukların gelişimi de aile ile ilişiktir. Bireylerin en temel gereksinimlerinden biri olan birliktelik içindeki ayrı olma durumu, aile içinde gerçekleşebilmektedir (Aktaş, 2013: 181).

Semptomlar, bireyin baş edemeyeceği büyüklükte bir stres durumu yaşamasına paralel olarak ortaya çıkabilir. Stresle başa çıkabilme becerisi farklılaşmanın bir sonucudur. Bireyin farklılaşma derecesi, aile içinde ulaştığı özerklik şemasının gelişimiyle doğru orantılıdır. Bu nedenle ailenin, çocukların gelişimini üstlenirken onların da ayrı bir birey olduklarını göz önünde bulundurmaları önem arz etmektedir (Gündüz, 2013: 154). Ebeveynlerin “Senin bağımsız olmanı istiyoruz” mesajın davranışsal olarak desteklenmemesi durumunda çocuk bu mesajı yalanlayabilir. Çocuğa iletilen mesajla beden dilinin tutarsız olması, duygusal ve davranışsal bozukluklara neden olabilmektedir (Dallos ve Draper, 2012: 40). Bowen’a göre de duygusal bozuklukların ortaya çıkmasının temelinde bir kuşaktan diğerine devredilen “duygusal kaynaşma” vardır. Kaynaşma ne kadar fazlaysa aşırı bağımlı ya da duygusal olarak yalıtılmış, stres karşısında tepkisel davranış gösteren, bireylerin yetiştirme oranı o derece yükselebilmektedir. Bir sistemdeki stres durumundan sistemdeki en zayıf kişinin semptomlar geliştirmesi muhtemeldir. Davranım bozukluğu görülen çocuğun, üçgenleşmeye maruz kalarak, anne ve babanın ortasında kalması bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Gündüz, 2013: 154). Çocuklarında davranım bozukluğu, alt ıslatma gibi duygusal ve davranışsal bozuklukların olduğunu belirterek aile danışmanına başvuran ailelerin; belirttiği durumların altında şiddetli geçimsizlik, aile içi şiddet gibi farklı nedenler yatabilmektedir. Aileyle çalışma sosyal hizmet çalışmalarının temelini oluşturur. Sosyal hizmet kurumuna ekonomik destek verilmesi için başvuran müracaatçıya verilecek hizmetin farklı nitelikler taşıması söz konusu olabilir. Yapılan görüşme; alkolik bir babanın, istismara uğrayan çocukların bilgisini verebilir. Bu durumda sosyal hizmet uzmanının aileyle çalışması gerekir. Her bireyin, ailenin ve toplumun güçsüz tarafı vardır. Güçsüz tarafların güçlendirilmesi, işlevsel bozuklukların giderilmesi sosyal hizmet uzmanının görevlerindedir (Aktaş, 2013: 187). Sosyal hizmet uzmanları; ailelere ekonomik destek sağlayarak, anne baba becerilerini geliştirerek, yaşam becerilerini geliştirerek, aile danışmanlığı ve aile

terapisi uygulayarak ailenin iyilik halinin sürdürülebilirliğini sağlamak için görev yapmaktadır (Yolcuoğlu, 2014: 150). Aile danışmanlığı ve aile terapisi sistematik bir müdahaledir. Ailenin olumsuz yaşam koşullarıyla baş edebilmelerinin sağlanması, problem çözme yeteneklerinin artırılması, etkili baş etme yollarını öğrenebilmeleri, bu doğrultuda toplum kaynaklarının seferber edilebilmesi, sosyal hizmet uzmanının sistematik müdahalesinin sonucunda gerçekleşebilir. Aileyle sosyal hizmet, “ailenin problemlerini çözme değil onun kendi problemlerini görme ve onlar için sorumluluk üstlenme yolculuğuna başlamaları için cesaretlendirme yol göstermeye teşvik etmenin sistemik usuller demetidir” (Aktaş, 2013: 187-188).

İlk olarak aile içinde sosyalleşen ve psiko-sosyal gelişimini sürdüren birey, ileriki yaşamında aile dışında farklı gruplara katılmak durumundadır. Bu noktada okullar, bireylerin aileden sonra psikososyal gelişimine devam edebildikleri, en önemli kurumlardandır. Birey doğumundan itibaren geliştirdiği kabul görme, dışlanma, reddedilme, güven ya da güvensizlik gibi duygusal şemaları okul ortamına taşır. Okuldaki yaşantılarının sonucunda olumlu veya olumsuz duygusal şemalar geliştirmeye devam eder (Çetintaş ve Çifci, 2017: 49). Çocuğun okula başlaması gelişim dönemlerinde kriz niteliği taşır. Olası duygusal ve davranışsal problemler için çocuğun desteklenmesi gerekebilir. Bu nedenle çocukların korunmasında ve sağlıklı psiko-sosyal gelişiminin sağlanmasında psikolojik danışma ve rehberlik çalışmaları önem arz etmektedir (Jarolmen, 2017: 07-08). Bu bağlamda okul sosyal hizmeti sosyal hizmetin en önemli uygulama alanlarından biridir. Okul sosyal hizmeti uzmanları, çocukların sağlıklı duygusal ve davranışsal gelişimi için öğrencinin ailesi ve diğer okul çalışanları arasında iş birliği sağlar (Çetintaş ve Çifci, 2017: 50). “Okul sosyal hizmeti uygulamaları; okul çağındaki çocukların eğitim haklarına ulaşmasını engelleyecek/güçleştirecek tüm nedenleri (bedensel engel, yoksulluk, ev içi şiddet, istismar, iflas, işsizlik, bağımlılık, süregen hastalık ölüm gibi) ve bu nedenlerin yarattığı olumsuz etkileri ortadan kaldırmayı amaçlayan müdahalelerde bulunmayı kapsamaktadır” (Jarolmen, 2017: 09). Çocukların içe dönük bozuklukları olarak kabul edilen anksiyete ve depresyon durumu, genellikle davranış bozukluğu olarak dışa yansiyabilir. Elindekini fırlatan çocuğun davranışının altında depresyon, aile içi şiddet, ihmal ve istismar, aile içinde kayıp yaşama gibi birçok neden yatabilir (Polat, 2015: 399). Bu nedenle öncelikle davranış bozukluğunun altında yatan nedenin araştırılması gereklidir. Okul sosyal hizmet uzmanlarının duygusal ve davranışsal bozukluğu olan

çocukların hatalı davranışlarını, öğrenme güçlüklerini, engel durumlarını, onları örselemeyen ve dışlamayan bir bakış açısıyla ele almaları, olumlu veya olumsuz etiketlenmeye karşı önleyici rol oynamaları gerekmektedir (Zastrow, 2015: 488). Ayrıca sosyal hizmet uzmanlarının; zihinsel veya fiziksel engeli olan çocukların yeni çevrelerine uyum sağlamada yardımcı olmaları, engelli öğrencilerin aileleriyle bireysel veya grup çalışmalarını yürütmeleri, kaynaştırma kavramı hakkında okulla ilgisi bulunan tüm bireyleri bilinçlendirmeleri toplumun sağlıklı gelişimi açısından önem arz etmektedir (Çetintaş ve Çifci, 2017: 61-63).

Tıbbi sosyal hizmet, sosyal hizmetin bir alt dalı olarak duygusal ve davranışsal bozuklukların önlenmesi ve tedavisinde etkin rol oynar. “Tıbbi sosyal hizmet, hastalıktan önce sağlığa neden olan, tanımlanan hastalıkla birlikte gelen, tedavi ve izlem sürecinde hasta ve ailesini farklı boyutlarda etkileyeni tedaviye uyumu ve motivasyonu bozan, karmaşık duyguları beraberinde getiren, yaşamda yeni düzenlemeler getiren, psiko-sosyal ve ekonomik sorunlara yönelik yürütülen, profesyonel sosyal hizmet müdahalelerini içeren, sosyal hizmet disiplininin uygulama alanıdır” (Özbesler, 2017: 10). Tıbbi sosyal hizmet uzmanları, genelci sosyal hizmet çalışmalarına dayanmaktadır. Toplumsal yapıdaki hızlı gelişimin ve karmaşıklığın duygusal, davranışsal bozukluklara yol açmasının önlenmesinde genelci sosyal çalışma önem arz etmektedir. Tıbbi sosyal hizmet; hastalık veya engellilik sürecinde meydana gelebilen, duygusal ve davranışsal bozuklukların önlenmesi ve çözümlenmesinde “çevresi içinde birey” kavramından hareket eder (Artan, 2013: 236). Tıbbi sosyal hizmet uzmanları acil servislerde de görev yapar. Aileye bilgi verme, kayıp durumunda aileyle yas danışmanlığı yapma, madde kullanımını değerlendirme ve ilgili kurumlara yönlendirme, gerektiğinde toplum kaynaklarını kullanma, şiddete, ekonomik veya cinsel istismara uğramış çocuk kadın veya yaşlılar için ilgili kurumlarla iş birliği yapma, acil serviste görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının işlevlerinden bazılarıdır (Çoban, 2017: 162-165). Psikiyatrik sosyal hizmet alanında sosyal hizmetin çalışma alanı, ruh hastalıklarının sosyal bağlamı ve sosyal sonuçlarıyla ilişiktir. Psikiyatrik sosyal hizmet uzmanı; ilaç tedavisi, hastaneye uyum gibi konularda bireylerle çalışırken aynı zamanda aileyle ve toplumla çalışır. Aile içinde ruhsal hastalığı olan bir bireyin olması, diğer aile bireylerinin de duygularını olumsuz yönde etkiler. Ruh hastalığı teşhisi konmuş bir bireyle yaşamak durumunda olan diğer aile bireylerinde de duygusal ve davranışsal bozuklukların görülmesi muhtemeldir.

Bireylerin ve ailelerin problem çözme yeteneklerini geliştirme, aileye ruh hastalığıyla baş etme becerisi edindirme, aileyi toplumsal kaynaklarla buluşturma psikiyatrik sosyal hizmet çalışmalarındandır (Özden, 2017: 127-130). Ailenin ruh hastalıklarının üzerindeki etkisinin kabul edilmesi, Freud'un Schreber üzerine olan (1911)'e kadar uzanmaktadır. Freud bir açıklamasında hasta ile babası arasındaki ilişkinin hastanın olağan üstü sanrılarıyla ilişik olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle psikiyatrik sosyal hizmet uzmanının aile danışmanlığı rolü, ruhsal rahatsızlığı olan bireyin iyilik halinin geliştirilmesi ve diğer aile bireylerinin duygusal-davranışsal bozukluklardan korunması açısından önem arz etmektedir (Nichols, 2013: 47).

Temel sağlık hizmetleri yaklaşımı, sosyal hizmet çalışmalarının halk sağlığını koruyucu sağlık problemlerini önleyici rolüne vurgu yapar. Tıp biliminin de aynı zamanda sosyal bilim olduğunu kabul eder. Sağlık; sadece hastalık ve fiziksel yeti kaybı değil aynı zamanda fiziksel, duygusal ve sosyal iyilik durumudur. Bu bağlamda halk sağlığı ile sosyal hizmet ilişiktir (Özbesler, 2017: 45-48). Sosyal hizmet, halk sağlığının korunmasında ve iyilik halinin artırılmasında toplumla çalışır. Ön değerlendirme, planlama, uygulama, sonuçlandırma-sonuçları değerlendirme planlı değişim sürecini izleyen sosyal hizmet uzmanları; planlayıcı, destekleyici, sorun çözücü, güçlendirici, savunucu, eğitici, örgütleyici, arabulucu rol oynarlar. Sosyal hizmetin koruyucu ve önleyici müdahalesi; halk sağlığını tehdit eden risk faktörlerinin ortadan kalkmasına, halkın iyilik halinin arttırılmasına hizmet eder (Yolcuoğlu, 2014: 341-367). Sosyal hizmetin halk sağlığıyla ilişkisi sadece tıbbi sosyal hizmetle sınırlı değildir. Göçmenler, etiketlenmeye maruz kalan bireyler, evsizler gibi güçlendirme ve eğitim çalışmaları; yaşlıya yönelik şiddet, çocuk ihmali veya istismarı, bağımlılık gibi halk sağlığı sorunları; sosyal politikalar ve çevre sorunları sosyal hizmetin halk sağlığını koruyucu çalışma alanlarıdır (Özbesler, 2017: 48).

2.9. Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları ile İlgili Yapılan Diğer Araştırmalar

Duygusal şemalarla savunma mekanizmaları arasındaki ilişkinin değerlendirildiği herhangi bir çalışma yapılmamıştır. “Üniversite Öğrencilerinin Savunma Mekanizmaları ile Duygusal Şemaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi” tez çalışmasıyla duygusal şemalarla savunma mekanizmaları arasındaki ilişki, üniversite öğrencileri örneklemiyle, ilk kez değerlendirilecektir.

Şeyma Eskiler (2018), öz kıyım girişim öyküsü olan ve olmayan hastaların değişen duygusal şemalarının belirlenmesi ve öz kıyım davranışıyla duygusal şemalar arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amacıyla araştırma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde bipolar bozukluğu teşhisi konulan 105 hasta oluşturmuştur. Çalışmaya katılan hastalardan öz kıyım girişiminde bulunanların kontrol edilemezlik şeması, duygulara karşı zayıflık şeması ile farklılık şeması puanları daha yüksek değerlerde bulunmuştur. Sonuç olarak Leahy Duygusal Şema Ölçeği kullanılmak suretiyle duygusal şemalarında kontrol edilemezlik, duygulara karşı zayıflık, farklılık şemalarının öz kıyım girişimi olan grupta yüksek; anlaşılabilirlik ve uzlaşma şemalarının ise düşük olması bu hastaların olumsuz duygusal yaşamlarından kaçmak için öz kıyım davranışını sergileyebileceklerine dikkat çekmiştir.

Ayşegül Gürel (2017), ergenlerin duygusal şemaları ve algıladıkları ebeveyn kontrolünün yeme tutumlarıyla ilişkisini ölçmek amacıyla araştırma yapmıştır. Örneklem grubu; gelişim yaşamlarının bebeklik döneminden sonra psikolojik, sosyolojik ve sosyal açıdan en hızlı değişim gösterdikleri dönemin içinde olan 15-18 yaş arası farklı liselerde öğrenim gören öğrencilerinden oluşturulmuştur. Sonuç olarak duygusal şemalarla yeme bozuklukları arasındaki ilişkiye bakıldığında; duygulara karşı zayıflık, farklılık, uzlaşma ve suçluluk duygusal alt boyutlarının yeme tutumları üzerine etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Buse Sencan (2015), “Bağlanma Örüntüleri ve Psikolojik İyilik Hali Arasındaki İlişkilerde Duygusal Şemalar, Duygusal Zorlamaya Tolerans ve Kişilerarası Beklentilerin Rolü” tez çalışmasında, bağlanmayla psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkide duyguların düzenlenmesine olan etkisi, kişilerarası şemaların ele alınması suretiyle kişilerarası alanın düzenlenmesindeki rolüne bakılmıştır. Araştırmanın örneklemini Hacettepe Üniversitesi öğrencileri oluşturmuştur. Bu çalışma duygusal şemaların psikolojik belirtiler düzeyine hangi noktada müdahale edilmesi gerekeceğini belirleyebilmesi açısından önemlidir. Sonuç olarak çalışma, kaygılı ve kaçınmacı bağlanma düzeyindeki kadınların psikolojik belirti düzeylerinin, duygusal şemalar tarafından etkilendiği ortaya konmuştur.

Özge Sevim Yaşar (2014), yetişkin bireyleri bağlanma stilleriyle kullanmakta olduğu savunma mekanizmaları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmaya katılan 150 yetişkin bireyin %51,3'ünü kadınlar, %48,7'sini ise erkekler oluşturmuştur. Düşük bağlanma kaygısı oluşturmuş bireylerin, en fazla olgun savunma mekanizmasını; yüksek bağlanma kaygısı oluşturmuş bireylerin ise en fazla immatür savunma mekanizmalarını kullandığı anlaşılmıştır. Sonuç olarak bu araştırma, yetişkin yakın ilişkilerde bağlanma stilleri ile kullandıkları savunma mekanizmaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Annabel Ece West (2018), “Yetişkin Bağlanma Stillerinin Savunma Mekanizmasıyla Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki” olup olmadığını değerlendiren tez çalışmasında, bireylerin bağlanma stillerinin yaşamlarının farklı alanlarına yansıtılabildiği savunulmuştur. Örneklem grubu; 18- 65 yaş arası %72'si kadın, %28'i erkek bireylerden olmak üzere toplam 336 bireyden oluşturulmuştur. Çalışmaya katılım sağlayan gönüllülerin güvenli bağlanma stili ile yaşam doyumu arasında pozitif doğrusal bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. İlkel savunma mekanizmaları ile güvenli bağlanma stili arasında negatif doğrusal bir ilişki olduğu saptanırken, olgun ve nevrotik savunma mekanizmaları arasında pozitif doğrusal istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Sonuç olarak güvenli bağlanmanın ilkel savunma mekanizmalarıyla ters yönlü ilişkisi vardır. Kayıtsız bağlanmanın ise ilkel savunma biçimleriyle olan ilişki doğru orantılıdır.

Safiye Elif Çağatay (2014), travmanın ve travmayla ilişik olarak kullanılmakta olan savunma mekanizmalarının, bağlanma stillerinin, yetişkinlik dönemi ile ilişkisi bağlamında incelenmiştir. Araştırmanın Örneklemini İstanbul Arel Üniversitesi Meslek Yüksekokulunun farklı bölümlerinde öğrenimlerine devam eden 425 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın sonuçlarında travma düzeyi ile saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri arasında doğru orantılı ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Travma düzeyiyle immatür savunma mekanizmaları arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Olgun ve nevrotik savunmalarla travma düzeyi arasındaki ilişki ise ters orantılı ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Sonuç olarak travma düzeyinin cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, şiddet yaşantısına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı gözlemlenmiştir.

Abdulvahap Taşkent (2010), araştırmasında alkol veya madde bağımlılığı olan bireyler ile bağımlılığı olmayan bireylerin kullandıkları savunma mekanizmalarını karşılaştırmıştır. Ayrıca çocukluk çağı travmalarının, olumsuz yaşam deneyimlerinin ve bağımlılık şiddetinin savunma mekanizmaları üzerine etkisini değerlendirmiştir. Araştırmanın örnekleme; madde bağımlılığı tedavisi gören 60 bireyden oluşturulmuştur. Yapılan bu çalışmada alkol veya madde kullanan bireylerin nevrotik savunma mekanizmalarını bağımlı olmayan bireylere göre daha fazla kullandığı saptanmıştır. Erken dönem travma yaşantıları, olumsuz yaşam deneyimleri ve bağımlılık şiddeti arasında doğru orantılı bir korelasyon olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bunların immatür savunma mekanizmalarının kullanımında artışa neden olduğu tespit edilmiştir.

Özgür Aktan (2009), “Depresyon Tanısı konmuş Hastalar ile Depresif Şikayetleri Olmayan Kişilerin Kullandıkları Savunma Mekanizmaları Açısından Karşılaştırılması” tezinde savunma mekanizmaları ile depresyon arasındaki ilişkinin anlaşılmasına çalışılmasıyla ruh sağlığı alanında çalışan uzmanlara katkı sağlamak amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini depresyon tanısı konulmuş 100 hasta ile aile, iş ve toplumsal yaşamlarında herhangi bir depresif şikâyeti bulunmayan 100 birey oluşturmuştur. Depresyon tanısı konulmuş hastaların, depresif şikayetleri olmayan sağlıklı bireylere göre daha az olgun, daha fazla ilkel ve nevrotik savunma mekanizmalarını kullandıkları tespit edilmiştir. Sonuç olarak ilkel ve nevrotik savunmaların çok sık, olgun savunma mekanizmalarının ise daha az kullanılmasının depresyonun gelişmesine eğilim meydana getirebileceği veya depresyonun şekli ile alakalı bilgi verebileceği farz edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve elde edilen bulguların istatistiksel analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, durum saptama araştırmalarının ötesine giderek, durumu saptanılan tüm olgular arası ilişkileri de ortaya çıkaran araştırma modelidir. Temel olgular araştırmanın değişkenleri olarak kabul edilir. “İlişki açıklayıcı araştırma” olarak da adlandırılan bu modelde, araştırmanın konusunu veya sorusunu araştırmanın amacı belirlemektedir (Aziz, 2015: 27).

3.1. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2017-2018 eğitim ve öğretim yılında İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hukuk Fakültesi, Toplum Bilimleri Fakültesi ve Eğitim Fakültesi’nde ve Marmara Üniversitesi Teknoloji Fakültesi ile Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören yaklaşık 12227 öğrenci oluşturmaktadır. 2017-2018 eğitim ve öğretim yılında yaklaşık olarak; İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde 980, Sağlık Bilimleri Fakültesi’nde 680, Toplum Bilimleri Fakültesi’nde 987, Hukuk Fakültesi’nde 717; Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde 7000, Teknoloji Fakültesi’nde 1863 öğrenci öğrenim görmüştür. Araştırmayı kabul eden 515 öğrenci örneklem grubunu oluşturmaktadır. Çalışma grubununun 193’ü İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 322’si ise Marmara Üniversitesi öğrencisidir (bkz. Tablo 4.1). Katılımcıların içinde: 138 öğrenci sayısal, 125 öğrenci sözel, 145 öğrenci eşit ağırlık, 107 öğrenci ise özel yetenek puan türündedir (bkz. Tablo 4.4). Araştırmayı yapabilmek amacıyla İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörlüğünden, Marmara Üniversitesi Teknoloji Fakültesi ve Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nin Dekanlığından gerekli resmi onay alınmıştır.

Araştırmaya katılma kriterleri şu şekilde tayin edilmiştir:

- 18 yaş ve üzeri olmak,
- Lisans eğitimine devam ediyor olmak.

3.2. Veri Toplama Araçları

Üniversite öğrencilerinin savunma mekanizmaları ile duygusal şemaları arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla yapılan bu araştırmada araştırmacı tarafından hazırlanan Sosyodemografik Bilgi Formu, Leahy Duygusal Şema Ölçeği ve Savunma Mekanizmaları Ölçeği kullanılmıştır.

3.2.1. Sosyodemografik Bilgi Formu

Araştırmaya katılım sağlayan örneklem grubunun sosyodemografik özelliklerini tespit etmek amacıyla yarı yapılandırılmış sosyodemografik bilgi formu hazırlanmıştır. Formda örneklem grubunun cinsiyet, yaş, anne-baba bilgileri, gelir durumu gibi genel bilgilere ek olarak kendisinin ve ailesinin herhangi bir sosyal hizmet kurumundan maddi ya da psikolojik destek alıp almadığı sorulmuştur.

3.2.2. Leahy Duygusal Şema Ölçeği (LDŞÖ)

Orijinal adı “Leahy Emotional Schema Scale (LESS) olan LDŞÖ, Robert L. Leahy tarafından geliştirilmiştir. Bireyin duyguları hakkındaki inançları ve duygularıyla başa çıkma yöntemlerini belirlemeye yönelik anlatımlar, ölçeğin içeriğini meydana getirir. Likert tipi olan ölçek 50 maddeden oluşturulmuştur. Ölçekte bulunan 1, 2, 3, 5, 7, 9, 10, 12, 16, 19, 20, 25, 27, 28, 29, 33, 36, 44, 45, 49, 50 numaralı maddeler, fonksiyonel olan/olmayan tutumlara dikkat çekmesi sebebiyle ters puanlanmaktadır. Katılımcıların bir (benim için hiç geçerli değil) ile altı (benim için çok geçerli) arasında kendilerine en uygun şikkı işaretlemeleri beklenir. Ölçekte fonksiyonel olan ve olmayan tutumları ölçen alt boyutların bir arada bulunması sebebiyle ölçeğin toplam puanı bulunmamaktadır. Bu nedenle alt boyut toplam puanlaması ayrı ayrı incelenmektedir (Yavuz ve diğerleri, 2011: 275).

50 maddeden oluşan bu ölçeğin her biri 2 ila 7 maddeden oluşturulmuş 14 alt boyutu vardır;

“Kontrol Edilemezlik”: Bireyin yoğun yaşadığı olumsuz duyguların kontrol edilemez olduğuna olan inancıdır.

“Duygulara Karşı Zayıflık”: Bireyin duygularının karmaşıklığına yönelik zayıflığına vurgu yapar. Duygulara karşı zayıf olan bireyler, olumsuz yaşam deneyimlerinden diğer bireylere göre daha fazla etkilenebileceği gibi diğer bireylerden de daha fazla etkilenebilirler.

“Anlaşılabilirlik”: Bireyin hissettiği duyguların, kendine anlamlı gelip gelmediğinin cevabını arar. Ayrıca anlaşılabilirlik şeması duyguların diğer boyutlarıyla ilişkilidir. Bu nedenle duyguların işlenmesinde aktif rol oynayabilir.

“Duygulardan Kaçınma”: Bireylerin duygularını yoğun bir biçimde yaşamaları durumunda kontrol edemeyeceğine dair inancına karşı güçlü duyguların azalmasına ya da yok olmasına duyduğu arzuyu ifade eder.

“Akılcılık İsteği”: Duygusal bir yaşamın; onaylama, kendini kabullenme ve kendini anlayabilme sürecine engel teşkil edeceğini öne süren bireylerin sürekli akıl ve mantığı vurgulamasıdır.

“Hisleri Kabullenme”: Bireyin, bazı duyguları hissetmeleri konusunda kendilerine olanak vermesi ve bu duygulardan kurtulmak için herhangi bir girişimde bulunmaması durumudur.

“Ruminasyon”: Genellikle denetlenmesi güç ve bastırılması için güçlü bir çaba gerektiren düşüncelerdir. İstemsiz olarak ortaya çıkabilir ve bireylerin devam etmekte bulunduğu eylemleri engelleyebilir.

“Farklılık”: Bireylerin, diğer bireylerden farklı duygusal deneyimlerinin varlığına olan inancına yönelik şemalarıyla uyumunu açıklar.

“Duyguları İnkâr”: Bireyin, duygusal tüm yaşanmışlıklarını inkâr etmeye yönelik olarak var olan şemalarıdır. Kısaca duyguları inkâr etmeyle ilişiktir

“Süreklilik”: Bireyin, stres durumunun sona ereceğine ilişkin inancının olmaması durumudur. Süreklilik şemasına sahip bireyler, kendini veya diğer bireyleri daha fazla suçlamaya eğilimli olabilmektedir.

“Onaylanma”: Bireylerin duyguları hakkında hoşgörülü bir izleyici çevre olduğuna inanması durumudur. Bilişsel görüşe göre onaylanma, bireyin duygularını ne şekilde kavramsallaştırdığı yönünde, duyguların bilişsel olarak işlenmesine vurgu yapar.

“Uzlaşma”: Bireyin, diğer bireylerin de benzer duyguları olduğunun fark etmesiyle duyguları tasdik etmenin farklı bir yoludur. Bu süreç bireylerin stres ve depresyon durumunu azaltabilme niteliğine sahiptir.

“Duyguları Zararlı Olarak Görme”: Bireyin, duyguların büyük ölçüde zarar verebileceğine olan inancıdır. Duyguları zararlı olarak görmeyi ifade eder.

“Suçluluk”: Duygularıyla ilgili utanma ve suçluluk duygularıyla bireyin bazı duygulara sahip olmaması gerektiği inancıyla ilişiktir. Suçluluk duygusuna sahip bireyler, diğer bireyleri suçlama eğiliminde olduğu gibi kendi duygularının da anlaşılmayacağına inanabilirler (Yavuz, 2009: 60-87).

LDŞÖ özgün biçiminin geçerliliği ve güvenilirliği, anksiyete bozukluğu ve depresyonu olan yetişkin psikiyatrik hastaların örnekleminde çalışılarak ortaya konmuştur. Ölçek bilişsel terapiler önde olmak üzere psikoterapi sürecindeki terapötik değişimi engelleyebilen duygusal şemaları ortaya çıkarabilecek niteliği taşımaktadır (Ekinci ve diğerleri 2011: 287,288). Ölçeğin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirliği özgün biçiminde olduğu gibi LDŞÖ için iyi oranda içsel tutarlılık ve test-retest güvenilirliği ortaya konmuştur. LŞDÖ Türkçe biçiminin güvenilirliğini tayin etmeye yönelik olarak Cronbach alfa katsayısı, test-tekrar test yöntemi ve test yarılama yöntemine başvurulmuştur. Testin tamamı için Cronbach alfa katsayısı $r = 0,86$ ile istatistiksel olarak anlamlı seviyede tespit edilmiştir. Test yarılama tekniğiyle yapılan analiz sonucu elde edilen güvenilirlik katsayısı $r = 0,70$ olarak bulunmuştur. Bu kat sayı güvenirlüğün alt sınırında anlamlıdır. LŞDÖ nün Türkçe biçiminde bu katsayının $r = 0,83$ olduğu tespit edilmiştir. Test tekrar test analizinin sonucu da $r = 0,87$ olarak istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir. Yapılan araştırma, LDŞÖ Türkçe formunun bireylerin duygularına yönelik duygusal şemaların belirlenmesinde güvenilir bir araç olduğunu ve güvenirlüğünün üst seviyede belirlenmiş olması da ölçeğin amacına ulaştığını göstermiştir. LDŞÖ Türkçe formatının farklı araştırmalara yol göstereceği ifade edilmiştir (Yavuz ve diğerleri, 2011: 281).

3.2.3. Savunma Mekanizmaları Ölçeği

Savunma Mekanizmaları Ölçeği, bilinç dışı kullanılan savunma mekanizmalarının bilinç düzeyine olan etkilerini ölçebilmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 40 madde ve 20 savunmadan oluşan bir kendini değerlendirme ölçeği olma niteliğini taşır. Bir (bana hiç uygun değil) ile iki (bana çok uygun) arasında değerlendirilen Savunma Mekanizmaları Ölçeği Andrews, Singh ve Bond (1993) tarafından literatüre kazandırılmıştır (Yılmaz, Gençöz ve Ak, 2007: 246).

Andrews ve arkadaşları (1993), Savunma Mekanizmaları ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlilik çalışmasını sağlıklı grup, anksiyete bozukluğu olan hasta grubu ve çocuklarına tacizde bulunan anne-babalardan oluşturulmuş örneklem grubu üzerinde

gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada ölçekteki 20 savunmanın “immatür”, “nevrotik” ve “olgun” savunmalar olarak üç alt başlıkta gösterilmektedir. “İmmatür savunma mekanizmaları”; yansıtma, pasif saldırganlık, dışa vurma, yalıtma, değersizleştirme, otistik fantezi, inkâr, yer değiştirme, disosiasyon, bölünme, mantık sallaştırma, bedenselleştirme; “nevrotik savunma mekanizmaları”; yapma-bozma, yapay özgecilik, idealleştirme; “olgun savunma mekanizmaları” ise yüceltme, mizah, beklenti ve baskılamadır. Bu çalışmada; ölçeğin iç tutarlık katsayısının immatür savunma mekanizmaları için 0,68, nevrotik savunma mekanizmaları için 0,58, olgun savunma mekanizmaları için de 0,80 olduğu belirtilmiştir. Test tekrar test tutarlılığı ise değerlendirme aralığının 4 hafta olduğu esas alınmak suretiyle olgun savunma mekanizmaları için 0,75, nevrotik savunma mekanizmaları için 0,78, immatür savunma mekanizmaları için 0,85 olduğu ortaya konmuştur. Ölçeğin Türkçeye uyarlamasında Bodur’un (1999) SMÖ’nün 88 maddelik formu için dikkatlice yürüttüğü dil eşdeğerli çalışması baz alınmıştır (Yılmaz, Gençöz ve Ak, 2007: 246-247).

Yılmaz ve ark. (2007), Savunma Mekanizmaları Ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Savunma Mekanizmaları Ölçeğinin kriter geçerliliğinin analizi çalışmasında cinsiyet, yaş ve eğitim durumu kriter olarak ele alınmış ayrıca istatistiksel kontrolleri yapılmıştır. Bu çalışmaya göre ölçeğin psikometrik hususiyeti incelendiğinde iç tutarlılık katsayısı olgun savunma mekanizmaları için 0,70, nevrotik savunma mekanizmaları için 0,61, immatür savunma mekanizmaları için de 0,83 olarak bulunmuştur. Ek olarak madde toplam test korelasyon katsayıları olgun savunma mekanizmalarında 0,49 ile 0,66 arasında, nevrotik savunma mekanizmalarında 0,42 ile 0,63 arasında, immatür savunma mekanizmalarında ise 0,23 ile 0,70 arasında değiştiği ortaya konmuştur. Kullanılan savunma mekanizmalarında klinik grupta olgun savunmaların sağlıklı gruba göre daha az kullanıldığına karşın diğer savunma mekanizmalarının daha fazla kullanıldığı anlaşılmıştır. Bulgular doğrultusunda Savunma Mekanizmaları Ölçeğinin Türkçe formunun kabul edilebilir özellikte olduğu ve ölçeğin kültürlerarası bir özellik taşıdığı anlaşılmıştır.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinde ve Marmara Üniversitesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerden oluşturulmuştur. Öğrencilere bilgilendirilmiş

onam formu verilerek araştırmanın amacı, önemi, hangi ölçeklerin uygulanacağı, ölçeklerin cevaplama süresi, gizlilik sınırları, gönüllülük esasına dayandığı gibi bilgiler verilmiştir. Gönüllü olan öğrencilere Demografik Bilgi Formu, Leahly Duygusal Şema Ölçeği ve Savunma Mekanizmaları Ölçeği verilerek doldurmaları istenmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

İstatistik analizler IBM SPSS versiyon 21.0 (IBM Corp. Released 2012. Armonk, NY, USA) paket programı ile yapıldı. Tanımlayıcı istatistikler ortalama, standart sapma, ortanca, en küçük, en büyük, frekans, yüzde olarak verildi. Sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov Smirnov testi ile değerlendirildi. Sürekli değişkenlere ait gruplar arası karşılaştırmalar bağımsız gruplarda t testi ve tek yönlü varyans analizi ile yapıldı. Sürekli değişkenler arasındaki doğrusal ilişki, Pearson korelasyon testi ile değerlendirildi. İstatistiksel önemlilik için $p < 0,05$ değeri kabul edildi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Betimleyici Bulgular

Katılımcılar bazı sosyodemografik özelliklerine göre incelendiğinden cinsiyete göre kadınlar, yaş grubuna göre 18-23 yaş, devam edilen üniversiteye göre Marmara Üniversitesi, anne eğitim durumuna göre ilkokul mezunları, baba eğitim durumuna göre ise lise mezunları en kalabalık gruptur. Ayrıntılar Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1. Katılımcıların Bazı Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı

	n	(%)
Cinsiyet		
Kadın	304	59,0
Erkek	211	41,0
Yaş Grubu		
18-23	458	88,9
24-28	43	8,3
29-35	9	1,7
36+	5	1,0
Devam Ettiği Üniversite		
Sabahattin Zaim	193	37,5
Marmara	322	62,5
Anne Eğitim Durumu		
Okur yazar değil	7	1,4
Okur yazar	44	8,5
İlkokul	199	38,6
Ortaokul	84	16,3
Lise	113	21,9
Üniversite ve üstü	68	13,2
Baba Eğitim Durumu		
Okur yazar	20	3,9
İlkokul	135	26,2
Ortaokul	103	20,0
Lise	138	26,8
Üniversite ve üstü	119	23,1

Öğrencilerin anne babalarının yaklaşık %90'u birlikte yaşamaktadır. Katılımcılardan yaklaşık %10'u çekirdek ailesinden bir kişiyi kaybetmiştir. Anne ve babası tarafından 0-6 yaş bakımı verilmiş öğrenciler de tüm grubun %83,3'ünü oluşturmaktadır. Ayrıntılar Tablo 4.2'de verilmiştir.

Tablo 4.2. Katılımcıların Bazı Aile Özelliklere Göre Dağılımı

	n	(%)
Anne baba ilişki durumu		
Berber	454	88,1
Boşanmış	26	5,0
Ayrı yaşıyor	5	1,0
Anne ölmüş	4	0,8
Baba ölmüş	23	4,5
Anne ve baba ölmüş	3	0,6
Çocuklukta çekirdek ailede kayıp		
Yok	466	90,4
Anne ölümü	5	1,0
Baba ölümü	20	3,9
Kardeş ölümü	23	4,5
Anne ve baba ölümü	1	0,2
0-6 yaş bakımını yapan kişi/kurum		
Anne ve baba	429	83,3
Sadece anne	44	8,5
Sadece baba	1	0,2
Büyük ebeveynler	23	4,5
Bakıcı	9	1,7
Yakın akraba	5	1,0
Devlet kurumu	1	0,2
Diğer	3	0,6

Katılımcıların yaklaşık yarısının bir kardeşi vardır. Öğrenciler arasında ailenin ilk çocuğu olanlar %39,5 ile ilk sıradadır. Aile gelir durumuna göre ise orta düzeydekiler %59,5 ile en kalabalık gruptur. Ayrıntılar Tablo 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.3. Katılımcıların Kardeş ve Aile Gelir Bilgileri

	n	(%)
Kendisi Dahil Kardeş sayısı		
Yok	26	5,0
2	258	50,2
3	103	20,0
4	55	10,7
5	26	5,0
6+	47	9,1
Kaçıncı Çocuk		
1	203	39,5
2	172	33,5
3	79	15,3
4	26	5,0
5	9	1,7
6+	26	5,0
Aile Gelir Durumu		
Düşük	25	4,9
Orta	307	59,5
İyi	162	31,5
Çok iyi	21	4,1

Öğrenciler arasında devam ettiği bölüme göre Elektrik Mühendisliği öğrencileri, sınıfa göre 3.sınıf öğrencileri ve puan türüne göre de eşit ağırlık grubu en kalabalık gruplardır. Ayrıntılar Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4. Katılımcıların Öğrenim ile İlgili Bazı Bilgileri

	n	(%)
Bölümü		
Sosyal Hizmet	56	10,9
Psikoloji	20	3,9
Hukuk	26	5,0
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	43	8,3
Özel Eğitim Öğretmenliği	39	7,6
Sosyal Bilimler Öğretmenliği	45	8,7
Makine Mühendisliği	57	11,1
Elektrik Mühendisliği	66	12,8
Tekstil Mühendisliği	14	2,7
Resim Öğretmenliği	41	8,0
Müzik Öğretmenliği	66	12,8
Türkçe Öğretmenliği	15	3,0
Tarih	27	5,2
Sınıfı		
1	123	23,9
2	122	23,7
3	169	32,8
4	101	19,6
Puan Türü		
Sayısal	138	26,8
Sözel	125	24,3
Eşit Ağırlık	145	28,1
Özel Yetenek	107	20,8

Öğrencilerin %85'i bölümünü isteyerek seçmiştir ve seçiminden memnundur. Buna karşılık aynı bölümü tekrar seçerim diyenler %52'8 paya sahiptir. Ayrıntılar Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5. Katılımcıların Okudukları Bölümü İsteyerek Seçme ve Memnuniyet Durumu

	n	(%)
Bölümünü İsteyerek Seçme Durumu		
Evet	438	85,0
Hayır	77	15,0
Bölümünden Memnuniyet Durumu		
Evet	434	84,9
Hayır	79	15,1
Tekrar Aynı Bölümü Seçme Durumu		
Evet	272	52,8
Hayır	94	18,3
Kararsız	149	28,9

Öğrencilerden kendisi veya ailesi sosyal destek alanların payı %10'dan azdır. Ayrıntılar Tablo 4.6'da verilmiştir. Alınan sosyal destek olarak kendisi için psikolojik destek (%4,7), ailesi için ise maddi destek (%3,1) ilk sırada belirtilmiştir.

Tablo 4.6. Katılımcıların Sosyal Destek Alma Durumuna Ait Bilgileri

	n	(%)
Kendisi		
Evet	46	8,9
Hayır	469	91,1
Ailesi		
Evet	37	7,2
Hayır	478	92,8

Çalışma grubundaki öğrencilerin Leahy Duygusal Şema ve Savunma Mekanizmaları Testi puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.7-4.9’da verilmiştir.

Tablo 4.7. Öğrencilerin Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Ortalama±Standart Sapma	Ortanca (En Küçük-En Büyük)
Kontrol Edilemezlik	22,7±3,9	23 (11-35)
Duygulara Karşı Zayıflık	17,0±4,1	17 (7-27)
Anlaşılabilirlik	11,4±3,9	12 (3-18)
Duygulardan Kaçınma	16,5±3,5	16 (6-30)
Akılcılık İsteği	14,7±4,1	15 (4-25)
Hisleri Kabullenme	21,9±4,2	22 (5-30)
Ruminasyon	14,4±4,3	14 (4-24)
Farklılık	16,1±2,8	16 (8-25)
Duyguları İnkâr	6,4±3,0	7 (2-12)
Süreklilik	6,9±1,9	7 (2-12)
Onaylanma	6,3±2,3	6 (2-12)
Uzlaş	5,2±2,3	5 (2-12)
Duyguları Zararlı Olarak Görme	8,0±2,6	8 (2-12)
Suçluluk	10,1±2,6	10 (3-18)

Tablo 4.8. Öğrencilerin Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Ortalama±Standart Sapma	Ortanca (En Küçük-En Büyük)
Olgun savunmalar	45,3±10,0	45 (16-72)
Nevrotik savunmalar	41,9±9,9	42 (14-71)
İmmatür savunmalar	107,9±27,1	108 (36-184)

Tablo 4.9. Öğrencilerin Savunma Mekanizmaları Alt Başlık Puanlarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Ortalama±Standart Sapma	Ortanca (En Küçük-En Büyük)
Yüceltme	10,7±3,8	11 (2-18)
Mizah	11,7±3,8	12 (2-18)
Beklenti	12,5±3,6	13 (2-18)
Baskılama	10,4±3,6	10 (2-18)
Yapma-Bozma	10,1±3,9	10 (2-18)
Psödo Altruizm	12,6±3,4	13 (4-18)
İdealleştirme	10,0±4,1	10 (2-18)
Karşıt Tepki Geliştirme	9,1±3,8	9 (2-18)
Yansıtma	9,2±3,8	9 (2-18)
Pasif Saldırganlık	8,3±3,9	8 (2-18)
Dışa Vurma	9,3±4,1	9 (2-18)
Yalıtma	9,3±4,3	10 (2-18)
Değersizleştirme	8,3±3,9	8 (2-18)
Otistik Fantezi	9,1±4,1	9 (2-18)
İnkâr	7,8±3,8	8 (2-18)
Yer Değiştirme	9,0±4,0	9 (2-18)
Disosiasyon	8,0±3,8	8 (2-18)
Bölünme	9,5±4,0	10 (2-18)
Rasyonalizasyon	9,3±3,4	9 (2-18)
Bedenselleştirme	10,7±4,1	11 (2-18)

4.2. Hipotezlerin Sınanması

Cinsiyetler arasında Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanları karşılaştırmasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Bununla birlikte “onaylanma” alt ölçek puan ortalaması erkeklerde kadınlara göre istatistiksel anlamlılığa çok yakın düzeyde yüksek bulunmuştur ($p=0,053$). Ayrıntılar Tablo 4.10’da sunulmuştur.

Tablo 4.10. Cinsiyete Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Kadın (n=304) Ortalama±SS	Erkek (n=211) Ortalama±SS	t	P değeri*
Kontrol Edilemezlik	22,7±3,8	22,8±4,0	-0,504	0,614
Duygulara Karşı Zayıflık	17,2±4,1	16,6±3,9	1,647	0,100
Anlaşılabilirlik	11,3±4,0	11,4±3,8	-0,371	0,711
Duygulardan Kaçınma	16,5±3,7	16,3±3,2	0,622	0,534
Akılcılık İsteği	14,4±4,2	15,0±4,0	-1,480	0,139
Hisleri Kabullenme	22,1±4,2	21,6±4,3	1,509	0,132
Ruminasyon	14,7±4,3	14,1±4,4	1,584	0,114
Farklılık	16,1±2,8	16,2±2,9	-0,112	0,911
Duyguları İnkâr	6,6±3,0	6,2±2,9	1,405	0,161
Süreklilik	6,9±1,9	7,0±2,0	-0,909	0,364
Onaylanma	6,1±2,2	6,5±2,4	-1,940	0,053
Uzlaşma	5,2±2,3	5,3±2,4	-0,617	0,538
Duyguları Zararlı Olarak Görme	8,1±2,6	7,7±2,6	1,575	0,116
Suçluluk	10,1±2,5	10,2±2,7	-0,337	0,736

*Bağımsız gruplarda t testi SS=Standart Sapma

Annenin öğrenim durumuna göre duygusal şema alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında “süreklilik” alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p=0,033$) ve ($p<0,05$). Süreklilik alt ölçeği için bulunan istatistiksel anlamlı farkın nedeni, annesi ilkököl mezunu ve altı grubun üniversite ve üstü gruba göre puan ortalamalarının yüksek bulunmasından kaynaklı olabilir. Ayrıntılar Tablo 4.11’de sunulmuştur.

Tablo 4.11. Anne Öğrenim Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Okuryazar ve altı (n=51) Ort±SS	İlkokul (n=199) Ort±SS	Ortaokul (n=84) Ort±SS	Lise (n=113) Ort±SS	Üniversite ve üstü (n=68) Ort±SS	F	P değeri*
Kontrol Edilemezlik	22,0±3,9	23,0±4,1	23,1±3,6	22,5±3,5	22,5±4,4	0,904	0,461
Duygulara Karşı Zayıflık	17,8±4,0	16,9±4,2	17,0±3,9	16,8±4,2	17,0±3,7	0,517	0,723
Anlaşılabilirlik	10,2±3,1	11,4±4,1	11,4±4,2	11,7±3,9	11,5±3,4	1,435	0,231
Duygulardan Kaçınma	16,4±3,7	16,8±3,4	16,5±3,5	16,2±3,3	15,8±3,7	1,276	0,279
Akılcılık İsteği	15,5±4,1	14,7±4,1	15,1±3,9	14,3±4,3	13,9±4,0	1,486	0,205
Hisleri Kabullenme	21,8±4,2	21,5±4,4	21,7±3,8	22,7±4,0	22,2±4,6	1,597	0,174
Ruminasyon	14,6±4,7	14,3±4,4	14,5±4,2	14,6±4,3	14,3±4,1	0,135	0,969
Farklılık	16,0±3,1	16,1±2,9	16,2±2,9	16,3±2,6	16,0±2,9	0,129	0,972
Duyguları İnkâr	6,4±2,9	6,4±3,0	6,5±2,9	6,4±3,0	6,5±3,1	0,033	0,998
Süreklilik	7,3±2,2	7,1±2,0	6,9±2,0	6,8±1,7	6,3±1,7	2,547	0,039
Onaylanma	6,0±2,5	6,4±2,2	6,3±2,3	6,1±2,2	6,4±2,2	0,508	0,730
Uzlaşma	5,7±2,7	5,0±2,3	5,2±2,3	5,3±2,4	5,3±2,1	0,810	0,519
Duyguları Zararlı Olarak Görme	7,4±2,6	7,8±2,7	8,2±2,4	8,1±2,6	8,2±2,6	1,081	0,365
Suçluluk	10,6±2,3	10,2±2,7	10,0±2,5	9,8±2,3	10,3±2,9	0,917	0,454

*Tek yönlü varyans analizi Ort= Ortalama SS=Standart Sapma

Babanın öğrenim durumuna göre duygusal şema alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında “duyguları inkâr” alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p=0,039$) ve ($p<0,05$). “Duyguları inkâr” alt ölçeği için bulunan istatistiksel anlamlı farkın nedeni, babası lise mezunu olan grubun ortaokul mezunu gruba göre puan ortalamasının yüksek bulunmasından kaynaklı olabilir. Ayrıntılar Tablo 4.12’de sunulmuştur.

Tablo 4.12. Baba Öğrenim Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Okuryazar (n=20)	İlkokul (n=135)	Ortaokul (n=103)	Lise (n=138)	Üniversite ve üstü (n=119)	F	P değeri*
	Ortalama ±SS	Ortalama ±SS	Ortalama ±SS	Ortalama ±SS	Ortalama ±SS		
Kontrol Edilemezlik	23,3±3,8	22,7±4,1	22,5±3,7	22,7±3,9	22,9±3,9	0,240	0,916
Duygulara Karşı Zayıflık	16,7±3,5	17,3±4,2	17,0±4,1	16,6±4,1	17,1±3,9	0,622	0,647
Anlaşılabilirlik	10,5±2,8	10,9±3,8	11,5±4,3	11,7±4,0	11,5±3,7	1,005	0,404
Duygulardan Kaçınma	17,6±4,1	16,5±3,7	16,5±3,3	16,6±3,3	16,0±3,5	0,946	0,437
Akılcılık İsteği	15,1±3,8	14,5±4,4	15,6±3,9	14,5±4,3	14,2±3,8	1,987	0,095
Hisleri Kabullenme	22,7±4,9	21,4±3,8	21,7±4,6	22,0±4,1	22,3±4,4	1,099	0,356
Ruminasyon	14,9±4,9	14,4±4,7	14,9±4,2	14,1±4,3	14,3±4,0	0,477	0,753
Farklılık	16,2±3,1	16,2±2,7	16,3±3,0	16,1±2,9	16,0±2,8	0,117	0,977
Duyguları İnkâr	6,3±2,3	6,2±3,0	5,9±2,8	7,0±3,0	6,5±3,1	2,549	0,039
Süreklilik	7,7±2,2	7,1±1,8	6,8±2,1	6,9±2,1	6,8±1,7	1,155	0,330
Onaylanma	5,7±2,3	6,2±2,4	6,1±2,4	6,4±2,2	6,5±2,1	0,838	0,501
Uzlaşma	6,1±2,8	5,0±2,3	5,2±2,4	5,2±2,3	5,4±2,2	1,120	0,346
Duyguları Zararlı Olarak Görme	8,0±2,8	7,9±2,7	7,7±2,6	8,1±2,5	8,0±2,6	0,361	0,836
Suçluluk	11,0±2,6	10,3±2,8	10,3±2,4	10,0±2,5	9,8±2,6	1,213	0,304

*Tek yönlü varyans analizi SS=Standart Sapma

Anne ve babanın ilişki durumuna göre duygusal şema alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.13'te sunulmuştur.

Tablo 4.13. Anne Baba İlişki Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Birlikte Yaşiyor (n=454) Ortalama±SS	Boşanmış/Ayrı Yaşiyor (n=31) Ortalama±SS	Anne ve/veya Baba Ölmüş (n=30) Ortalama±SS	F	P değeri*
Kontrol Edilemezlik	22,8±3,9	22,4±4,7	22,1±3,8	0,596	0,551
Duygulara Karşı Zayıflık	17,0±4,0	16,8±4,4	16,8±4,1	0,089	0,915
Anlaşılabilirlik	11,4±3,9	10,8±4,2	11,4±3,6	0,316	0,730
Duygulardan Kaçınma	16,4±3,5	15,7±3,4	17,3±3,7	1,465	0,232
Akılcılık İsteği	14,7±4,1	14,6±4,2	14,9±3,8	0,078	0,925
Hisleri Kabullenme	21,9±4,2	22,4±4,8	20,7±3,9	1,355	0,259
Ruminasyon	14,4±4,4	14,5±4,0	14,7±4,4	0,065	0,937
Farklılık	16,1±2,8	16,3±3,7	16,5±2,5	0,337	0,714
Duyguları İnkâr	6,5±2,9	5,7±3,5	6,0±2,8	1,387	0,251
Süreklilik	6,9±1,9	7,0±2,7	7,2±1,5	0,246	0,782
Onaylanma	6,3±2,3	6,0±2,0	6,1±2,5	0,366	0,694
Uzlaşma	5,2±2,4	5,6±2,4	5,4±2,2	0,414	0,661
Duyguları Zararlı Olarak Görme	7,9±2,6	8,0±3,2	8,0±2,3	0,013	0,987
Suçluluk	10,0±2,5	10,0±2,9	10,6±2,6	0,669	0,513

*Tek yönlü varyans analizi SS=Standart Sapma

Çekirdek ailede kayıp durumuna göre gruplar arasında duygusal şema alt ölçek puanları karşılaştırmasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.14’te sunulmuştur.

Tablo 4.14. Çekirdek Ailede Kayıp Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Kayıp Yok (n=466) Ortalama±SS	Kayıp Var (n=49) Ortalama±SS	t	P değeri*
Kontrol Edilemezlik	22,8±4,0	22,1±3,4	1,088	0,277
Duygulara Karşı Zayıflık	17,0±4,0	17,4±4,9	-0,644	0,520
Anlaşılabilirlik	11,4±3,9	11,2±3,9	0,234	0,815
Duygulardan Kaçınma	16,4±3,5	16,6±3,5	-0,392	0,695
Akılcılık İsteği	14,6±4,1	14,9±4,0	-0,491	0,624
Hisleri Kabullenme	21,9±4,1	21,3±4,9	1,038	0,300
Ruminasyon	14,5±4,3	14,0±4,6	0,669	0,504
Farklılık	16,2±2,9	16,0±2,7	0,442	0,659
Duyguları İnkâr	6,5±3,0	6,1±3,0	0,848	0,397
Süreklilik	6,9±1,9	7,2±2,0	-0,881	0,379
Onaylanma	6,3±2,2	6,2±2,7	0,142	0,887
Uzlaşım	5,2±2,3	5,8±2,8	-1,586	0,118
Duyguları Zararlı Olarak Görme	8,0±2,6	7,9±2,8	0,269	0,788
Suçluluk	10,1±2,6	10,2±2,4	-0,327	0,744

*Bağımsız gruplarda t testi SS=Standart Sapma

Ailenin kaçınıcı çocuğu olma durumuna göre duygusal Şema alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında “akılcılık isteği” ($p=0,001$) ve “onaylanma” ($p=0,020$) alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. İstatistiksel olarak anlamlı fark bulunmasının nedeni, iki alt ölçekte de aradaki çocuklar ailenin ilk ve son çocuklarından daha yüksek puan ortalamasına sahip bulunmalarından kaynaklı olabilir ($p<0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.15’te sunulmuştur.

Tablo 4.15. Ailenin Kaçınıcı ocuğu Olma Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt lek Puanlarının Karşılaştırılması

	İlk ocuk (n=203) Ortalama±SS	Aradaki ocuk (n=108) Ortalama±SS	Son ocuk (n=204) Ortalama±SS	F	P değeri*
Kontrol Edilemezlik	22,3±3,8	23,1±4,1	23,0±3,9	2,343	0,097
Duygulara Karşı Zayıflık	17,0±4,1	17,2±4,2	16,9±3,9	0,264	0,768
AnlaŐılabirlik	11,5±3,9	10,7±4,0	11,6±3,9	1,702	0,183
Duygulardan Kaçınma	16,2±3,2	16,2±3,5	16,8±3,7	1,496	0,225
Akılcılık İsteği	14,1±4,2	16,0±3,9	14,5±4,0	8,254	<0,001
Hisleri Kabullenme	22,0±3,8	21,5±4,5	22,0±4,5	0,512	0,599
Ruminasyon	14,5±4,3	14,6±4,4	14,2±4,4	0,291	0,748
Farklılık	16,0±2,9	16,0±3,0	16,4±2,6	1,133	0,323
Duyguları İnkâr	6,5±2,9	6,5±2,8	6,3±3,0	0,258	0,773
Srekliplik	6,9±1,9	7,2±2,1	6,8±1,9	1,054	0,349
Onaylanma	6,1±2,1	6,8±2,3	6,2±2,3	3,958	0,020
UzlaŐı	5,3±2,3	5,3±2,3	5,2±2,4	0,161	0,851
Duyguları Zararlı Olarak Görme	8,0±2,6	7,4±2,8	8,2±2,5	2,947	0,053
Suçluluk	10,3±2,5	10,1±2,6	9,9±2,6	1,178	0,309

*Tek yönlü varyans analizi SS=Standart Sapma

Ailenin orta sıradaki çocuğu olan öğrencilerin ($\bar{x}=16,0$ ve $SS=3,9$), ilk ocuk olan öğrencilerin ($\bar{x}=14,1$ ve $SS=4,2$) ile son ocuk olan öğrencilerin ($\bar{x}=14,5$ ve $SS=4,0$) anlamlı derecede yüksek olup, orta sırada yer alan öğrencilerin akılcılık isteği Şemasıyla akıl ve mantığı daha çok vurgulaması muhtemeldir.

Öğrencinin 0-6 yaş bakımını kimin yaptığına göre duygusal şema alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında “anlaşılabilirlik” ($p=0,004$), “ruminasyon” ($p=0,009$), “duyguları inkâr” ($p=0,024$) ve “duyguları zararlı olarak görme” ($p=0,045$) alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). İstatistiksel olarak anlamlı fark bulunan dört alt ölçeğin tamamında da istatistiksel anlamlı farklar anne babanın birlikte yetiştirdiği çocuklar ile sadece annenin bakımını verdiği çocuklar arasında bulunmuştur. Ayrıntılar Tablo 4.16’da sunulmuştur.

Tablo 4.16. 0-6 Yaş Bakımının Kimin Tarafından Yapıldığına Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Anne ve Baba (n=429) Ortalama±SS	Sadece Anne (n=44) Ortalama±SS	Diğer (n=42) Ortalama±SS	F	P değeri*
Kontrol Edilemezlik	22,9±3,8	22,7±3,9	21,4±5,0	2,647	0,072
Duygulara Karşı Zayıflık	17,0±4,0	17,1±4,3	17,3±4,0	0,184	0,832
Anlaşılabilirlik	11,6±3,8	9,9±4,5	10,3±3,8	5,488	0,004
Duygulardan Kaçınma	16,5±3,5	16,4±3,6	16,3±3,5	0,054	0,948
Akılcılık İsteği	14,7±4,1	15,1±3,6	13,9±4,9	0,873	0,418
Hisleri Kabullenme	21,9±4,1	22,4±4,6	21,5±4,8	0,569	0,566
Ruminasyon	14,2±4,2	16,2±4,6	15,1±4,9	4,713	0,009
Farklılık	16,2±2,9	15,3±2,6	16,0±3,0	2,064	0,128
Duyguları İnkâr	6,6±3,0	5,3±2,9	6,1±3,2	3,757	0,024
Süreklilik	6,9±1,9	7,0±2,2	6,8±2,5	0,166	0,847
Onaylanma	6,3±2,2	6,3±2,5	6,2±2,7	0,027	0,973
Uzlaşma	5,2±2,3	4,8±2,5	5,5±2,5	0,834	0,435
Duyguları Zararlı Olarak Görme	8,1±2,5	7,1±3,3	7,7±2,6	3,112	0,045
Suçluluk	10,1±2,6	10,3±2,4	10,4±2,6	0,466	0,628

*Tek yönlü varyans analizi SS=Standart Sapma

Öğrencinin eğitim gördüğü bölümün puan türüne göre duygusal şema alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında “kontrol edilemezlik” ($p=0,012$), “duygulara karşı zayıflık” ($p=0,038$) ve “ruminasyon” ($p=0,037$) alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). “Kontrol edilemezlik” alt ölçek puanındaki istatistiksel anlamlı farkın nedeni, özel yetenek puan türündeki öğrencilerin sayısal ve sözel gruptaki öğrencilerden düşük puanlarının olmasından kaynaklı olabilir. “Duygulara karşı zayıflık” alt ölçek puanındaki istatistiksel anlamlı farkın nedeni, özel yetenek puan türündeki öğrencilerin sayısal gruptaki öğrencilerden yüksek puan ortalamasına sahip olmalarından kaynaklanabilir. “Ruminasyon” alt ölçek puanındaki istatistiksel anlamlı farkın nedeni ise özel yetenek puan türündeki öğrencilerin sayısal ve sözel gruptaki öğrencilerden yüksek puan ortalamalarının bulunmasından kaynaklı olabilir. Ayrıntılar Tablo 4.17’de sunulmuştur.

Tablo 4.17. Eğitim Gördüğü Bölümün Puan Türüne Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Sayısal (n=138) Ortalama \pm SS	Sözel (n=125) Ortalama \pm SS	Eşit ağırlık (n=145) Ortalama \pm SS	Özel Yetenek (n=107) Ortalama \pm SS	F	P değeri *
Kontrol Edilemezlik	23,2 \pm 3,8	23,1 \pm 3,8	22,7 \pm 3,7	21,7 \pm 4,2	3,678	0,012
Duygulara Karşı Zayıflık	16,2 \pm 4,1	17,1 \pm 4,2	17,3 \pm 3,7	17,5 \pm 4,2	2,821	0,038
Anlaşılabilirlik	11,8 \pm 3,9	11,6 \pm 3,8	10,9 \pm 3,8	11,2 \pm 4,3	1,441	0,230
Duygulardan Kaçınma	16,2 \pm 3,1	16,9 \pm 3,8	16,5 \pm 3,1	16,3 \pm 4,1	0,840	0,472
Akılcılık İsteği	14,7 \pm 3,9	14,8 \pm 4,3	14,6 \pm 4,0	14,5 \pm 4,4	0,087	0,967
Hisleri Kabullenme	22,2 \pm 3,9	21,7 \pm 4,2	22,1 \pm 3,9	21,4 \pm 5,1	0,839	0,473
Ruminasyon	14,0 \pm 4,2	14,0 \pm 4,5	14,6 \pm 4,0	15,4 \pm 4,9	2,640	0,037
Farklılık	16,0 \pm 2,7	15,9 \pm 2,9	16,4 \pm 2,6	16,2 \pm 3,2	0,810	0,489
Duyguları İnkâr	6,7 \pm 3,0	6,4 \pm 3,1	6,2 \pm 2,9	6,4 \pm 3,0	0,657	0,579
Süreklilik	6,8 \pm 1,9	7,0 \pm 1,9	6,9 \pm 1,9	7,2 \pm 2,0	1,025	0,382
Onaylanma	6,4 \pm 2,3	6,1 \pm 2,3	6,6 \pm 2,2	5,9 \pm 2,3	2,521	0,116
Uzlaşma	5,4 \pm 2,3	5,1 \pm 2,5	4,9 \pm 2,0	5,6 \pm 2,6	2,051	0,106

Duyguları Zararlı Olarak Görme	8,4±2,7	7,8±2,5	7,8±2,5	7,7±2,7	1,667	0,173
Suçluluk	9,6±2,4	10,2±2,4	10,4±2,7	10,3±2,8	2,355	0,126

*Tek yönlü varyans analizi SS=Standart Sapma

Öğrencilerin devam ettiği üniversiteye göre yapılan karşılaştırmada, “uzlaş” duygusal şema alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Anlamlı farkın nedeni, Marmara Üniversitesinde eğitim gören öğrencilerin “uzlaş” duygusal şema alt ölçek puan ortalamasının istatistiksel olarak anlamlı yüksek bulunmasından kaynaklı olabilir ($t=-2,265$), ($p=0,024$) ve ($p<0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.18’de sunulmuştur.

Tablo 4.18. Öğrencilerin Devam Ettiği Üniversiteye Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	İstanbul Sabahattin Zaim (n=193) Ortalama±SS	Marmara (n=322) Ortalama±SS	t	P değeri*
Kontrol Edilemezlik	23,0±3,7	22,6±4,0	1,071	0,285
Duygulara Karşı Zayıflık	16,9±3,8	17,0±4,2	-0,123	0,902
Anlaşılabilirlik	11,4±3,8	11,4±4,0	-0,057	0,955
Duygulardan Kaçınma	16,6±3,1	16,4±3,7	0,647	0,518
Akılcılık İsteği	14,6±4,0	14,7±4,2	-0,158	0,874
Hisleri Kabullenme	22,1±3,9	21,8±4,4	0,859	0,391
Ruminasyon	14,2±4,1	14,6±4,5	-0,884	0,377
Farklılık	16,2±2,7	16,1±2,9	0,284	0,776
Duyguları İnkâr	6,4±2,9	6,4±3,0	-0,033	0,974
Süreklilik	6,8±1,9	7,0±2,0	-0,865	0,387
Onaylanma	6,5±2,2	6,1±2,3	1,670	0,096
Uzlaş	5,0±2,2	5,4±2,4	-2,265	0,024
Duyguları Zararlı Olarak Görme	7,9±2,5	8,0±2,7	-0,221	0,825
Suçluluk	10,3±2,6	10,0±2,5	1,304	0,193

*Bağımsız gruplarda t testi SS=Standart Sapma

Öğrencilerin okuduğu bölümü isteyerek seçme durumuna göre yapılan karşılaştırmada, “hisleri kabullenme” duygusal şema alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($t=2,348$), ($p=0,019$) ve ($p<0,05$). Anlamlı farkın nedeni, bölümünü isteyerek seçen öğrencilerin “hisleri kabullenme” alt ölçek puan ortalamasının istatistiksel olarak anlamlı yüksek bulunmasından kaynaklı olabilir. Ayrıntılar Tablo 4.19’da sunulmuştur.

Tablo 4.19. Okuduğu Bölümü İsteyerek Seçme Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	İsteyerek Seçmiş (n=438)	İsteyerek Seçmemiş (n=77)	t	P değeri*
	Ortalama±SS	Ortalama±SS		
Kontrol Edilemezlik	22,8±3,8	22,3±4,3	1,059	0,290
Duyulara Karşı Zayıflık	17,0±4,0	17,2±4,3	-0,414	0,679
Anlaşılabilirlik	11,5±3,9	10,6±4,0	1,915	0,058
Duyulardan Kaçınma	16,4±3,4	16,9±3,7	-1,156	0,248
Akılcılık İsteği	14,7±4,0	14,6±4,7	0,274	0,784
Hisleri Kabullenme	22,1±4,2	20,8±4,3	2,348	0,019
Ruminasyon	14,6±4,3	13,5±4,7	1,849	0,067
Farklılık	16,1±2,9	16,4±2,7	-0,738	0,461
Duyuları İnkâr	6,4±3,0	6,7±3,1	-0,715	0,475
Süreklilik	6,9±1,9	7,2±2,1	-1,167	0,244
Onaylanma	6,3±2,2	6,1±2,4	0,747	0,455
Uzlaşma	5,2±2,3	5,4±2,4	-0,700	0,484
Duyuları Zararlı Olarak Görme	7,9±2,6	8,0±2,7	-0,281	0,779
Suçluluk	10,1±2,6	10,3±2,6	-0,844	0,399

*Bağımsız gruplarda t testi SS=Standart Sapma

Okuduğu bölümü isteyerek seçen öğrencilerin ($\bar{x}=21,1$ ve $SS=4,2$), okuduğu bölümü isteyerek seçmemiş öğrencilerden ($\bar{x}=20,8$ ve $SS=4,3$) anlamlı derecede yüksek olup, bazı duyguları hissetmeleri gerekliliği konusunda şemaları vardır.

Öğrencilerin sosyal destek alma durumuna göre yapılan karşılaştırmada; “duygulara karşı zayıflık” ($t=2,467$), ($p=0,014$), “anlaşılabilirlik” ($t=-2,137$), ($p=0,033$) ve “ruminasyon” ($t=2,606$), ($p=0,009$) duygusal şema alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Sosyal destek almayan öğrencilerin ise “anlaşılabilirlik” alt ölçek puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı yüksek bulunmuştur ($t=-2,137$), ($p=0,33$) ve ($p<0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.20’de sunulmuştur.

Tablo 4.20. Öğrencilerin Sosyal Destek Alma Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Destek Almış (n=46) Ortalama±SS	Destek Almamış (n=469) Ortalama±SS	t	P değeri*
Kontrol Edilemezlik	21,8±3,6	22,8±3,9	-1,799	0,088
Duygulara Karşı Zayıflık	18,4±3,5	16,9±4,1	2,467	0,014
Anlaşılabilirlik	10,2±3,7	11,5±3,9	-2,137	0,033
Duygulardan Kaçınma	15,9±3,5	16,5±3,5	-1,087	0,277
Akılcılık İsteği	14,9±3,6	14,7±4,2	0,317	0,751
Hisleri Kabullenme	21,7±4,1	21,9±4,2	-0,239	0,811
Ruminasyon	16,0±3,8	14,3±4,4	2,606	0,009
Farklılık	16,6±2,6	16,1±2,9	1,142	0,254
Duyguları İnkâr	5,7±3,3	6,5±2,9	-1,742	0,082
Süreklilik	7,3±1,8	6,9±2,0	1,208	0,228
Onaylanma	5,9±2,4	6,3±2,2	-1,050	0,294
Uzlaşma	4,9±2,4	5,3±2,3	-1,057	0,291
Duyguları Zararlı Olarak Görme	8,0±3,0	8,0±2,6	0,077	0,939
Suçluluk	9,8±2,4	10,1±2,6	-0,850	0,395

*Bağımsız gruplarda t testi SS=Standart Sapma

Sosyal destek alan öğrencilerde ($\bar{x}=18,4$ ve $SS=3,5$), destek almayan öğrencilerden ($\bar{x}=16,9$ ve $SS=4,1$) anlamlı derece daha yüksek olup, destek alan öğrencilerin duygulara karşı daha zayıf olduğu duygusal şemaları vardır.

Öğrencilerin ailesinin sosyal destek alma durumuna göre yapılan karşılaştırmada; “duygulara karşı zayıflık” ($t=2,209$), ($p=0,032$), “anlaşılabilirlik” ($t=-2,125$), ($p=0,039$), “akılcılık isteği” ($t=2,101$), ($p=0,042$) ve “farklılık” ($t=2,179$), ($p=0,030$) duygusal şema alt ölçek puanlarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Ailesi sosyal destek alan öğrencilerin “duygulara karşı zayıflık”, “akılcılık isteği” ve “farklılık alt ölçek puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı yüksek bulunmuşken; ailesi sosyal destek almayan öğrencilerin sadece “anlaşılabilirlik” alt ölçek puanı istatistiksel olarak anlamlı yüksek olduğu bulunmuştur ($p<0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.21’de sunulmuştur.

Tablo 4.21. Öğrencilerin Ailesinin Sosyal Destek Alma Durumuna Göre Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Destek Almış (n=37) Ortalama±SS	Destek Almamış (n=478) Ortalama±SS	t	P değeri*
Kontrol Edilemezlik	21,9±3,9	22,8±3,9	-1,384	0,167
Duygulara Karşı Zayıflık	18,2±3,4	16,9±4,1	2,209	0,032
Anlaşılabilirlik	10,2±3,3	11,4±4,0	-2,125	0,039
Duygulardan Kaçınma	16,0±3,1	16,5±3,5	-0,759	0,448
Akılcılık İsteği	16,0±3,9	14,6±4,1	2,101	0,042
Hisleri Kabullenme	22,4±3,5	21,8±4,3	0,823	0,411
Ruminasyon	15,3±3,2	14,4±4,4	1,322	0,187
Farklılık	17,1±3,1	16,1±2,8	2,179	0,030
Duyguları İnkâr	5,9±3,1	6,5±3,0	-1,187	0,236
Süreklilik	6,8±1,9	6,9±2,0	-0,299	0,765
Onaylanma	6,5±2,0	6,3±2,3	0,687	0,492
Uzlaşma	5,2±2,3	5,2±2,3	-0,003	0,997
Duyguları Zararlı Olarak Görme	7,5±3,2	8,0±2,6	-1,006	0,315
Suçluluk	9,8±2,5	10,1±2,6	-0,806	0,421

*Bağımsız gruplarda t testi SS=Standart Sapma

Ailesi sosyal destek alan öğrencilerin ($\bar{x}=18,2$ ve $SS=3,4$), ailesi sosyal destek almayan öğrencilerden ($\bar{x}=16,9$ ve $SS=4,1$), anlamlı derecede yüksek olup, ailesi sosyal destek alan öğrencilerin duygulara karşı daha zayıf olduğu duygusal şemaları vardır.

Cinsiyete göre savunma mekanizmaları alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, sadece “immatür savunmalar” alt ölçeği için istatistiksel anlamlı fark bulunmuştur. Bu farkın nedeni, erkek öğrencilerin puan ortalaması kadın öğrencilerden yüksek bulunmasından kaynaklı olabilir ($t=-2,488$), ($p=0,012$) ve ($p<0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.22’de sunulmuştur.

Tablo 4.22. Cinsiyete Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Kadın (n=304) Ortalama±SS	Erkek (n=211) Ortalama±SS	t	P değeri*
Olgun savunmalar	45,3±10,2	45,3±9,8	-0,007	0,994
Nevrotik savunmalar	41,6±10,2	42,2±9,3	-0,686	0,493
İmmatür savunmalar	105,4±27,6	111,4±26,0	-2,488	0,012

*Bağımsız gruplarda t testi SS=Standart Sapma

Annenin öğrenim durumuna göre savunma mekanizmaları alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.23’te sunulmuştur.

Tablo 4.23. Anne Öğrenim Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Okur yazar ve altı (n=51) Ortalama ± SS	İlkokul (n=199) Ortalama ± SS	Ortaokul (n=84) Ortalama ± SS	Lise (n=113) Ortalama ± SS	Üniversite ve üstü (n=68) Ortalama ± SS	F	P değeri*
Olgun savunmalar	45,5±10,3	43,9±9,3	46,7±10,4	45,4±10,5	47,1±10,3	1,900	0,109
Nevrotik savunmalar	43,8±9,8	41,2±9,8	41,9±10,3	41,1±9,4	42,1±10,3	0,712	0,584
İmmatür savunmalar	112,7±21,6	105,1±28,2	109,6±27,2	108,9±28,3	108,5±25,4	1,039	0,387

*Tek yönlü varyans analizi SS=Standart Sapma

Babanın öğrenim durumuna göre savunma mekanizmaları alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında sadece “nevrotik savunmalar” alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p=0,044$) ve ($p<0,05$). Anlamlı farkın nedeni ise babası okuryazar olan öğrencilerin puan ortalamasının ilkökul mezunu dışındaki diğer gruplardan istatistiksel olarak anlamlı yüksek bulunmasından kaynaklı olabilir. Ayrıntılar Tablo 4.24’te sunulmuştur.

Tablo 4.24. Baba Öğrenim Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Okur yazar (n=20) Ortalama \pm SS	İlkokul (n=135) Ortalama \pm SS	Ortaokul (n=103) Ortalama \pm SS	Lise (n=138) Ortalama \pm SS	Üniversite ve üstü (n=119) Ortalama \pm SS	F	P değeri*
Olgun savunmalar	46,4 \pm 12,1	44,7 \pm 9,2	46,3 \pm 10,5	44,8 \pm 10,5	45,5 \pm 9,7	0,546	0,702
Nevrotik savunmalar	48,3 \pm 9,9	42,2 \pm 9,8	41,5 \pm 9,9	41,0 \pm 10,1	41,7 \pm 9,2	2,472	0,044
İmmatür savunmalar	113,5 \pm 26,6	105,9 \pm 26,9	113,9 \pm 26,5	106,9 \pm 29,0	105,0 \pm 25,1	2,068	0,084

*Tek yönlü varyans analizi SS=Standart Sapma

Anne ve babanın ilişki durumuna göre savunma mekanizmaları alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.25'te sunulmuştur.

Tablo 4.25. Anne Baba İlişki Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Birlikte Yaşiyor (n=454) Ortalama±SS	Boşanmış/Ayrı Yaşiyor (n=31) Ortalama±SS	Anne ve/veya Baba Ölmüş (n=30) Ortalama±SS	F	P değeri*
Olgun savunmalar	45,3±10,0	47,6±10,2	42,9±10,7	1,662	0,191
Nevrotik savunmalar	41,7±9,8	43,5±11,0	43,7±9,7	1,048	0,351
İmmatür savunmalar	106,8±26,5	115,1±32,3	116,5±28,2	2,998	0,096

*Tek yönlü varyans analizi SS=Standart Sapma

Çekirdek ailede kayıp durumuna göre savunma mekanizmaları alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.26'da sunulmuştur.

Tablo 4.26. Çekirdek Ailede Kayıp Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Kayıp Yok (n=466) Ortalama±SS	Kayıp Var (n=49) Ortalama±SS	t	P değeri*
Olgun savunmalar	45,4±10,1	44,2±9,6	0,776	0,438
Nevrotik savunmalar	41,7±9,8	44,1±10,5	-1,664	0,097
İmmatür savunmalar	107,1±27,2	114,8±25,1	-1,874	0,061

*Bağımsız gruplarda t testi SS=Standart Sapma

Ailenin kaçıncı çocuğu olma durumuna göre savunma mekanizmaları alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.27’de sunulmuştur.

Tablo 4.27. Ailenin Kaçıncı Çocuğu Olma Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	İlk Çocuk (n=203) Ortalama±SS	Aradaki Çocuk (n=108) Ortalama±SS	Son Çocuk (n=204) Ortalama±SS	F	P değeri*
Olgun savunmalar	45,7±9,8	46,0±10,0	44,5±10,3	0,988	0,373
Nevrotik savunmalar	41,9±9,7	42,2±10,6	41,7±9,6	0,097	0,908
İmmatür savunmalar	107,8±29,5	109,8±25,0	107,0±25,7	0,368	0,692

*Tek yönlü varyans analizi SS=Standart Sapma

Öğrencinin 0-6 yaş bakımını kimin yaptığına göre savunma mekanizmaları alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.28’de sunulmuştur.

Tablo 4.28. 0-6 Yaş Bakımının Kimin Tarafından Yapıldığına Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Anne ve Baba (n=429) Ortalama±SS	Sadece Anne (n=44) Ortalama±SS	Diğer (n=42) Ortalama±SS	F	P değeri*
Olgun savunmalar	45,5±10,3	44,1±8,4	44,8±9,0	0,438	0,645
Nevrotik savunmalar	41,6±9,7	43,2±10,0	43,4±10,8	1,013	0,364
İmmatür savunmalar	107,6±26,0	104,0±29,8	114,5±33,9	1,738	0,177

*Tek yönlü varyans analizi SS=Standart Sapma

Öğrencinin eğitim gördüğü bölümün puan türüne göre savunma mekanizmaları alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında sadece “immatür savunmalar” alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p=0,005$). Bulunan istatistiksel anlamlı farkın nedeni, özel yetenek puan türündeki öğrencilerin puan ortalamasının sayısal ve eşit ağırlık gruplarındaki öğrencilerden yüksek olarak bulunmasından kaynaklı olabilir. Ayrıntılar Tablo 4.29’da sunulmuştur.

Tablo 4.29. Eğitim Gördüğü Bölümün Puan Türüne Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Sayısal (n=138) Ortalama± SS	Sözel (n=125) Ortalama ± SS	Eşit ağırlık (n=145) Ortalama ± SS	Özel Yetenek (n=107) Ortalama± SS	F	P değeri *
Olgun savunmalar	44,9±9,0	45,6±9,5	44,6±10,6	46,4±11,1	0,795	0,497
Nevrotik savunmalar	41,4±8,5	41,4±10,9	42,2±10,6	42,6±9,3	0,429	0,732
İmmatür savunmalar	106,6±22,4	107,2±29,8	103,9±26,8	115,8±28,5	4,300	0,005

*Tek yönlü varyans analizi SS=Standart Sapma

Öğrencilerin devam ettiği üniversiteye göre yapılan karşılaştırmada “immatür savunmalar” alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Bu farkın nedeni, Marmara Üniversitesinde eğitim gören öğrencilerin “immatür savunmalar” alt ölçek puan ortalaması istatistiksel olarak anlamlı yüksek bulunmasından kaynaklı olabilir ($t=-2,602$), ($p=0,010$) ve ($p<0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.30’da sunulmuştur.

Tablo 4.30. Öğrencilerin Devam Ettiği Üniversiteye Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	İstanbul Sabahattin Zaim (n=193) Ortalama±SS	Marmara (n=322) Ortalama±SS	t	P değeri*
Olgun savunmalar	44,7±10,5	45,6±9,8	-1,032	0,303
Nevrotik savunmalar	41,7±10,5	42,0±9,5	-0,312	0,755
İmmatür savunmalar	103,9±27,4	110,3±26,7	-2,602	0,010

*Bağımsız gruplarda t testi SS=Standart Sapma

Öğrencilerin okuduğu bölümü isteyerek seçme durumuna göre yapılan karşılaştırmalarda savunma mekanizmaları alt ölçek puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.31’de sunulmuştur.

Tablo 4.31. Okuduğu Bölümü İsteyerek Seçme Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	İsteyerek Seçmiş (n=438) Ortalama±SS	İsteyerek Seçmemiş (n=77) Ortalama±SS	t	P değeri*
Olgun savunmalar	45,4±9,9	44,4±10,6	0,810	0,418
Nevrotik savunmalar	42,2±9,8	40,1±9,9	1,732	0,084
İmmatür savunmalar	107,3±27,1	111,1±27,3	-1,118	0,264

*Bağımsız gruplarda t testi SS=Standart Sapma

Öğrencilerin sosyal destek alma durumuna göre yapılan karşılaştırmada savunma mekanizmaları alt ölçek puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.32’de sunulmuştur.

Tablo 4.32. Öğrencilerin Sosyal Destek Alma Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Destek Almış (n=46) Ortalama±SS	Destek Almamış (n=469) Ortalama±SS	t	P değeri*
Olgun savunmalar	43,7±9,6	45,4±10,1	-1,094	0,275
Nevrotik savunmalar	40,7±9,1	42,0±9,9	-0,870	0,385
İmmatür savunmalar	112,3±27,7	107,4±27,0	1,164	0,245

*Bağımsız gruplarda t testi SS=Standart Sapma

Öğrencilerin ailesinin sosyal destek alma durumuna göre yapılan karşılaştırmada savunma mekanizmaları alt ölçek puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.33’te sunulmuştur.

Tablo 4.33. Öğrencilerin Ailesinin Sosyal Destek Alma Durumuna Göre Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

	Destek Almış (n=37) Ortalama±SS	Destek Almamış (n=478) Ortalama±SS	t	P değeri*
Olgun savunmalar	45,8±10,5	45,2±10,0	0,331	0,740
Nevrotik savunmalar	42,0±10,2	41,9±9,8	0,112	0,911
İmmatür savunmalar	110,4±29,5	107,7±26,9	0,584	0,559

*Bağımsız gruplarda t testi SS=Standart Sapma

Öğrencilerin; “duygulardan kaçınma”, akılcılık isteği”, “hisleri kabullenme”, “ruminasyon”, “onaylanma” duygusal şema alt ölçek puanları ile “olgun savunmalar” alt ölçek puanları arasında zayıf ve istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur ($p<0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.34’te sunulmuştur.

Tablo 4.34. Katılımcıların Leahy Duygusal Şema Alt Ölçekleri ve Olgun Savunmalar Puanlarına Ait Korelasyon Sonuçları

Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanı		Olgun Savunmalar Alt Ölçek Puanı
Kontrol edilemezlik	r değeri	0,030
	P değeri	0,491
Duygulara karşı zayıflık	r değeri	0,032
	P değeri	0,463
Anlaşılabilirlik	r değeri	0,061
	P değeri	0,169
Duygulardan kaçınma	r değeri	- 0,318
	P değeri	<0,001
Akılcılık isteği	r değeri	0,248
	P değeri	<0,001
Hisleri kabullenme	r değeri	0,241
	P değeri	<0,001
Ruminasyon	r değeri	0,144
	P değeri	0,001
Farklılık	r değeri	0,021
	P değeri	0,627
Duyguları inkâr	r değeri	- 0,079
	P değeri	0,075
Süreklilik	r değeri	- 0,015
	P değeri	0,734
Onaylanma	r değeri	0,109
	P değeri	0,013
Uzlaşım	r değeri	0,033
	P değeri	0,456
Duyguları Zararlı Olarak Görme	r değeri	- 0,048
	P değeri	0,279
Suçluluk	r değeri	0,017
	P değeri	0,700

r= Pearson korelasyon katsayısı

Öğrencilerin; “kontrol edilemezlik”, “duygulara karşı zayıflık”, “anlaşılabilirlik”, “duygulardan kaçınma”, “akılcılık isteği”, “ruminasyon”, “duyguları inkâr”, “onaylanma”, “duyguları zararlı olarak görme” ve “suçluluk” duygusal şema alt ölçek puanları ile “nevrotik savunmalar” alt ölçek puanları arasında zayıf ve istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur ($p<0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.35’te sunulmuştur.

Tablo 4.35. Katılımcıların Leahy Duygusal Şema Alt Ölçekleri ve Nevrotik Savunmalar Puanlarına Ait Korelasyon Sonuçları

Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanı		Nevrotik Savunmalar Alt Ölçek Puanı
Kontrol edilemezlik	r değeri	-0,124
	P değeri	0,005
Duygulara karşı zayıflık	r değeri	0,178
	P değeri	<0,001
Anlaşılabilirlik	r değeri	-0,164
	P değeri	<0,001
Duygulardan kaçınma	r değeri	-0,208
	P değeri	<0,001
Akılcılık isteği	r değeri	0,088
	P değeri	0,046
Hisleri kabullenme	r değeri	0,055
	P değeri	0,209
Ruminasyon	r değeri	0,265
	P değeri	<0,001
Farklılık	r değeri	-0,043
	P değeri	0,334
Duyguları inkâr	r değeri	-0,183
	P değeri	<0,001
Süreklilik	r değeri	-0,068
	P değeri	0,122
Onaylanma	r değeri	0,088
	P değeri	0,046
Uzlaş	r değeri	0,004
	P değeri	0,934
Duyguları Zararlı Olarak Görme	r değeri	-0,168
	P değeri	<0,001
Suçluluk	r değeri	0,096
	P değeri	0,030

r= Pearson korelasyon katsayısı

Öğrencilerin, “kontrol edilemezlik”, “duygulara karşı zayıflık”, “anlaşılabilirlik”, “duygulardan kaçınma”, “akılcılık isteği”, “hisleri kabullenme”, “ruminasyon”, “duyguları inkâr”, “duyguları zararlı olarak görme” ve “suçluluk” duygusal şema alt ölçek puanları ile “immatür savunmalar” alt ölçek puanları arasında zayıf ve istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur ($p < 0,05$). Ayrıntılar Tablo 4.36’da sunulmuştur.

Tablo 4.36. Katılımcıların Leahy Duygusal Şema Alt Ölçekleri ve İmmatür Savunmalar Puanlarına Ait Korelasyon Sonuçları

Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanı		İmmatür Savunmalar Alt Ölçek Puanı
Kontrol edilemezlik	r değeri	-0,335
	P değeri	<0,001
Duygulara karşı zayıflık	r değeri	0,309
	P değeri	<0,001
Anlaşılabilirlik	r değeri	-0,359
	P değeri	<0,001
Duygulardan kaçınma	r değeri	-0,128
	P değeri	0,004
Akılcılık isteği	r değeri	0,119
	P değeri	0,007
Hisleri kabullenme	r değeri	-0,257
	P değeri	<0,001
Ruminasyon	r değeri	0,294
	P değeri	<0,001
Farklılık	r değeri	0,030
	P değeri	0,494
Duyguları inkâr	r değeri	-0,317
	P değeri	<0,001
Süreklilik	r değeri	-0,080
	P değeri	0,070
Onaylanma	r değeri	0,019
	P değeri	0,667
Uzlaş	r değeri	-0,002
	P değeri	0,959
Duyguları Zararlı Olarak Görme	r değeri	-0,188
	P değeri	<0,001
Suçluluk	r değeri	0,198
	P değeri	<0,001

r= Pearson korelasyon katsayısı

Cinsiyetlere göre iki ölçeğe ait puanlar arasındaki korelasyonlar ayrı ayrı incelendiğinde; kadınlarda olgun savunma mekanizma puanı ile en güçlü korelasyon bulunan 3 duygusal şema alt ölçek puanı sırası ile; duygulardan kaçınma ($r = -0,317, p < 0,001$), akılcılık isteği ($r = 0,244, p < 0,001$) ve hisleri kabullenmedir ($r = 0,214, p < 0,001$). Erkeklerde ise en yüksek 3 korelasyon sırası ile duygulardan kaçınma ($r = -0,322, p < 0,001$), hisleri kabullenme ($r = 0,283, p < 0,001$) ve akılcılık isteği ($r = 0,256, p < 0,001$) alt ölçek puanları ile bulunmuştur.

Kadınlarda nevrotik savunma mekanizma puanı ile en güçlü korelasyon bulunan duygusal şema alt ölçek puanları sırası ile; ruminasyon ($r = 0,216, p < 0,001$), duygulardan kaçınma ($r = -0,206, p < 0,001$) ve duyguları inkardır ($r = -0,193, p < 0,001$). Erkeklerde ise en yüksek 3 korelasyon ruminasyon ($r = 0,350, p < 0,001$), duygulara karşı zayıflık ($r = 0,246, p < 0,001$) ve duygulardan kaçınma ($r = -0,211, p = 0,002$) alt ölçekleri ile bulunmuştur.

Kadınlarda immatür savunma mekanizma puanı ile en güçlü korelasyon bulunan duygusal şema alt ölçek puanları sırası ile; kontrol edilemezlik ($r = -0,384, p < 0,001$), anlaşılabilirlik ($r = -0,356, p < 0,001$), duyguları inkardır ($r = -0,328, p < 0,001$). Erkeklerde ise en yüksek 3 korelasyon anlaşılabilirlik ($r = -0,375, p < 0,001$), duygulara karşı zayıflık ($r = 0,372, p < 0,001$), ruminasyon ($r = 0,318, p < 0,001$) alt ölçekleri ile bulunmuştur.

Öğrencilerin devam ettiği üniversiteye göre iki ölçeğe ait puanlar arasındaki korelasyonlar ayrı ayrı incelendiğinde; İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi öğrencilerinde olgun savunma mekanizma puanı ile en güçlü korelasyon bulunan 3 duygusal şema alt ölçek puanı sırası ile, duygulardan kaçınma ($r = -0,326, p < 0,001$), akılcılık isteği ($r = 0,290, p < 0,001$) ve hisleri kabullenmedir ($r = 0,193, p = 0,007$). Marmara Üniversitesi öğrencilerinde ise en yüksek 3 korelasyon sırası ile; duygulardan kaçınma ($r = -0,316, p < 0,001$), hisleri kabullenme ($r = 0,273, p < 0,001$) ve akılcılık isteği ($r = 0,223, p < 0,001$) alt ölçek puanları ile bulunmuştur.

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi öğrencilerinde nevrotik savunma mekanizma puanı ile en güçlü korelasyon bulunan duygusal şema alt ölçek puanları sırası ile; ruminasyon ($r = 0,228, p = 0,001$), duyguları zararlı olarak görme ($r = -0,222, p = 0,002$) ve duyguları inkardır ($r = -0,193, p = 0,007$). Marmara Üniversitesi öğrencilerinde ise en yüksek 3 korelasyon ruminasyon ($r = 0,288, p < 0,001$), duygulardan kaçınma ($r = -$

0,229, $p<0,001$) ve duygulara karşı zayıflık ($r= 0,196$, $p<0,001$) alt ölçekleri ile bulunmuştur.

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi öğrencilerinde immatür savunma mekanizma puanı ile en güçlü korelasyon bulunan duygusal şema alt ölçek puanları sırası ile; anlaşılabilirlik ($r= - 0,359$, $p<0,001$), kontrol edilemezlik ($r= - 0,301$, $p<0,001$), duyguları inkardır ($r= - 0,292$, $p<0,001$). Marmara Üniversitesi öğrencilerinde ise en yüksek 3 korelasyon anlaşılabilirlik ($r= - 0,364$, $p<0,001$), duygulara karşı zayıflık ($r= 0,360$, $p<0,001$), kontrol edilemezlik ($r= - 0,350$, $p<0,001$) alt ölçekleri ile bulunmuştur.

Öğrencilerin devam ettiği bölümün puan türüne göre iki ölçeğe ait puanlar arasındaki korelasyonlar ayrı ayrı incelendiğinde; olgun savunma mekanizma puanı ile en güçlü korelasyon bulunan 3 duygusal şema alt ölçek puanı sayısal puan türündeki öğrencilerde sırası ile; duygulardan kaçınma ($r=- 0,354$, $p<0,001$), hisleri kabullenme ($r= 0,314$, $p<0,001$), duygulara karşı zayıflıktır ($r=- 0,205$, $p=0,016$).

Sözel puan türündeki öğrencilerde; duygulardan kaçınma ($r=- 0,247$, $p=0,005$), akılcılık isteği ($r= 0,160$, $p=0,075$), duyguları zararlı olarak görme ($r= 0,148$, $p=0,104$) ilk 3 sırada bulunmuştur. Eşit ağırlık puan türündeki öğrencilerde; duygulardan kaçınma ($r=- 0,365$, $p<0,001$), akılcılık isteği ($r= 0,306$, $p<0,001$), onaylanma ($r= 0,270$, $p=0,001$) ilk 3 sırada yer almaktadır. Buna karşılık özel yetenek puan türündeki öğrencilerinde ise hisleri kabullenme ($r= 0,334$, $p<0,001$), duygulardan kaçınma ($r= - 0,328$, $p=0,001$), ve akılcılık isteği ($r= 0,325$, $p=0,001$) en yüksek korelasyon katsayısının bulunduğu 3 alt ölçektir.

Nevrotik savunma mekanizma puanı ile en güçlü korelasyon bulunan duygusal şema alt ölçek puanları sırası ile; sayısal puan türündeki öğrencilerde ruminasyon ($r= 0,232$, $p=0,006$), duyguları zararlı olarak görmedir ($r=- 0,152$, $p=0,079$), duyguları inkâr ($r=- 0,131$, $p=0,126$). Sözel puan türündeki öğrencilerde; ruminasyon ($r= 0,286$, $p=0,001$), kontrol edilemezlik ($r=- 0,260$, $p=0,003$), duyguları inkâr ($r= - 0,259$, $p=0,004$) ilk 3 sıradadır. Eşit ağırlık puan türündeki öğrencilerde; duyguları zararlı olarak görme ($r=- 0,309$, $p<0,001$), ruminasyon ($r= 0,223$, $p=0,007$), duygulardan kaçınma ($r=- 0,220$, $p=0,008$) ilk 3 sıradadır. Özel yetenek puan türündeki öğrencilerde ise ilk 3 sıra duygulardan kaçınma ($r=- 0,349$, $p<0,001$), ruminasyon ($r= 0,317$, $p=0,001$), duygulara karşı zayıflıktır ($r= 0,266$, $p=0,006$).

İmmatür savunma mekanizma puanı ile en güçlü korelasyon bulunan duygusal şema alt ölçek puanları sırası ile; sayısal puan türündeki öğrencilerde anlaşılabilirlik ($r=-0,398$, $p<0,001$), duyguları inkâr ($r=-0,360$, $p<0,001$) ve kontrol edilemezlik ($r=-0,344$, $p<0,001$). Sözel puan türündeki öğrencilerde; hisleri kabullenme ($r=-0,390$, $p<0,001$), duyguları inkâr ($r=-0,387$, $p<0,001$) ve kontrol edilemezlik ($r=-0,361$, $p<0,001$) ilk 3 sıradadır. Eşit ağırlık puan türündeki öğrencilerde; anlaşılabilirlik ($r=-0,464$, $p<0,001$), duygulara karşı zayıflık ($r=0,312$, $p<0,001$) ve kontrol edilemezlik ($r=-0,284$, $p<0,001$) ilk 3 sıradadır. Buna karşılık özel yetenek puan türündeki öğrencilerde ruminasyon ($r=0,406$, $p<0,001$), duygulara karşı zayıflık ($r=0,402$, $p<0,001$) ve duyguları zararlı olarak görme ($r=-0,340$, $p<0,001$) ilk 3 sırada yer almıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin savunma mekanizmaları ile duygusal şemaları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bölümde, çalışmanın amacına ulaşabilmesi yönünde yapılan çözümlerinin sonucunda ulaşılan bulgular, ilgili kaynaklar çerçevesinde değerlendirilmektedir.

5.1. Cinsiyet Değişkeni ile Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Cinsiyet değişkeni ile duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları arasında ilişki vardır hipotezi sınanmıştır. Sonuç olarak cinsiyet değişkeni ile duygusal şemalar arasında ilişki bulunamamıştır. Cinsiyet değişkeni ile savunma mekanizmaları arasında ise ilişki vardır.

Cinsiyetler arasında Leahy Duygusal Şema Alt Ölçek Puanları karşılaştırılmasında “onaylanma” alt ölçek puan ortalaması, erkeklerde kadınlara göre istatistiksel anlamlılığa çok yakın düzeyde yüksektir (bkz. Tablo 4.10). Onaylama, duyguların kabul edilmesi ve anlaşılması hususunda bireylere yardım ederek bireylerarası iletişimi güçlendirebilir. Bu nedenle bilişsel yaklaşımlar, onaylanmanın bireylerin duygularını anlamaları ve sorun haline getirmemeleri yönünde yardımcı olduğunu kabul etmiştir (Yavuz, 2009: 88). Onaylanma şemasına sahip bireylerin, diğer bireyler tarafından ilgi gördüklerinde kendilerini iyi hissetmeleri, ilgi göremediklerinde ise duygusal çöküntü yaşayabilmeleri ihtimal dahilindedir. Ayrıca “onaylanma” şemasının uç noktalara ulaşması, sosyal kaygı bozukluklarına neden olabilmektedir (Makas ve Çelik, 2018: 934). Buse Sencan (2015), bir araştırmasında üniversite öğrencileri örnekleminde katılımcıların duygusal şemalarını cinsiyete göre karşılaştırmıştır. Karşılaştırma sonucunda kadınların “duygulara karşı zayıflık”, “uzlaş” duygusal şemalarını erkek katılımcılara göre daha sık kullandığı; erkeklerin ise “akılcılık” duygusal şemasını daha sık kullandığı tespit edilmiştir. Bulgular sonucunda duygusal şemalar üzerinde cinsiyetin istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Ayşegül Gürel (2017) ise yaptığı çalışmada “duygulara karşı zayıflık”, “ruminasyon”, “süreklilik”, alt ölçek puanları kızların erkeklere göre daha yüksek bulmuşken; “anlaşılabilirlik” şemasını erkeklerin daha yüksek olarak tespit etmiştir. Bulguların benzer olmaması örneklem grubunun farklı

illerde veya farklı seviyede öğrenim gören öğrencilerden seçilmiş olmasından kaynaklanıyor olabilir.

Cinsiyete göre savunma mekanizmaları alt ölçek puanları karşılaştırıldığında “immatür savunmalar” alt ölçeği için istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (bkz. Tablo 4.22). Bu farkın nedeni, erkek öğrencilerin “immatür savunmalar” alt ölçek puan ortalamasının, kadın öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı yüksek bulunduğundan kaynaklı olabilir. “İmmatür savunma mekanizmaları” ilkel savunma mekanizmaları olarak da bilinir. Bireyler, kaygı verici uyarandan kendini koruyabilmek için bu savunma mekanizmalarını kullanabilirler. Bireyin; kendinde olan eksiklikleri başkasına yüklediği yansıtma mekanizması, olumsuz davranışlarını haklı gösterme çabasını gösteren rasyonalizasyon mekanizması, pasif saldırganlık gibi savunma mekanizmaları immatür savunma mekanizmalarından bazılarıdır (Çağatay, 2014: 45-46). Erkek öğrencilerin immatür savunma mekanizmalarının, kadın öğrencilere göre daha yüksek bulunması, biyolojik olarak erkeklik ve kadınlık özelliğinden kaynaklandığı gibi toplumsal cinsiyet kaynaklı da olabilir. Bazı araştırmacılar, genellikle tüm kültürlerde erkeklerin avlandığını ve savaşa katıldığını fakat kadınların ise çocuk bakımı gibi ev işleriyle uğraştıklarını belirterek, erkeklerin doğal saldırganlık özelliklerine ve kadınların naif özelliklerine dikkat çekmiştir. Bazı toplumlarda erkeklerin saldırganlık seviyesinin değişkenlik göstermesi, erkeklerin etkin olması beklenirken kadınlardan nazik olmasının beklenmesi, ataerkil toplum yapısından kaynaklanabilmektedir. Anne baba ve çocuk etkileşimi hakkında yapılan araştırmalar da farklı cinsiyetteki çocuklarına eşit davrandığını düşünen anne babaların bile kız ve erkek çocuklarına olan davranışlarında farklılık olduğunu ortaya koymuştur. Televizyon programlarında erkek oyuncular daha etkin ve saldırgan, kadınlar ise ev işleriyle uğraşan naif kişilikler olarak gösterilmektedir. Connel, batı toplumlarında toplumsal cinsiyetin ataerkil yapıda olduğunu dikkat çekmiştir. Mairtin Mac An Ghail de Britanya’daki bir devlet okulunda toplumsal cinsiyetin okul ortamında nasıl şekillendiğini ortaya koymayı amaçlayan bir araştırma yapmıştır (Giddens, 2013: 505-511). Yapılan araştırmanın sonucu, toplumsal cinsiyet rollerinin bireylerin davranışlarına olan etkisini destekler niteliktedir. “Üniversite Öğrencilerinin Kadınlık ve Erkeklik Tanımlamaları” başlığıyla üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısını irdelemek amacıyla nitel bir araştırma yapılmıştır. Katılımcılar aile içi sorumlulukların ortak paylaşılması gerektiğini belirtmelerine rağmen ev içi

sorumluluklar hakkında konuşulurken “anneye yardım” tabirini kullanmışlardır. Kadın ve erkek tüm katılımcılar kadını duygusal, hassas, kibar gibi sıfatlarla tanımlarken; erkeklerin güçlü, ciddi gibi sıfatlarla tanımlamışlardır. Bu tanımlamalar aile yapı ve ilk çocukluk yaşantılarıyla ilişkilendirilmiştir. Eşitsizliğin toplumsal cinsiyet kaynaklı olduğu, erkek çocuklarının yetiştirme biçimlerinin değişmesi gerektiğini vurgulayan katılımcıların eleştirel tutum sergiledikleri halde toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirerek pekiştirdikleri sonucuna varılmıştır. Erkekler, hiyerarşik olarak özel ve kamusal alanda üst konumda olduğu ve bu durumun kuşaktan kuşağa aktarıldığı katılımcılar tarafından belirtilmiştir (Demez ve Tunca, 2018: 19-20). Bu araştırma; erkek öğrencilerin immatür savunma mekanizmalarını kadınlara göre istatistiksel olarak anlamlı yüksek kullanmalarını, aile yapısı ve çocukluk yaşantılarıyla ilişkili olabileceğini destekleyebilir. Safiye Elif Çağatay (2014), yaptığı araştırmada ise cinsiyet değişkenine göre “savunma mekanizmaları” alt ölçek puanını hesaplamış fakat istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulamamıştır.

5.2. Annenin ve Babanın Öğrenim Durumu ile Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Annenin ve babanın öğrenim durumu ile duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları arasında ilişki vardır hipotezi sınanmıştır. Sonuç olarak anne ve baba öğrenim durumuyla duygusal şemalar arasında ilişki vardır. Baba öğrenim durumuyla savunma mekanizmaları arasında ilişki desteklenmesine rağmen anne öğrenim durumuyla savunma mekanizmaları arasında ilişki desteklenmemiştir.

Anne ve babanın öğrenim durumuna göre LŞDÖ alt puanları karşılaştırıldığında annelerin “süreklilik” alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (bkz. Tablo 4.11). Bulunan anlamlı farkın nedeni, annesi ilköğretim mezunu ve altı grubun üniversite ve üstü gruba göre “süreklilik” puan ortalamasının yüksek bulunmasından kaynaklı olabilir. Young, “süreklilik” şemasını “olumsuzluk ve karamsarlık” şemasıyla açıklamıştır. “Süreklilik” bireyin olumsuz duygularının sürekli olarak devam edeceğine olan inancıdır. Karamsarlık duygusu, bireylerin yaşantılarının olumlu giden taraflarının da bir gün olumsuz yaşantılara evrileceğini düşünmelerine neden olabilir. Bu nedenle devam eden endişe, sürekli tetikte olma, kararsızlık gibi duygular olumsuzluk ve karamsarlık şemasıyla ilişiktir (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2012: 32.33). Yapılan araştırma, annelerin eğitim düzeyinin yükselmesiyle öğrencilerin “süreklilik” alt ölçeğinin ters orantılı olduğunu gösterebilir niteliktedir.

Bu nedenle “anne kız okuldayız”, “haydi kızlar okula” gibi sosyal projelerin çoğaltılarak özellikle kız çocuklarının okula teşvik edilmesi, çocukların sağlıklı gelişimi açısından önem arz etmektedir. Babaların öğrenim durumuna göre duygusal alt ölçek puanları karşılaştırıldığında “duyguları inkâr” alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (bkz. Tablo 4.12). Bu farkın nedeni ise babası lise mezunu olan grubun, ortaokul mezunu olan gruba göre puan ortalamasının yüksek olarak bulunmasından kaynaklı olabilir.

Annenin öğrenim durumuna göre savunma mekanizmaları alt ölçek puanlarında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamışken (bkz. Tablo 4.23), babaların öğrenim durumuna göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (bkz. Tablo 4.24). Anlamlı farkın nedeni ise babası okuryazar olan öğrencilerin puan ortalamasının ilkökul mezunu dışındaki diğer gruplardan istatistiksel olarak anlamlı yüksek bulunmasından kaynaklı olabilir. Bireylerin savunma mekanizmalarını zor durumlarla başa çıkmak adına çok fazla kullanmaları yaşama uyum sağlamalarını engelleyebilir. Bu durumda nevrotik savunma mekanizmaları devreye girebilir. İdealleştirme, karşıt tepki geliştirme gibi savunma mekanizmaları nevrotik savunma mekanizmalarındandır. Bu araştırma, babanın eğitim düzeyinin öğrencilerin davranışları üzerinde etkisinin olabileceğini gösterebilir.

5.3. Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olma Durumu ile Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Ailenin kaçınıcı çocuğu olma durumu ile duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları arasında ilişki vardır hipotezi sınanmıştır. Sonuç olarak ailenin kaçınıcı çocuğu olma durumu ile duygusal şemalar arasındaki ilişki hipotezini desteklenmiştir. Savunma mekanizmaları ile ailenin kaçınıcı çocuğu olma durumu arasındaki ilişki ise istatistiksel olarak desteklenmemiştir.

Ailenin kaçınıcı çocuğu olma durumuna göre LDŞÖ alt puanları karşılaştırıldığında “akılcılık isteği” ve “onaylanma” alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (bkz. Tablo 4.15). Her iki alt ölçekte de aradaki çocuklar ailenin ilk ve son çocuklarına göre daha yüksek puan ortalamasına sahip bulunmasından kaynaklı olabilir. Ailenin ilk çocuğu, ailenin odak noktası olan anne ve babanın deneyimsiz olduğu zaman dünyaya gelen çocuktur. Fakat aileye ikinci çocuğun gelmesi, ilk çocuğa olan ilgiyi azaltabilir. Anne ve babaların büyük çocuktan beklentileri daha

fazladır. Büyük çocukların genellikle daha yardımsever, olgun ve uyumlu olduğu kabul edilir. İlk çocuk olarak ilk yaşantılar onunla yaşanır. Küçük çocuklar da ailenin büyütemediği çocuk konumundadır. Ortada kalan çocuklar ise anne baba ilgisini daha az yaşarken kendinden büyük olan ve küçük olan kardeşlerle baş etmek durumundadır (Aydın, 2015: 189-190). Anne ve babasından kendinden büyük veya küçük kardeşinden daha az ilgi gördüğünü düşünebilen orta sıradaki çocuğun; akılcılık ve mantığa daha fazla vurgu yapması, duyguları hakkında olumlu bir çevrenin olduğuna inanmak istemesi muhtemeldir. Bu nedenle orta sıradaki çocukların “akılcılık isteği” ve “onaylanma” alt ölçek puanları ilk ve son çocuklara göre daha yüksek bulunmuş olabilir.

Leahy Duygusal Şema Ölçeği alt ölçeklerinden olan “onaylanma” duygusunu Young “diğerine yönelimlilik” şemasıyla açıklamıştır. Bireyin kendine en temel ihtiyaçlarından biri olan kendine yönelimlilik ihtiyacının yerine getirilmesindeki eksiklikler, diğerine yönelimlilik şema alanıyla ilişkilidir. Koşullu saygı veya koşullu kabul şartlarının hâkim olduğu ailelerde büyüyen çocukların, sevgi ve onay alma ihtiyacı karşılayabilmek adına benliğinden ödün vermek mecburiyetinde bırakılması, ebeveynlerin bencil tutumları, sürekli kendinden ödün veren bireylerin yetişmesine neden olabilmektedir. Bu bireylerin boyun eğici, fedakâr, “onaylanma” arayışı içinde olma özelliklerini taşımaları muhtemeldir (Rafaeli, Bernstein ve Young, 2012: 40-41). Bu nedenle aile sisteminin içinde koşulsuz sevgi ve saygının hâkim olması, anne ve babaların tüm çocuklara eşit mesafede durmaları, sağlıklı duygusal gelişim açısından önem arz etmektedir.

5.4. Öğrencilerin 0-6 Yaş Arasında Bakımının Kimin Yaptığı ile Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Öğrencilerin 0-6 yaş arasında bakımının kimin yaptığı ile duygusal şemalar arasında ilişki vardır hipotezi doğrulanmıştır. Ancak 0-6 yaş arası bakımı kim tarafından yapıldığı ile savunma mekanizmaları arasında ilişki bulunmamıştır. Araştırmaya katılan öğrenci grubunun %83,3'nün bakımının anne baba tarafından yapılması ve bakımı diğer bireyler tarafından yapılan öğrenci grubunun azınlıkta olması nedeniyle 0-6 yaş arası bakımın kim tarafından yapıldığı ile savunma mekanizmaları arasında ilişki bulunamamış olabilir. Araştırmanın farklı gruplar üzerinde yapılması durumunda hipotezi doğrulayan sonuçlar çıkması muhtemeldir.

Bireyin herhangi bir bireye veya gruba güvenli bağlanma oluşturmaması, kopukluk ve reddedilme şema alanına sahip bireylerin en bilinen özelliğidir. Çocukluk çağında; güvenlik, bakım, istikrar, sevgi, ait olma gibi ihtiyaçları karşılanmamış bireyler gelecek yaşamlarında bu ihtiyaçlarını hiçbir zaman karşılayamayacağını düşünebilirler. Terk edilme ve değişkenlik, güvensizlik ve kötüye kullanma, duygusal yoksunluk, kusursuzluk-utanç şemaları kopukluk ve reddedilme alanının en zarar verici şemalarındandır (Arntz ve Jacob, 2016: 10). Bu bağlamda çocuğun, özellikle ilk çocukluk dönemi olan 0-6 yaş arasında bakımının kim tarafından ve nasıl yapıldığı önem arz etmektedir.

Öğrencinin 0-6 yaş bakımının kimin yaptığına göre Leahy Duygusal Şema Ölçeğinin alt puanları arasındaki ilişkinin incelenmesinde; öğrenci grupları arasında “anlaşılabilirlik”, “ruminasyon”, “duyguları inkâr” ve “duyguları zararlı olarak görme” alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (bkz. Tablo 4.16). İstatistiksel olarak anlamlı fark bulunan dört alt ölçeğin tamamında da istatistiksel anlamlı farklar; anne babanın birlikte yetiştirdiği çocuklar ile sadece annenin bakımını verdiği çocuklar arasında bulunmuştur. Bu sonuçlar göz önüne alındığında; sağlıklı duygusal gelişimin gerçekleşmesi için aile danışmanlığının yaygınlaşması, çocuk sahibi olmak isteyen ebeveynlere halk eğitim merkezleri, toplum merkezleri, medya vb. aracılığıyla ebeveynlik becerileri konusunda eğitim desteği verilmesi önem arz etmektedir. Özellikle sadece annenin çocuğa bakmak zorunda olduğu durumlarda, annelere kreş desteği verilmeli, okul öncesi kurumların sayısı arttırılmalıdır.

5.5. Öğrencilerin Eğitim Gördüğü Puan Türü ile Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Öğrencilerin eğitim gördüğü puan türü ile duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları arasında ilişki vardır hipotezi desteklenmiştir.

Öğrencinin eğitim gördüğü bölümün puan türüne göre Leahy Duygusal Şema Ölçeğinin alt puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında “kontrol edilemezlik”, “duygulara karşı zayıflık” ve “ruminasyon” alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (bkz. Tablo 4.17). “Kontrol edilemezlik” alt ölçek puanındaki istatistiksel anlamlı farkın nedeni, özel yetenek puan türündeki öğrencilerin sayısal ve sözel gruptaki öğrencilerden düşük puanları olmasından kaynaklı olabilir. “Duygulara

karşı zayıflık” alt ölçek puanındaki istatistiksel anlamlı farkın nedeni ise özel yetenek puan türündeki öğrencilerin sayısal gruptaki öğrencilerden yüksek puan ortalamasına sahip olmalarından kaynaklı olabilir. “Ruminasyon” alt ölçek puanındaki istatistiksel anlamlı farkın nedeni ise özel yetenek puan türündeki öğrencilerin, sayısal ve sözel gruptaki öğrencilerden yüksek puan ortalamalarının olduğunun bulunmasından kaynaklı olabilir.

Sadece özel yetenekle üniversiteye yerleşen öğrencilerin, diğer puan türündeki öğrencilere göre alt puan ölçeklerinde farklılık olması sanatçı kişiliklerin duygusal farklılıklarından kaynaklanabilir. Ayrıca bulgulara bakıldığında; özel yetenek puan türündeki öğrencilerin, olumsuz duygularını denetleme hususunda kendilerine güven duymadıkları ve olumsuz yaşam deneyimleri sonucunda kendilerini yargılayabildiği sonucuna varılabilir.

Leahy Duygusal Şema Ölçeğinin “kontrol edilemezlik” alt ölçeği Young’un “zedelenmiş sınırlar” şemasıyla ilişkilendirilebilir. Çocukluk yıllarında aşırı korumacı ailelerde şımartılarak veya aşırı kontrollü ailelerde büyüyen bireylerde, toplumsal normların dışına çıkma davranışı gözlemlenebilir. Öz kontrolü yetersiz olan bireyler, kendi hedefleri doğrultusunda ilerlerken veya bir görevi yerine getirirken öz denetim sağlamada zorluk yaşayabilmektedir. Ayrıca yaptıkları çalışmadan çabuk vazgeçebilirler ve yeteri kadar sebat gösteremeyebilirler. Bu şema genellikle çocukluk yıllarında ihmal ve istismara uğramış bireylerde görülebilmektedir. Çocuklar, ihmal sonucunda öz kontrol ve denetimi öğrenecek eğitimden uzak kalabilmektedir (Arntz ve Jacob, 2016: 20-21). Bu nedenle anne baba tutumları sağlıklı duygusal gelişim açısından önemlidir. Sosyal hizmet uzmanları, sağlıklı anne baba tutumlarının sağlanması için aileyle çalışmalıdır.

Öğrencinin eğitim gördüğü bölümün puan türüne göre savunma mekanizmaları alt ölçek puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında “immatür savunmalar” alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (bkz. Tablo 4.29). Bulunan istatistiksel anlamlı farkın nedeni; özel yetenek puan türündeki öğrencilerin puan ortalamasının sayısal ve eşit ağırlık grubundaki öğrencilerden istatistiksel olarak anlamlı yüksek olmasıdır. Özel yetenek grubundaki öğrencilerin yaratıcı özelliklerinin diğer öğrencilere göre daha ön planda olduğu düşünülebilir. Freud, yaratıcılığı bireyin önleyemediği “libido” enerjisi ile bilinç altında bulunanların çatışması olarak düşünmüştür. Ona göre yaratıcılık, bilinç dışındaki dürtülerin toplumca kabul

edilebilir bir şekilde yansıtılmasıdır. Kubie yaratıcılığın temelini bilinç öncesinde görmüştür. Bilinç öncesinde var olan düşünmenin anlam yoğunluğunun üzerinde durmuştur. Özel yetenekli bireylerin nörotik davranışlarının yaratıcılıkları üzerine etkisini de araştıran Kubie; korku, suçluluk gibi duyguların bu bireylerin yaratıcılıklarına ket vurduğunu ve davranışlarını etkilediğini savunmuştur (Bender, 2013: 67). Özel yetenekli öğrencilerin immatür savunma mekanizmaları alt ölçek puanlarının diğer öğrencilerden yüksek bulunması bu öğrencilerin bilinç altında bulunan tüm çatışmaları, suçluluk, öfke, aşk gibi yoğun duygularını daha çok sanatsal bir ürüne yansıtılmalarından veya olumsuz duyguların yaratıcılıklarını olumsuz yönde etkilemesinden kaynaklanıyor olabilir.

5.6. Öğrencilerin Okuduğu Bölümü İsteyerek Seçme Durumu ile Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Öğrencilerin okuduğu bölümü isteyerek seçme durumu ile duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları arasında ilişki vardır hipotezi sınanmıştır. Okuduğu bölümü isteyerek seçme durumu ile duygusal şemalar arasında ilişki vardır hipotezi “hisleri kabullenme” alt başlığı ile desteklenirken okuduğu bölümü isteyerek seçme durumu ile savunma mekanizmaları arasında ilişki desteklenmemiştir.

Öğrencilerin okuduğu bölümü isteyerek seçme durumuna göre Leahy Duygusal Şema Ölçeği alt puanları arasında yapılan karşılaştırmada “hisleri kabullenme” alt ölçeği istatistiksel olarak anlamlıdır (bkz. Tablo 4.19). Anlamlı farkın nedeni, bölümünü isteyerek seçen öğrencilerin “hisleri kabullenme” alt ölçek puan ortalamasının yüksek bulunmasından kaynaklı olabilir. “Hisleri kabullenme” bireyin bazı duyguları hissetmeleri konusunda kendilerine olanak vermesi ve bu duygulardan kurtulmak için herhangi bir girişimde bulunmaması durumudur. Bireyler kabullenebileceği duygulara sahip olma, kabullenemeyeceği duygulara ise sahip olmama eğilimindedir. Bu şekilde bireyler duygusal sağlığını koruyabilirler. Duygular, bireylere iyinin ve kötünün ayrımını verebilir. Duygularını kabullenen bireylerin, yaşam doyumlarının yükselmesi, iletişimde daha başarılı olması muhtemeldir. Bu nedenle duyguların kabullenilmesi anksiyete, utanç yalnızlık gibi duyguların iyileşmesinde etkin rol oynayabilir (Grenberg, 2017: 39).

5.7. Öğrencilerinin veya Ailelerinin Sosyal Destek Alma Durumu ile Duygusal Şemalar ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Öğrencilerin ve ailelerinin sosyal destek alma durumu ile savunma mekanizmalarının alt ölçek puanlarının karşılaştırılması sonucunda istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır.

Öğrencilerin sosyal destek alma durumu ile LDŞÖ alt puanları arasında yapılan karşılaştırmada; “duygulara karşı zayıflık”, “anlaşılabilirlik” ve “ruminasyon” alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Sosyal destek almayan öğrencilerin ise “anlaşılabilirlik” alt ölçek puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı yüksek bulunmuştur (bkz. Tablo 4.20).

Öğrencilerin ailesinin sosyal destek alma durumuna ile LDŞÖ alt puanların karşılaştırılması sonucunda; “duygulara karşı zayıflık”, “anlaşılabilirlik”, “akılcılık isteği” ve “farklılık” alt ölçek puanlarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (bkz Tablo 4.21). Ailesi sosyal destek alan öğrencilerin, “duygulara karşı zayıflık”, “akılcılık isteği” ve “farklılık”; destek almayan öğrencilerin ise “anlaşılabilirlik” alt ölçek puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı yüksek bulunmuştur.

Bilişsel modele göre “anlaşılabilirlik” bireylerin duygularının neden olduğu, bu durumun değerleriyle şu anda yaşadığı veya yaşamış olduğu hayat tecrübeleriyle ilintili olabileceği kavramları yönünde yardım edebileceğini varsayar (Yavuz, 2009: 66). Kendisi ve ailesi sosyal destek alan öğrencilerin “anlaşılabilirlik” alt ölçek puanının destek almayan öğrencilere göre düşük olması, yardım almış olmanın verdiği psikolojik durumdan kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca sosyal destek alan öğrencilerin “duygulara karşı zayıflık”, ve “ruminasyon” alt ölçek puanlarının ailesi sosyal destek almayan öğrencilere göre yüksek bulunması, ihtiyaçların zamanında karşılanamamış olmasıyla ilişkili olabilir.

İhtiyaç, sosyal hizmetin en önemli konularındandır. Bireyin ihtiyaçlarını ortaya çıkarmak sosyal hizmetin en önemli ilkelerindendir. Sosyal hizmet, bireysel olarak ihtiyaçların karşılanması yönünde çözüm üretirken, toplumsal ihtiyaçları da göz ardı etmemesi gerekir. Sosyal hizmet uzmanlarının, öncelikle toplumsal problemlerin çözümüne yönelik politikalar üretilmesine yön vermesi gerekmektedir. Sosyal hizmetin bireylerin “müracaatçı” konumuna gelmeden önce ihtiyaçların öngörülerek önleyici tedbirlerin alınması, bireyin sağlıklı duygusal gelişimi açısından önem arz

etmektedir. İhtiyaçları zamanında karşılanamayan çocukların; ihtiyaçları daha sonra karşılanırsa da yaşadığı yoksunluk duygusunun “duygulara karşı zayıflık”, “ruminasyon” gibi olumsuz duyguları tetikleme muhtemeldir. Bu nedenle kendisi ve ailesi sosyal destek alan öğrencilerin duygusal alt ölçek puanları, sosyal destek almayan öğrencilere göre farklı çıkmış olabilir.

5.8. Duygusal Şemalar ile Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Duygusal şemalar ile savunma mekanizmaları arasında ilişki vardır hipotezi desteklenmiştir.

Öğrencilerin “duygulardan kaçınma”, “akılcılık isteği”, “hisleri kabullenme”, “ruminasyon”, “onaylanma” duygusal şema alt ölçek puanları ile “olgun savunmalar” alt ölçek puanları arasında zayıf, istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur (bkz. Tablo 4.34).

Öğrencilerin “kontrol edilemezlik”, “duygulara karşı zayıflık”, “anlaşılabilirlik”, “duygulardan kaçınma”, “akılcılık isteği”, “ruminasyon”, “duyguları inkâr”, “onaylanma”, “duyguları zararlı olarak görme” ve “suçluluk” duygusal şema alt ölçek puanları ile “nevrotik savunmalar” alt ölçek puanları arasında zayıf, istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur (bkz. Tablo 4.35).

Öğrencilerin “kontrol edilemezlik”, “duygulara karşı zayıflık”, “anlaşılabilirlik”, “duygulardan kaçınma”, “akılcılık isteği”, “hisleri kabullenme”, “ruminasyon”, “duyguları inkâr”, “duyguları zararlı olarak görme” ve “suçluluk” duygusal şema alt ölçek puanları ile “immatür savunmalar” alt ölçek puanları arasında zayıf, istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur (bkz. Tablo 3.36).

Duygusal olarak sağlıklı gelişen bireyler, erken çocukluk dönemlerinde bazı duyguların hissedilmemesi gerektiğini ve bu duyguların yasaklanmasını öğrenebilirler. Güçlü bir benlik geliştiremeyen bazı bireyler, çoğunlukla ilk çocukluk ve ergenlik dönemlerinde duygularını yaşamaya karşı savunma mekanizmalarını geliştirebilirler. Bu bireyler, enerjilerini kendilerini geliştirmek yerine doğal içgüdülerini bastırmak için kullanabilirler. Ayrıca bu durum bireylerin kendilerini duygusal olarak çevreye kapatmalarına neden olabilir. Duygusal olarak gelişmemiş birçok birey, ilk çocukluk dönemlerinden itibaren bazı duyguların utanç verici olduğunu öğrenerek büyürler. Duyguları ifade etmenin utanç verici olduğunu düşünen

çocukların da katı savunma mekanizmalarına dayanan, esnek olmayan bir kişilik özelliği oluşturmaları ihtimal dahilindedir (Gibson, 2017: 65-66). Bu nedenle duygusal şemalarla savunma mekanizmaları arasında ilişki olduğu düşünülmüş ve savunma mekanizmalarıyla duygusal şemalar arasındaki ilişki irdelenmiştir.

5.9. Sonuç

Yapılan araştırma sonucunda, duygusal şemalar ile savunma mekanizmaları ilişkili olduğu belirlenmiştir. Sosyal hizmetin çalışma alanını yaşlılar, engelliler, engelli aileleri, bağımlılar, mülteciler, korumaya muhtaç çocuklar, suça sürüklenmiş çocuklar gibi dezavantajlı gruplar oluşturmaktadır. Dezavantajlı konumda bulunan bireylerin olumsuz yaşam deneyimleri, sağlıksız duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları geliştirmelerine neden olabilir.

Çalışma üniversite öğrencileri örnekleminde yapılmıştır. Savunma mekanizmaları ile duygusal şemalar arasındaki ilişkinin dezavantajlı gruplarda irdelenmesi daha kuvvetli bir ilişkinin varlığını gösterebilir. Dezavantajlı konumda bulunan bireylerle, gruplarla veya toplumlarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının; bu bireylerin duygusal şemalarını, kültürünü, örf adetlerini, takıntılarını, savunma mekanizmalarını, bir durum karşısında vereceği tepkiyi bilmeleri gereklidir.

Daha önce duygusal şemalar ve savunma mekanizmalarını, farklı bileşenlerle değerlendiren az sayıda çalışmalar olsa da savunma mekanizmalarıyla duygusal şemalar arasındaki ilişkinin değerlendirildiği herhangi bir çalışma olmaması nedeniyle karşılaştırmalı analiz yapılamamıştır. Araştırma, savunma mekanizmaları ve duygusal şemaları sosyal hizmet bilimi açısından inceleyen ilk araştırma olma niteliğini taşır.

Öğrenciler üniversite düzeyine gelmeden önce, ilköğretim ve orta öğretim dönemlerinde koruyucu ve önleyici rehberlik ve psikolojik hizmetler verilmektedir. Koruyucu ve önleyici çalışmalar okullarda rehber öğretmenler ve rehber öğretmenlerin olmaması durumunda sınıf öğretmenleri tarafından yürütülmektedir. Duygusal şemalar ve savunma mekanizmalarının sağlıklı gelişimini hedefleyen bu çalışmalar bazı durumlarda yetersiz kalabilmektedir. Öğrenciler, sağlıksız gelişen duygusal şemalarını ve savunma mekanizmalarını üniversite dönemine taşıyabilmektedir. Bu durumda üniversitede görev yapan psikolog, psikolojik danışman ve sosyal hizmet uzmanlarının öğrencilerin duygusal şema alanlarını tespit etmeleri ve öğrencilerle psiko-sosyal çalışma yapmaları önem arz etmektedir.

Tablo 5.1. Sosyo-Demografik Özelliklerle Duygusal Şemalar Arasındaki İlişkinin Test Edilmesi

	Kontrol Edilemezlik	Duygulara Karşı Zayıflık	Anlaşılabilirlik	Akılcılık İsteği	Hisleri Kabullenme	Ruminasyon	Duyguları İnkâr	Süreklilik	Onaylanma	Uzlaşma	Duyguları Zararlı Görme
Cinsiyete Göre											
Anne Öğrenim Durumuna Göre								√			
Baba Öğrenim Durumuna Göre							√				
Anne Baba İlişki Durumuna Göre											
Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olma Durumuna Göre				√							
0-6 Yaş Bakımının Kim Tarafından Yapıldığına Göre			√			√	√				√
Eğitim Gördüğü Bölümün Puan Türüne Göre	√	√				√					
Öğrencinin Devam Ettiği Üniversiteye Göre										√	
Okuduğu Bölümü İsteyerek Seçme Durumuna Göre					√						
Öğrencinin Sosyal Destek Alma Durumuna Göre		√	√								
Öğrencinin Ailesinin Sosyal Destek Alma Durumuna Göre		√	√	√							

Tablo 5.2. Sosyo-Demografik Özelliklerle Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Test Edilmesi

	Olgun Savunmalar	Nevrotik Savunmalar	İmmatür Savunmalar
Cinsiyete Göre			√
Anne Öğrenim Durumuna Göre			
Baba Öğrenim Durumuna Göre		√	
Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olma Durumuna Göre			
0-6 Yaş Bakımının Kimin Tarafından Yapıldığına Göre			
Eğitim Gördüğü Bölümün Puan Türüne Göre			√
Öğrencinin Devam Ettiği Üniversiteye Göre			√
Okuduğu Bölümü İsteyerek Seçme Durumuna Göre			
Öğrencinin Sosyal Destek Alma Durumuna Göre			
Öğrencinin Ailesinin Sosyal Destek Alma Durumuna Göre			

Tablo 5.3. Duygusal Şemalarla Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Test Edilmesi

	Olgun Savunmalar	Nevrotik Savunmalar	İmmatür Savunmalar
Kontrol Edilemezlik		√	√
Duygulara Karşı Zayıflık		√	√
Anlaşılabilirlik		√	√
Duygulardan Kaçınma	√	√	√
Akılcılık İsteği	√	√	√
Hisleri Kabullenme	√		√
Ruminasyon	√	√	√
Farklılık			
Duyguları İnkâr		√	√
Süreklilik			
Onaylanma	√	√	
Uzlaşma			
Duyguları Zararlı Olarak Görme		√	√
Suçluluk		√	√

5.10. Öneriler

Yapılan değerlendirme ve sonuçlara paralel olarak bazı öneriler geliştirilmiştir:

- 1) Bu çalışmanın en temel sınırlılığı İstanbul ilinde iki üniversitede okumakta olan 515 öğrenciye uygulanmasıdır. Daha geçerli ve güvenilir sonuçların elde edilebilmesi için daha fazla üniversitede ve daha fazla öğrenci üzerinde çalışma yapılabilir.
- 2) Çalışmanın yaşlılar, mülteciler, hükümlüler gibi dezavantajlı gruplarla yapılması kanıta dayalı sosyal hizmet uygulamalarına katkı sağlayabilir.
- 3) Ortaöğretim öğrencilerine bu çalışmanın yapılması okul sosyal hizmetine öncü bir çalışma olabilir.
- 4) Olumsuz gelişen duygusal şemaların bireylerin kendine ve çevresine zarar verebileceğinden hareket ederek önleyici sosyal hizmet çalışmalarına ağırlık verilmelidir.
- 5) Duygusal şemaların ve duygusal şemaların da etkilediği savunma mekanizmalarının kalıplaştıktan sonra değiştirilmesinin zor olması nedeniyle oluşmadan önce önlenmesi önem arz etmektedir.
- 6) Okullarda çalışan psikolojik danışman ve pedagojik formasyonu olan psikologların sayısının az olması çocukların duygusal gelişimi açısından tehdit oluşturabilmektedir. Sınıf öğretmenlerinin davranış sorunu olan öğrencilerle psikososyal çalışma yapabilmesi mümkün değildir. Bu nedenle okullarda çalışan psikolojik danışman ve psikologların sayısının artırılması gerekmektedir.
- 7) Ülkemizde pilot uygulamalar olsa da okul sosyal hizmeti tam olarak yerleşmemiştir. Oysa duygusal tehdit altında bulunan, ihmal ve istismar mağduru çocukların en kolay tespit edilebileceği yer okullardır. Ayrıca okul rehberlik çalışmaları sadece okul içinde öğrenciyle yapılmakta aileyle çalışma çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Davranış problemlerinin altında yatan nedenlerin bulunabilmesi sosyal incelemeyi gerekli kılabilir. Aile okul ve öğrenci arasındaki bağı kurmak da sosyal hizmetin görevlerindedir. Bu nedenle okullarda sosyal hizmet uzmanları görevlendirilmelidir.
- 8) İlköğretim ve ortaöğretim döneminde duygusal şemaların ve savunma mekanizmalarının sağlıklı gelişimi, gelecekteki üniversite öğrencilerinin duygusal sağlığına hizmet edebilir. Bu nedenle üniversiteler ve yerel yönetimler okul sosyal hizmeti çalışmalarında pilot uygulamaları artırarak sosyal politikalara yön vermelidir.

9) Ülkemizde duygusal şemalar ve savunma mekanizmaları ile ilgili yeterince araştırma örneği yoktur. Duygusal şemaların davranışlara ve savunma mekanizmalarına olan etkisinin araştırılması olumsuz gelişen duygusal şemalar ve savunma mekanizmalarının neden olabileceği duygusal ve davranışsal bozuklukların önlenmesinde kaynak teşkil edecektir.

KAYNAKÇA

- Adams, R., Dominelli, L. ve Payne, M. (2009). *Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Aktaş, A. M. (2013). Aile Danışmanlığı ve Hizmet Yaklaşımı. H. Acar, N. Negiz ve E. Akman içinde, *Sosyal Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temel ve Uygulama Alanları* (s. 187). Ankara: Maya Yayıncılık.
- Akyıldız, H., Hatırlı, A. ve Altuntepe, N. (2012). *İktisata Giriş*. Ankara: Öncü Basımevi Basın ve Yayınları.
- Arık, İ. A. (1996). *Motivasyon ve Heyecan'a Giriş*. İstanbul: Çantay Yayınları.
- Arntz, A. ve Jacob, G. (2016). *Uygulamada Şema Terapi Şema Mod Yaklaşımına Giriş Rehberi*. Ankara: Atlas Akademik Basım ve Yayınları.
- Artan, T. (2013). Hastane Sosyal Hizmeti. H. Acar, N. Negiz ve E. Akman içinde, *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temel ve Uygulama Alanları* (s. 236). Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Artan, T., Yıldız, H., Ünlü, D. ve Çataloyuk, H. T. (2017). *Karar Sürecinde Yapılandırma Aracı OLarak Sir Örneklerle Sosyal İnceleme Raporları*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Aydın, B. (2015). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aziz, A. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Babaroğlu, A. (2011). *Çocuk Psikolojisi ve Ruh Sağlığı*. Ankara: Vize Basın Yayınları.
- Bakırcıoğlu, R. (2010). *Çocuk ve Ergenlerde Ruh Sağlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bender, M. T. (2013). *Duyguların İzinde Sanatsal Yaratma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Burger, J. M. (2016). *Kişilik*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Carlson, N. R. (2016). *Fizyolojik Psikoloji Davranışın Fizyolojik Temelleri*. İstanbul: Nobel Akademik Yayınları.
- Catic, N. T. (2011). *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları*. İstanbul: Timaş Basım Yayınları.

- Cervone, D. ve Pervin, L. A. (2016). *Kişilik Psikolojisi Kuram ve Araştırma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ceylan, H. (2016). *Yaşlılık Sosyolojisi*. Ankara: Atlas Yayınları.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Çağatay, S. E. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantı Düzeyi İle Bağlanma Stilleri ve Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İstanbul: T.C. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.
- Çetintaş, E. ve Çifci, E. G. (2017). *Engellilere Yönelik Tutumlar ve Okul Sosyal Hizmeti*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Çoban, A. İ. (2017). Acil Servis Birimlerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları. S. A. Özden ve E. Özcan içinde, *Tıbbi Sosyal Hizmet* (s. 162,165). Ankara : Nobel Yayınları.
- Dallos, R. ve Draper, R. (2012). *Aile Terapisine Giriş Sistemik Teori ve Uygulama*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Demez, G. ve Tunca, T. (2018). Üniversite Öğrencilerinin "Kadınlık" ve "Erkeklik" Tanımlamaları. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 01(01): 03-22.
- Deniz, M. E. (2011). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. Ankara: Ertem Basım Yayınları.
- DiFrancesso, C. S., Roediger, E. ve Stevens, B. A. (2017). *Çiftlerle Şema Terapi Klinisyenin İlişkileri İyileştirme Rehberi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Dinler, Z. (2012). *İktisat*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Duclos, G. (2010). *Benlik Saygısı, Yaşam İçin Bir Pasaport*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Durmuş, A. (2011). *Çocukta Öz Güven Gelişimi ve Karakter Eğitimi*. İstanbul: Nesil Basım Yayınları.
- Duyan, V. (2008). *Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Öncü Basımevi.

- Ekinci, A., Ekinci, O., Türkçapar, H. ve Özbay, H. (2011). Alkol Bağımlısı Olguların Sağlıklı Kontrollerle Emosyonel Şemalar Yönünden Karşılaştırılması ve Klinik Özelliklerle İlişkisi. *Nöropsikiyatri Arşivi Dergisi*(49): 286-293.
- Ergin, H. ve Köseoğlu, A. (2017). *Gelişim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Gibson, L. C. (2017). *Olgunlaşmamış Ebeveynlerin Yetişkin Çocukları*. İstanbul: Sola Yayınları.
- Giddens, A. (2013). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gökçe, F. (2011). İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramına Göre Öğretmenlerin Motivasyon Düzeyleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(02): 317-334.
- Greenberg, L. S. (2012). *Duygu Odaklı Terapi*. İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Greenberg, L. S. (2017). *Duygu Odaklı Terapi*. Kocaeli: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Güdek, K. (2013). *Birey Aile Sosyal Çalışma Kuramlar- Kavramlar- Teknikler- Terapiler*. Ankara: Nobel Tıp Yayınları.
- Gündüz, O. (2013). *Aile Terapisi Kavramlar ve Yöntemler*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Güran Yiğitbaşı, K. (2018). İkna Edici İletişimde Siyasal Mesaj Tasarımı: 43. Muhtarlar Konuşması Örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(01): 277-292.
- Hackney, H. ve Cormier, S. (2008). *Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri: Psikolojik Yardım Süreci El Kitabı*. Ankara: Mentis Yayıncılık .
- İnanç, B. Y. ve Yerlikaya, E. E. (2008). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İnanç, B. Y. Bilgin, M. ve Atıcı, M. K. (2015). *Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Jarolmen, J. (2017). *Okul Sosyal Hizmeti Bir Uygulama Kılavuzu*. Ankara: Nika Yayınevi.

- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2016). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kaya, N. Ç. (2011). Aile ve Çocuk. A. Kasapoğlu ve N. Karkıner içinde, *Aile Sosyolojisi* (s. 122). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.
- Kongar, E. (2007). *Sosyal Çalışma'ya Giriş*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Kula, S. ve Çakar, B. (2015). Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Ağısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 06(12): 191-210.
- Makas, S. ve Çelik, E. (2018). Erken Dönem Uyumsuz Şemalar İle Sosyal Görünüş Kaygısı Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67): 926-937.
- Maslow, A. (2018). *İnsan Olmanın Psikolojisi*. İstanbul: Kayhan Yayınları.
- Nichols, M. P. (2013). *Aile Terapisi Kavramlar ve Yöntemler*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Özbesler, C. (2017). Tıbbi Sosyal Hizmete Giriş ve Tıbbi Sosyal Hizmet Uzmanının Rollerini. S. A. Özden ve E. Özcan içinde, *Tıbbi Sosyal Hizmet*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Özden, S. A. (2017). Psikiyatri Kliniğinde Sosyal Hizmet Uygulamaları. N. Yayınları içinde, *Tıbbi Sosyal Hizmet*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Özer, M. (2009). İktisadın Tanımı ve Temel Kavramları. İ. Şıklar içinde, *İktisada Giriş* (s. 13). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web- Ofset Tesisleri.
- Özgüven, İ. E. (2014). *Bireyi Tanıma Teknikleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Polat, O. (2015). *Şiddet*. Ankara: Sçkin Yayıncılık.
- Rafaelli, E., Bernstein, D. P. ve Young, J. E. (2012). *Şema Terapi ayırıcı özellikler*. İstanbul: Psikonet Yayınları.
- Roediger, E. (2015). *Şema Terapi Nedir? Şema Terapinin Temellerine, Modellerine ve Uygulamasına Giriş*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Sadock, B. J. ve Sadock, V. A. (2009). *Kaplan ve Sadock Kısaltılmış Temel Kitabı*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.

- Seven, S. (2011). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. J. (2012). *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler*. Ankara: Nika Yayınları.
- Smith, E. E., Nolen-Hoeksema, S., Fredrickson, B. L., Loftus, G. R., Bern, D. J. ve Maren, S. (2015). *Atkinson ve Hilgard Psikolojiye Giriş*. Arkadaş Yayınevi: Ankara.
- Teater, B. (2014). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Topses, G. ve Serin, N. B. (2012). *Psikolojik Danışma ve Kişilik Kuramları*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Türküm, A. S. (2011). Kişilik Gelişimi. G. Can içinde, *Eğitim Psikolojisi* (s. 99). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.
- Uçkun, C. G., Demir, B., Yüksel, A. ve Konak, O. (2011). Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisinin 2. Basamağında Yer Alan "Güvenlik İhtiyacı" Kuramının Turizm Sektöründeki Önem Derecesi, Kou Derbent Uygulama Oteli Örneği. *Journal of Current Researches on Social Science*, 01(02): 25-35.
- Ünlü, S. (2011). *Sosyal Psikoloji 1*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web. Ofset Tesisleri.
- Yanbastı, G. (1990). *Kişilik Kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Yavuz, F. K. (2009). Duygusal Şemalar ve Leahy Duygusal Şema Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması, Geçerlik ve Güvenirliği. Ankara.
- Yavuz, K. F., Türkçapar, M. H., Demirel, B. ve Karadere, E. (2011). Üniversite Öğrencileri ve Çalışanları Örneğinde Leahy Duygusal Şema Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*(24): 273-287.
- Yavuzer, H. (2000). *Okul Çağı Çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş basım tesisleri.
- Yavuzer, H. (2010). *Ana- Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş. Basım Tesisleri.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2015). *Yaşam Becerileri*. Ankara: Detay Anatolia Akademik Yayıncılık.

- Yıldız, A. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ankara : Nobel Yayınları.
- Yıldız, M. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Depresif Belirtilere Etkisi. *Ihlara Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 02(02): 18-24.
- Yılmaz, N., Gençöz, T. ve Ak, M. (2007). Savunma Biçimleri Testi'nin Psikometrik Özellikleri: Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(03): 244-253.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2014). *Bireylerle, Ailelerle, Gruplarla ve Toplumla Sosyal Hizmet*. İstanbul: Nar Yayınevi.
- Young, J. E. ve Klosko, J. S. (2017). *Hayatı Yeniden Keşfedin*. İstanbul: Psikonet Yayınları.
- Young, J. E., Klosko, J. S. ve Weishaar, M. E. (2013). *Şema Terapi*. İstanbul: Kadem Yapım Medya İletişim ve Piyasa Araştırma Org. San. Ltd. Şti.
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Nika Yayınevi.

EKLER

EK-1 Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli Katılımcı;

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Programı'nda yüksek lisans eğitimine devam ediyorum. Üniversite Öğrencilerinin Savunma Mekanizmaları ile Duygusal Şemalar Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesiyle ilgili bir araştırma yürütmekteyim. Bu araştırma kapsamında üniversite öğrencilerine sosyo-demografik bilgi formu, Leahy Duygusal Şema Ölçeği ve Savunma Mekanizmaları Ölçeği Uygulanmak istenmektedir. Araştırmaya tahmini olarak 500- 520 öğrencinin katılımı beklenmektedir. Araştırmada kimlik bilgileriniz önem taşımadığından, anketler üzerinde isim ve soyadı yazılmasına gerek yoktur. Bu araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ankette yazılan hiçbir sorunun doğru veya yanlış cevabı yoktur. Çalışmanın amacına ulaşması açısından sizin için en uygun olan şıkkı samimiyetinizle işaretlemeniz önem arz etmektedir. Bu formu okuyarak anketleri uygulamanız, araştırmaya gönüllü olarak katıldığınızı gösterecektir. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra yarıda bırakma hakkına sahiptir. Uygulama sonucu elde edilen bilgiler sadece araştırma amaçlı kullanılacak olup bilgileriniz tamamen gizli tutulacaktır fakat verileriniz yayın amaçlı kullanılabilir. Uygulanan anketler iki yıl süreyle saklı tutulacaktır. Eğer araştırma ile ilgili daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız şimdi veya daha sonra bana **ayfer.dagce.hafizoglu@gmail.com** e-posta adresimden ulaşabilirsiniz.

Araştırmaya olan katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Ayfer Dağce HAFIZOĞLU

EK-2 Sosyo-Demografik Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz
 Kadın Erkek
2. Yaşınız
 18-23 24-28 29-35 36 +
3. Annenizin eğitim durumu
 Okur Yazar İlkokul Ortaokul
 Lise Üniversite+
4. Babanızın eğitim durumu
 Okur Yazar İlkokul Ortaokul
 Lise Üniversite+
5. Anne ve babanın ilişki durumu
 Beraber Boşanmış Ayrı Yaşıyor
 Anne ölmüş Baba ölmüş
6. Küçük yaşta çekirdek aile içinde kayıp yaşadınız mı?
 Annenin ölümü Babanın ölümü Kardeş ölümü
7. Kardeş sayısı
 Yok 2 3 4 5 6 ve üzeri
8. Ailenin kaçınıcı çocuğusunuz?
9. 0-6 yaş arasında bakımınız kim ya da kimler tarafından yapıldı?
 Anne ve baba Sadece anne Sadece baba
 Büyük ebeveynler Bakıcı Yakın akraba
 Devlet kurumu Diğerleri
10. Ailenizin gelir durumu
 Düşük Orta İyi Çok İyi

11. Okuduğunuz bölüm?

12. Kaçınıcı sınıfta okuyorsunuz?

13. Okuduğunuz bölümün puan türü?

() Sayısal () Sözel () Eşit ağırlık
() Yabancı dil () Özel yetenek

14. Okuduğunuz bölümü isteyerek mi seçtiniz?

() Evet () Hayır

15. Okuduğunuz bölümü seçtiğinize memnun musunuz?

() Evet () Hayır

16. Okuduğunuz bölümü seçme nedeniniz?

17. Size yeni bir şans verilseydi tekrar aynı bölümü seçer miydiniz?

() Evet () Hayır () Kararsızım

18. Okuduğunuz bölüm dışında hangi bölümü okumak isterdiniz?

19. Herhangi bir sosyal hizmet kurumundan maddi ya da psikolojik destek aldınız mı?

() Evet () Hayır

Evet ise ne tür bir yardım aldınız?.....

20. Ailenizden herhangi birisi ya da yakın çevrenizden birisi sosyal hizmet kurumlarından destek aldınız mı?

() Evet () Hayır

Evet ise ne tür yardım aldılar?.....

EK-3 Leahy Duygusal Şema Ölçeği

Bu ankette duygularınızla, örneğin; öfke, üzüntü, endişe veya cinsel duygularınızla, nasıl başa çıktığımız incelenmektedir. Hepimizin bu duygularla başa çıkma şekli farklıdır ve bu nedenle doğru veya yanlış cevap yoktur. Lütfen her cümleyi dikkatle okuyun ve aşağıdaki ölçeği kullanarak geçen ay içinde duygularınızla nasıl başa çıktığımızı belirtecek şekilde puanlayınız. Cevabınızı cümlenin başında bulunan çizgiye yazınız.

Ölçek: **1 = benim için hiç geçerli değil**

2 = benim için pek geçerli değil

3 = benim için geçerli değil gibi

4 = benim için geçerli gibi

5 = benim için biraz geçerli

6 = benim için çok geçerli

1. – Kendimi keyifsiz hissettiğim zaman, olaylara nasıl farklı bir şekilde bakabileceğimi düşünmeye çalışırım.
2. – Beni rahatsız eden bir duygum olduğunda, bunun önemli olmadığına dair sebepler düşünmeye çalışırım.
3. – Sıklıkla diğer insanlarda bulunmayan duygularla hareket ettiğimi düşünüyorum.
4. – Bazı duyguları hissetmek yanlıştır.
5. – Kendim hakkında bir türlü anlayamadığım şeyler var.
6. – Duygularımı dışa vurmak için ağlamama izin vermemin önemli olduğunu düşünüyorum.
7. – Kendimi bırakıp bu duygulardan bazılarını hissedersen kontrolü kaybetmekten korkuyorum.
8. – Başkaları duygularımı anlıyor ve kabulleniyor.
9. _ Cinsellik ve şiddet ile alakalı duygular gibi belirli bazı duyguları hissetmeye izin vermemeniz gerekir.
10. – Duygularımı anlayamıyorum.

11. _Diğer insanlar değişseydi, kendimi çok daha iyi hissederdim.
12. – Hissettiğim ama tam farkında olmadığım duygular olduğunu düşünüyorum.
13. – Bazen güçlü bir duygu hissetmeme izin verirsem, onun hiç geçmeyeceğinden korkuyorum.
14. – Duygularımdan utanıyorum.
15. – Diğer insanları rahatsız eden şeyler beni rahatsız etmez.
16. – Kimse duygularıma gerçekten önem vermiyor.
17. – Benim için hassas ve duygularıma karşı açık olmak yerine mantıklı ve pratik olmak önemlidir.
18. – Aynı kişiyi hem beğenmek hem beğenmemek gibi birbirinin tersi duygularımın olmasına dayanamıyorum.
19. – Diğer insanlardan çok daha hassasım.
20. – Hoş olmayan bir duygudan hemen kurtulmaya çalışırım.
21. – Kendimi keyifsiz hissettiğimde, hayatta değer verdiğim daha önemli şeyleri düşünmeye çalışırım.
22. – Kendimi kötü veya üzgün hissettiğim zaman değerlerimi sorgularım.
23. – Duygularımı açıkça ifade edebildiğimi düşünüyorum.
24. – Kendime sıklıkla “Benim neyim var?” diye sorarım.
25. – Kendimi sığ bir insan olarak görüyorum.
26. – İnsanların gerçekten hissettiğimden farklı biri olduğuma inanmalarını isterim.
27. – Duygularımı kontrol edemeyeceğimden korkuyorum.
28. – Kendinizi bazı duyguları hissetmekten korumalısınız.
29. – Kuvvetli duygular sadece kısa bir süre devam eder.
30. – Kendiniz için neyin iyi olduğunu söyleme konusunda duygularınıza güvenemezsiniz.
31. – Hissettiklerimin bazılarını hissetmemem gerekir.

32. – Duygusal olarak kendimi “uyuşmuş” hissediyorum, sanki hiç duygum yokmuş gibi.
33. – Duygularımın tuhaf veya saçma olduğunu düşünüyorum.
34. – Diğer insanlar kötü şeyler hissetmeme neden oluyor.
35. – Birisi hakkında birbirinin tersi duygularım olduğunda kendimi kötü hissediyorum veya kafam karışıyor.
36. – Beni rahatsız hissettiren bir duygum olduğunda düşünecek veya yapacak başka bir şey bulmaya çalışıyorum.
37. – Kendimi kötü hissettiğim zaman tek başıma oturup ne kadar kötü hissettiğim hakkında uzun süre düşünüyorum.
38. – Bir başkası hakkındaki duygularımın çok kesin olmasından hoşlanıyorum.
39. – Herkesin duyguları benimki gibidir.
40. – Duygularımı kabul ediyorum.
41. – Diğer insanlarla aynı duygulara sahip olduğunu düşünüyorum.
42. – Ulaşmak istediğim daha yüksek değerler var.
43. – Şu andaki duygularımın büyütülme şeklimle hiç ilgisi olmadığını düşünüyorum.
44. – Belli bazı duyguları hissedersen delirebileceğimden korkuyorum.
45. – Duygularım sanki nedensiz yere ortaya çıkıyor.
46. – Hemen hemen her şey de akılcı ve mantıklı olmanın önemli olduğunu düşünüyorum.
47. – Kendimle ilgili hissettiklerim konusunda çok kesin olmayı seviyorum.
48. – Duygularım veya fiziksel hislerim üzerine çok odaklanıyorum.
49. – Duygularımın bazılarını kimsenin bilmesini istemiyorum.
50. – Bazı duygularımın olduğunu kabullenmek istemiyorum ama bu duygularımın olduğunu biliyorum.

EK-4 Leahy Duygusal Şema Ölçeği Alt Ölçek Puanları

1) Kontrol edilemezlik:

7, 13, 27, 31, 44, 45

2) Duygulara karşı zayıflık:

6, 18, 19, 34, 35

3) Anlaşılabilirlik:

5, 10, 12

4) Duygulardan kaçınma:

1, 2, 20, 21, 36

5) Akılcılık isteği:

17, 32, 46, 47

6) Hisleri kabullenme:

23, 33, 38, 40, 42

7) Ruminasyon:

22, 24, 37, 48

8) Farklılık:

3, 11, 14, 15, 16

9) Duyguları inkâr:

49, 50

10) Süreklilik:

29, 30

11) Onaylanma:

4, 8

12) Uzlaşma:

39, 41

13) Duyguları zararlı olarak görme:

9, 28

14) Suçluluk:

25, 26, 43

EK-5 Savunma Mekanizmaları Ölçeği

Lütfen her ifadeyi dikkatle okuyup, bunların size uygunluğunu yan tarafında 1 ‘den 9 ‘a kadar derecelendirilmiş skala üzerinde seçtiğiniz dereceyi daire içine alarak işaretlemek suretiyle gösteriniz.

Örnek:

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 **6** 7 8 9 Bana çok uygun

1. Başkalarına yardım etmek hoşuma gider, yardım etmem engellenirse üzülürüm.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

2. Bir sorunum olduğunda, onunla uğraşacak vaktim olana kadar o sorunu düşünmemeyi becerebilirim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

3. Endişemin üstesinden gelmek için yapıcı ve yaratıcı şeylerle uğraşırım (resim, el işi, ağaç oyma)

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

4. Arada bir bugün yapmam gereken işleri yarına bırakırım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

5. Kendime çok kolay gülerim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

6. İnsanlar bana kötü davranmaya eğilimlidir.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

7. Birisi beni soyup paramı çalsa, onun cezalandırılmasını değil ona yardım edilmesini isterim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

8. Hoş olmayan gerçekleri, hiç yokmuşlar gibi görmezlikten gelirim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

9. Süpermen’mişim gibi tehlikelere aldırمام.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

10. İnsanlara, sandıkları kadar önemli olmadıklarını gösterebilme yeteneğimle gurur duyarım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

11. Bir şey canımı sıktığında, çoğu kez düşüncesizce ve tepkisel davranırım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

12. Hayatım yolunda gitmediğinde bedensel rahatsızlıklara yakalanırım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

13. Çok tutuk bir insanım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

14. Her zaman doğruyu söylemem.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

15. Sorunsuz bir yaşam sürdürmemi sağlayacak özel yeteneklerim var.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

16. Seçimlerde bazen haklarında çok az şey bildiğim kişilere oy veririm.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

17. Birçok şeyi gerçek yaşamımdan çok hayalimde çözerim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

18. Hiçbir şeyden korkmam

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

19. Bazen bir melek olduğumu, bazen de bir şeytan olduğumu düşünürüm.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

20. Kırıldığımda açıkça saldırgan olurum.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

21. Her zaman, tanıdığım birinin koruyucu melek gibi olduğunu hissederim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

22. Bana göre, insanlar ya iyi ya da kötüdürler.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

23. Patronum beni kızdırırsa, ondan hıncımı çıkarmak için ya işimde hata yaparım ya da işi yavaşlatırım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

24. Her şeyi yapabilecek güçte, aynı zamanda son derece adil ve dürüst olan bir tanıdığım var.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

25. Serbest bıraktığımda, yaptığım işi etkileyebilecek olan duygularımı kontrol edebilirim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

26. Genellikle, aslında acı verici olan bir durumun gülünç yanını görebilirim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

27. Hoşlanmadığım bir işi yaptığımda başım ağrır.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

28. Sık sık, kendimi kesinlikle kızmam gereken insanlara iyi davranırken bulurum.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

29. Hayatta, haksızlığa uğruyor olduğuma eminim

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

30. Sınav veya iş görüşmesi gibi zor bir durumla karşılaşacağımı bildiğimde, bunun nasıl olabileceğini hayal eder ve başa çıkmak için planlar yaparım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

31. Doktorlar benim derdimin ne olduğunu hiçbir zaman gerçekten anlamıyorlar.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

32. Haklarım için mücadele ettikten sonra, girişken davrandığımdan dolayı özür dilemeye eğilimliyimdir.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

33. Üzüntülü veya endişeli olduğumda yemek yemek beni rahatlatır.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

34. Sık sık duygularımı göstermediğim söylenir.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

35. Eğer üzüleceğimi önceden tahmin edebilirsem, onunla daha iyi baş edebilirim.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

36. Ne kadar yakınırsam yakınyım, hiçbir zaman tatmin edici bir yanıt alamıyorum.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

37. Yoğun duyguların yaşanması gereken durumlarda, genellikle hiçbir şey hissetmediğimi fark ediyorum.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

38. Kendimi elimdeki işe vermek, beni üzüntülü veya endişeli olmaktan korur.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

39. Bir bunalım içinde olsaydım, aynı türden sorunu olan birini arardım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

40. Eğer saldırganca bir düşüncem olursa, bunu telafi etmek için bir şey yapma ihtiyacı duyarım.

Bana hiç uygun değil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Bana çok uygun

EK-6 Savunma Mekanizmaları Alt Ölçek Puanları

Olgun savunmalar	
Yüceltme	3,38
Mizah	5,26
Beklenti	30,35
Baskılama	2,25
Nevrotik savunmalar	
Yapma-bozma	32,40
Psödo altruizm	1,39
İdealleştirme	21,24
Karşıt tepki geliştirme	7,28
İmmatür savunmalar	
Yansıtma	6,29
Pasif saldırganlık	23,36
Dışa vurma	11,20
Yalıtma	34,37
Değersizleştirme	10,13
Otistik fantezi	14,17
İnkâr	8,18
Yer değiştirme	31,33
Disosiasyon	9,15
Bölünme	19,22
Rasyonalizasyon	4,16
Bedenselleştirme	12,27

EK-7 İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 08/02/2018-E.522

Sayı : 20292139-050.03.04
Konu : Etik Kurul Kararı

Sayın Ayfer DAĞCE HAFIZOĞLU

Kurulumuz 07/02/2018 tarihinde toplanarak, "Duygusal Şemalarla Üniversite Öğrencilerinin Savunma Mekanizmaları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi" konulu yüksek lisans tezinizin anket çalışması için, Etik Kurul İzin Formunu imza altına almıştır. Bilgilerinizi rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Arif ERSOY
Kurul Başkanı

Ek:Ayfer Dağce HAFIZOĞLU'nun Etik Kurul Kararı (2 sayfa)

**BELGENİN ASLI
ELEKTRONİK İMZALIDIR**
08/02/2018
Yurdagül MAS
Yazı İşleri Birim Başkanı

Mevcut Elektronik İmzalar

Arif ERSOY, Etik Kurul Başkanı, 08/02/2018 14:53

Adres: Halkalı Caddesi No: 2 Küçükçekirceci İstanbul
Telefon No: 444 97 98 Faks No: +90 (212) 693 82 29
E-Posta: bilgi@izu.edu.tr İnternet Adresi: www.izu.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi: Pelin SÖNMEZ
Unvan: Personel
Tel: 02126929874

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.
Evrak sorgulaması <https://ebys.izu.edu.tr/enVision/Dogrula/5D540B> adresinden yapılabilir.

EK-8 İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Araştırma Etik Kurul Onay Formu

07/02/2018 tarihli ve 2018/01 sayılı Etik Kurul Kararı ekidir.

 İstanbul Zaim Üniversitesi	İSTANBUL SABAHATTİN ZAIM ÜNİVERSİTESİ ETİK KURULU														
ARAŞTIRMA ETİK KURUL ONAY FORMU															
Tarih:	07/02/2018														
Sayı:	2018/01														
Ekler:	EK1: Bilgilendirilmiş Onam Formu EK2: Kurum İzni Dilekçesi EK3: Demografik Bilgi Formu EK3 Leahy Duygusal Şema Ölçeği EK4: Savunma Mekanizmaları Ölçeği														
Yer:	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörlüğü Yazı İşleri Müdürlüğü														
İlgi:	Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 06/02/2018 tarihli ve 741 sayılı yazısı.														
Katılımcılar:	<table><tr><td>1. Prof. Dr. Arif ERSOY</td><td>Kurul Başkanı/Rektör Yardımcısı</td></tr><tr><td>2. Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ</td><td>Üye/Dekan V.</td></tr><tr><td>3. Prof. Dr. Kadir CANATAN</td><td>Üye/Dekan V.</td></tr><tr><td>4. Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU</td><td>Üye/Öğretim Üyesi</td></tr><tr><td>5. Prof. Dr. Mustafa ATEŞ</td><td>Üye/Dekan V.</td></tr><tr><td>6. Prof. Dr. Ömer ÇAHA</td><td>Üye/Müdür V.</td></tr><tr><td>7. Bilal ŞAMAT</td><td>Üye/Hukuk Müşaviri</td></tr></table>	1. Prof. Dr. Arif ERSOY	Kurul Başkanı/Rektör Yardımcısı	2. Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ	Üye/Dekan V.	3. Prof. Dr. Kadir CANATAN	Üye/Dekan V.	4. Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU	Üye/Öğretim Üyesi	5. Prof. Dr. Mustafa ATEŞ	Üye/Dekan V.	6. Prof. Dr. Ömer ÇAHA	Üye/Müdür V.	7. Bilal ŞAMAT	Üye/Hukuk Müşaviri
1. Prof. Dr. Arif ERSOY	Kurul Başkanı/Rektör Yardımcısı														
2. Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ	Üye/Dekan V.														
3. Prof. Dr. Kadir CANATAN	Üye/Dekan V.														
4. Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU	Üye/Öğretim Üyesi														
5. Prof. Dr. Mustafa ATEŞ	Üye/Dekan V.														
6. Prof. Dr. Ömer ÇAHA	Üye/Müdür V.														
7. Bilal ŞAMAT	Üye/Hukuk Müşaviri														
Planlanan araştırma önerisi özeti aşağıdaki gibidir.															
Araştırmanın Başlığı:	Duygusal Şemaların Üniversite Öğrencilerinin Savunma Mekanizmaları Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi														
Araştırmacılar ve adres bilgisi:	Ayfer Dağcı Hafizoğlu Danışman: Yrd. Doç. Dr. Taner Artan														
Araştırmanın Süresi (ay):	Bu araştırmanın süresi 4 ay olacak şekilde planlanmıştır. Başlangıç: 15/01/2018 Bitiş: 15/05/2018														
Araştırmanın Amacı:	Bu çalışmanın amacı, duygusal şemaların genç yetişkinlik döneminde olan üniversite öğrencilerinin savunma mekanizmaları üzerine etkisinin değerlendirilerek önleyici ve koruyucu sosyal hizmet uygulamalarıyla olan ilişkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.														
Araştırmada Kullanılacak Ölçme Araçları (adları):	Leahy Duygusal Şema Ölçeği Savunma Mekanizmaları Ölçeği Demografik Bilgi Formu														
Araştırmaya Katılacak Denek Sayısı ve Nereden Seçileceği:	Araştırmanın evrenini Türkiye'de öğrenim gören üniversite öğrencileri oluşturacaktır														

Adres: Halkalı Caddesi No: 2 Kaçıkçekmece/İstanbul
Telefon No: 4449798 Faks No: 2126938229
E-Posta: bilgi@izu.edu.tr İnternet Adresi: www.izu.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi: Yurdagül TAŞ
Unvan: Uzman
Dahili Tel: 02126929642

07/02/2018 tarihli ve 2018/01 sayılı Etik Kurul Kararı ektir.

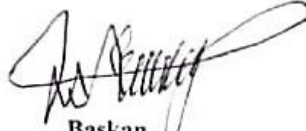
Araştırmada Deneklerin Nasıl Seçileceği:	İstanbul ilinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinden rasgele seçilecektir.
Uygulamanın veya Ölçeklerin Doldurma Süresi	Bir ders saati 40 (dk)
KARAR	ARAŞTIRMA İSTANBUL SABAHATTİN ZAIM ÜNİVERSİTESİNİN ETİK DURUŞUNA AYKIRI DEĞİLDİR.

Tarih: 07/02/2018

Sayı: 2018/01

İlgi: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 06/02/2018 tarihli ve 741 sayılı yazıtı.

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulu tarafından hazırlanmıştır.

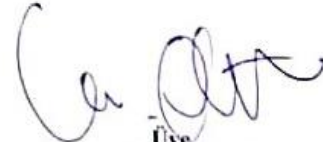

Başkan
Prof. Dr. Arif ERSOY

Üye
Prof. Dr. Mehmet Emin KOKTAŞ

(İznilî)

Üye
Prof. Dr. Kadir CANATAN

Üye
Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU

Üye
Prof. Dr. Mustafa ATEŞ

Üye
Prof. Dr. Omer ÇAHA

Üye
Av. Bilal ŞAMAT

Adres: Halkalı Caddesi No: 2 Küçükçekmece-İstanbul
Telefon No: 4449798 Faks No: 2126938229
E-Posta: hdg@izu.edu.tr İnternet Adresi: www.izu.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi: Yunusgul TAŞ
Uzman Uzman
Dahili Tel: 02126929642

2 / 2

EK-9 İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Anket Uygulama İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 12/02/2018-E.545

Sayı : 33121373-044
Konu : Anket İzni

Sayın Ayfer DAĞCE HAFIZOĞLU

İlgi : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 12.02.2018 tarihli ve 884 sayılı yazısı.

İlgide kayıtlı yazıya istinaden, **Duygusal Şemaların Üniversite Öğrencilerinin Savunma Mekanizmaları Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi** konulu tez araştırmanız için, Üniversitemiz Etik Kurulu'ndan "Etik Kurul Onay Formu" da almış olduğunuz anket çalışmanızı, Üniversitemiz lisans öğrencilerine uygulama konusunda izin talebiniz uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Mehmet BULUT
Rektör

Ek:Etik Kurul Onay Formu (3 sayfa)

Mevcut Elektronik İmzalar

Mevcut Elektronik İmza Adresi: https://ebys.izu.edu.tr/evision/Dogrula/4C5BEC

Adres :Halkalı Caddesi No: 2 Küçükçekmece/İstanbul
Telefon No : 444 97 98 Faks No: +90 (212) 693 82 29
E-Posta : bilgi@izu.edu.tr İnternet Adresi: www.izu.edu.tr

BELGENİN ASLI
ELEKTRONİK İMZALIDIR
12/02/2018
Yurdagül TAŞ
Yazı İşleri Birim Başkanı

Ayrıntılı Bilgi : Yurdagül TAŞ
Unvan : Uzman
Tel : 2126929642

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.
Evrak sorgulaması <https://ebys.izu.edu.tr/enVision/Dogrula/4C5BEC> adresinden yapılabilir.

EK-10 Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yönetim Kurulu Kararı

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Atatürk Eğitim Fakültesi

Sayı : 65796619-044-E.1800056165
Konu : Anket uygulama izni hk

19.02.2018

Sayın Ayfer DAĞCE HAFIZOĞLU

İlgi : 19.02.2018 tarihli dilekçeniz.

İlgi dilekçenizde belirtilen "Duygusal Şemaların Üniversite Öğrencilerinin Savunma Mekanizmaları Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi" konulu teziniz için Fakültemiz öğrencileri içinden rasgele seçilecek yaklaşık üç yüz öğrenciye "Demografik Bilgi Formu", "Savunma Mekanizmaları Ölçeği" ve "Leahy Duygusal Şema Ölçeği"ni uygulama isteğiniz Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Ahmet Şükrü ÖZDEMİR
Dekan

Güvenli elektronik imzalı aslı ile aynıdır.	
Tarih:	19/02/2018
İmza:	
Adı Soyadı:	Orhan KARAMAN
Ünvanı:	Fakülte Sekreteri V.

EK-11 Marmara Üniversitesi Teknoloji Fakültesi Yönetim Kurulu Kararı

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Teknoloji Fakültesi

Sayı : 41051670-044-E.1800059387
Konu : Tez Talebi Hk.

21.02.2018

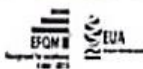
Sayın Ayfer DAĞCE HAFIZOĞLU,

İlgi : 19.02.2018 Tarih ve 1800056146 Sayılı Dilekçeniz.

İlgi dilekçeniz incelenmiş olup, yazmakta olduğunuz "Duygusal Şemaların Üniversite Öğrencilerinin Savunma Mekanizmaları Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi" Konulu tez çalışmanız Dekanlığımızca uygun görülmüştür ancak çalışmanın yapılacağı tarih hakkında Dekanlığımıza (sözlü ya da yazılı) bilgi verilerek Dekanlık bilgisi dahilinde yapılması hususunu;

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Hasan ERDAL
Dekan

Marmara Üniversitesi Göztepe Yerleşkesi Teknoloji Fakültesi 34722
Kadıköy / İSTANBUL
Telefon: 0216 336 57 70
teknoloji@marmara.edu.tr
Kep Adresi: marmarauniversitesi@fo01.kep.tr

Ayrıntılı bilgi için:
Aysel DELİCE
ÇİFTÇİ
Mevzur (Ş)

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. maddesi gereğince Hasan ERDAL tarafından güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://ebys.marmara.edu.tr/QR/615CDB1B02024D2B>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	Ayfer	Soyadı	Dağce Hafızoğlu
Doğum Y.	İstanbul	Doğum T.	11.08.1972
E-mail	ayfer.dagce.hafizoglu@gmail.com		

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Bölüm	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	İstanbul Sabahattin Zaim Ü.	Sosyal Hizmet	Devam
Lisans	İstanbul Sabahattin Zaim Ü.	Sosyal Hizmet	2017
Lisans	Anadolu Üniversitesi	Sosyoloji	2014
Lisans	Anadolu Üniversitesi	Kamu Yönetimi	2007
Ön Lisans	Atatürk Üniversitesi	Çocuk Gelişimi	2017
Lise	Fatih Sultan Selim Kız Meslek Lisesi	Giyim	1990

Sertifikalar

Kurum Adı	Sertifika Adı	Yılı
İstanbul Üniversitesi	Aile Danışmanlığı (450 saat)	2015
Anadolu Üniversitesi	Pedagojik Formasyon	2014
Beyoğlu Kız Teknik Olgunlaşma Enstitüsü	Hazır Giyim (2 yıl)	1992

İş Tecrübesi

Görevi	Kurum	Süre (Yıl-Yıl)
Halkla İlişkiler	Aknur Tekstil Ltd. Şti.	2014-2016
Sınıf Öğretmenliği	Altınşehir İlkokulu	2010-2014
Sınıf Öğretmenliği	Hacı Ali Osman Gül İÖÖ	2009-2010
Teknoloji ve Tasarım Öğr.	Mustafa Pars İÖÖ	2007-2008

Hobiler

Resim, Moda Tasarımı ve Giyim Hazırlama